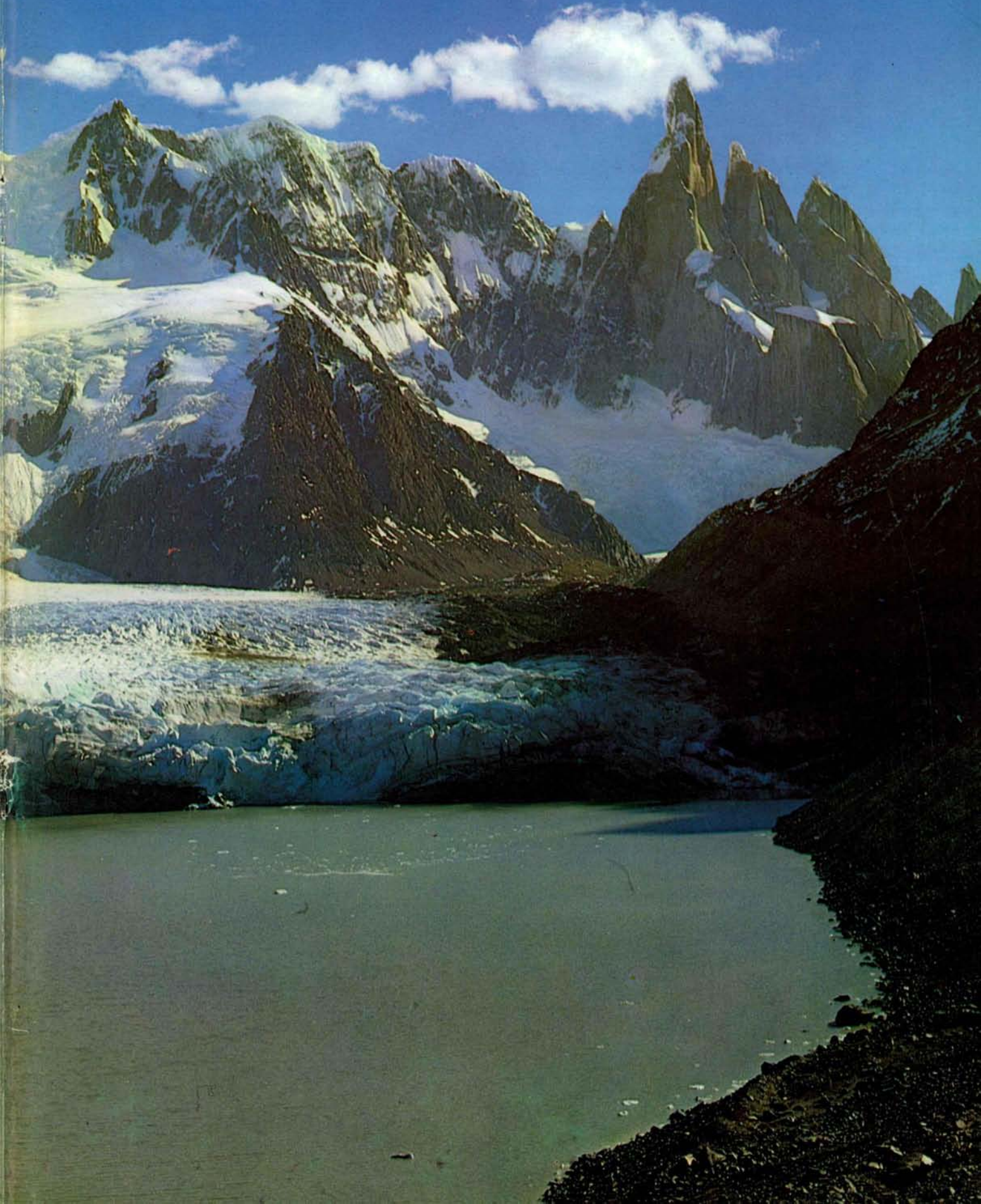

MUNTANYA

730

1983

edelweiss: *CAP AL CIM*

esports

edelweiss

Gran Via, 527 (xanfrà Urgell) - Tel. 254 83 00 - Barcelona-11

Distribuidor Exclusiu per Espanya **Comercial SAMID, S.A.**
Avgda. Sarrià, 63, ent. 7.e Tel. (93) 239 71 64 Barcelona-28

ESPORTS MAÑANES

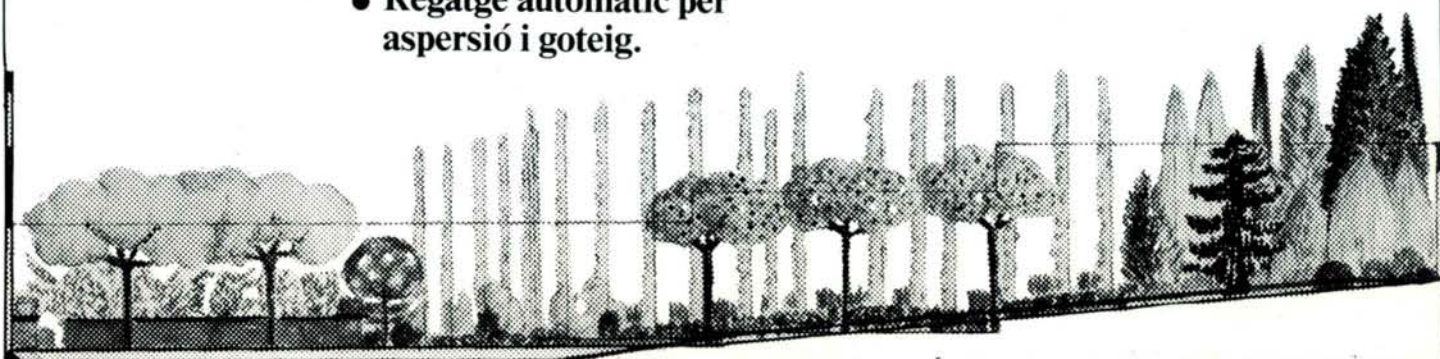
C/. CANUDA, 26 - T. 318 45 00-318 44 34

- BARCELONA-2

Disseny de jardins, patis, terrasses, balcons, finestres, entrades...

- PROJECTES**
- Amb assessorament, per tal que pugueu realitzar vosaltres mateixos el vostre jardí.
 - I realització dels jardins en cas que preferiu que ho fem nosaltres.
 - Regatge automàtic per aspersió i goteig.

J. FORNT

INFORMACIÓ TEL. 371 12 11 (SANT JUST DESVERN)

capel·lines i "ponchos" per excursionistes

JABALÍ

FABRICAT PER
MANUFACTURES PLASTIQUES ALEU
BARCELONA

Redacció i administració:

Paradís, 10 - Barcelona (2)

Tel. 315 23 11

Director:

Alfred Montserrat i Nebot

Adjunt al director:

Josep de Tera i Camins

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Maqueta:

Antoni Inglès i Alcon

Disseny:

Emili Civis i Abad

Enric Franch i Miret

Corrector:

Joan Costa i Costa

Publicitat:

J. Casanovas i Novell

Av. Xile, 36, 2.^{on}, 1.^a

Barcelona-28

Tel. (93) 240 63 98

Col·laboradors:

David M. Aloy, Jaume Altadill,

Armand Ballart, Lluís Belvis, Miquel

Bosch, Francesc Herrera, Agustí Jolis,

Manuel Mateu, Modest Montlleó, Jordi

Mullor, Ramon Pujol i Alsina, Lluís

Puntís i Pujol, Joan Quintana, Joan

Sabadell, Josep M.ª Sala, Alfons Valls.**Subscripció:**

1.600 pessetes l'any (sis exemplars).

Estranger: 2.100 pessetes.

Preu d'aquest exemplar, 300 pessetes.

(Comanda de números endarrerits, a la redacció de la revista.)

Dipòsit Legal: B. 545-1958**Fotocomposició i Fotomecànica:**

Catalana de Fotocomposició, S.A.

Consell de Cent, 500

Impremta:

Gráficas Encina.

Encina, 31

ISSN: 02112-2111

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpi Català

ANY CVII N.º 730 VOL. 89 DESEMBRE 1983

SUMARI

Editorial	550
Ulldeter	
Albert Oliveras i Folch i Ramón Pujol i Alsina	551
Via dels Catalans a l'Huascarán Nord	
Josep Lluís Moreno i Miguel	556
Travessia dels Pics:	
Roca Entravessada, Medacorba i Lavans	
Josep de Tera i Camins	558
Motocross	
Joan Rais i Soriano	561
Travessia del mar a la Pica d'Estats a peu (i IV)	
Albert Gras i Simó	562
La Cova de les Tollasses a Bonansa	
(Alta Ribagorça)	
Oleguer Escolà	568
La Coma de l'Arbe	
(Vall d'Aran)	
Enric Nosàs	572
Esquí d'alçada al Parc Nacional dels Écrins	
Joan Quintana i Paredes	574
«Parque Nacional de los Glaciares»	
Territorio de Santa Cruz (Argentina)	
Dr. Josep M. ^a Àrias i Ventalló	576
Els camins de Morou	
Joan López i Cortijo	580
Una vigília de Nadal	
Xavier Martínez i Virgili	583
XLIX Saló Internacional de Fotografia de Muntanya	
Josep Camp i Permanyer	584
Crònica excursionista	
Equip redacció crònica	
Excursionisme	587
Actes	590
Bibliografia	591

Cerro Torre i Cerros Adela central i sur, desde Laguna Torre. (Foto: Josep M.ª Àrias.)

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles de la revista «MUNTANYA» sense citar la procedència. Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA», editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

El moment ha arribat. Coincidint amb la fi del volum corresponent als anys 1982-1983, tinc la satisfacció de poder traspasar la responsabilitat de la direcció de MUNTANYA a l'amic Alfred i al seu equip, a qui desitjo tota la bona sort i encert del món per tal de tirar endavant aquesta tasca apassionant que és posar al carrer el nostre Butlletí.

És l'hora, potser, de fer balanç d'aquests 24 números apareguts des que, un gener de l'any 80, el President de la nostra entitat m'encomanava d'engegar una nova línia, una nova maqueta i una nova projecció de la revista del Centre.

Després de pagar les primeres inèxperiències, i gràcies a la tasca d'un equip consolidat, vam anar –amb certes irregularitats en la data d'aparició, de les quals demano per endavant excuses al lector– creant una imatge personalitzada del que és la primera revista del país en tot allò que envolta la muntanya i l'excursionisme en general.

Cal valorar, en primer lloc, el recolzament de la Junta Directiva de l'Entitat per tal d'endegar i mantenir aquesta línia, l'entusiasta col·laboració dels autors de textos i de fotografies, la tasca –potser poc estimulada– de l'equip de col·laboradors a la redacció i dels sots-directors a qui, des d'ací, vull agrair llur treball i assessorament.

Cal destacar, entre ells, sabent que arrisco ometre algun nom que mereixeria ser esmentat, el grup de companys que de més aprop han seguit l'esdevenir de la revista: l'impuls inicial de l'Enric Franch i l'Emili Civís en el disseny de la maqueta; les importants col·laboracions habituals de Lluís Puntís, Modest Montlleó, Agustí Jolis, Josep M.ª Sala, Lluís Belví, Alfred Montserrat, Ramon Pujol,

Joan Quintana, Joan Sabadell, David M. Aloy, Alfons Valls; els sots directores Josep Elesbaan Pau i Salvador Filella; les fotografies de Jaume Altadill, Kildo Carreté i alguns dels abans esmentats. I per la tasca bàsica de la confecció de la revista: l'estimat i malaguanyat Josep Velàzquez, secretari i ànima de MUNTANYA; Joan Costa, amb l'acurada correcció del català; Armand Ballart i els seus dibuxos i mapes de claredat i qualitat excel·lents; i el meu bon amic Carles Fabregat, el nostre maquetista qui, des del primer moment, va copsar la dinàmica de la publicació i de l'Entitat. Així mateix, a Jordi Gómez, l'impressor, i a Francesc Calvo i Enric Coca, de Catalana de Fotocomposició, vull dir el meu agraïment per llur paciència i dedicació, així com als serveis administratius del Centre, i a les nostres bibliotecàries per llur col·laboració.

Tota aquesta llista –parcial– de gent que, tots junts, hem viscut el llarg pelegrinatge de quatre anys amb, com a únic bagatge i recompensa, la il·lusió de veure al carrer un nou número de MUNTANYA, us demostra que aquest resultat només és possible si el considerem com una tasca col·lectiva, com tantes altres que cal emprendre dia a dia en aquest món.

Com a final, vull acomiadar-me dels lectors amb tot l'agraïment per la confiança que han dipositat en mi. Dedico el meu treball a en Josep Velàzquez, que m'ensenyà a estimar-lo, i a la meua família, a la qual he escatimat tant de temps, injustament.

Molta sort al nou equip, i llarga vida a MUNTANYA!

Josep Casanovas

ULLDETER

*Albert Oliveras i Folch
i
Ramon Pujol i Alsina*

El diumenge, dia 20 de juny darrer, fórem invitats a la inauguració de les obres de millorament dutes a terme, per la Comissió de Refugis del Centre, al refugi d'Ulldeter, i ens plau d'agraïr-los l'atenció que tingueren amb nosaltres. Tenim tantíssims records de la construcció d'aquest refugi, i de les

El vell xalet d'Ulldeter un dia d'hivern. (Foto: Albert Oliveras.)

sovintejades visites que hi hem fet! Ens entristeix molt que estimats companys com Pere Guasch, Josep M.ª Escayola i Albert Mosella, que tantes vegades ens havien acompanyat, no poguessin també ser aquell dia amb nosaltres.

Les reformes que s'han fet dins del refugi són molt notables. Sense luxes, amb sobrietat, però amb materials nobles, s'hi ha donat un ambient acollidor i confortable, amb un to i una categoria, com cal que tinguin totes les coses del Centre. Ens plau de dir que,

avui, Ulldeter no té res a envejar a cap dels millors refugis alpins. No creiem que sigui necessari d'encoratjar l'actual Comissió de Refugis, però sí que volem donar-los el nostre vist-i-plau a la magnífica línia que està seguint en la seva actuació.

Ara, aprofitarem aquest espai que ens ofereix MUNTANYA per tal de contar vivències i records del vell i enderrocat xalet refugi d'Ulldeter, i del nou i ben vivent xalet. Començarem pel vell «Ulldeter».

Ara, hi queda un forat: el buit d'una finestra de cara a migdia, que corresponia al menjador, sense marc ni res més sinó una mica de paret, blanca d'una cara, negrosa de l'altra, que resisteix la mort, la destrucció que ha arribat, fa uns quants anys, a tota la resta de l'enorme i potent construcció, la que coneixiem i ens omplia d'alegria i de serenitat: l'antic xalet d'Ulldeter. Desolació, desolació immensa: «*Sic transit gloria mundi*».

El panorama del circ de Morens, negrós, agre, castigat de sempre pel vent, queda orfe, caigudes les parets

«ciclòpies» del xalet de 1909, de mica en mica, tal com viuen i moren les coses del món. Pedra sobre pedra, va ser bastit amb tota mena de dificultats per tal de presentar el miracle d'un lloc prou segur per a fer vida allà on no hi ha vida. La vida de molts anys, vida preciosa, de sacrificis pels qui havien d'afegir humanitat a l'immobilisme còsmic d'Ulldeter.

Ara hi queda sols un forat, amb un fistó de paret. Avui, potser ni això hi resta. Perquè no hi pot romandre, tal com ha anat baixant a terra tota la resta del grandios monument, per a retrobar

la descomposició geològica que presideix tot el panorama.

Qui ha vist, i viscut, el xalet ple de vida, per exemple l'any 1919, com els qui ara se'n recorden, no creuen que aquesta destrucció, aquest anorreament, tingui una explicació. I la té, com és natural.

El xalet es construí sobre la tartera antiga, de grosses pedres transportades en èpoques glaciars, per sota de les quals corria l'aigua del naixent riu Ter. És probable que l'acumulació de pedres de la tartera sofri algun moviment, i així s'iniciaren esquerdes en l'edifici que, teòricament, era una volta d'ametlla que s'aguantava estàticament, per temps indefinit. Així fou qualificada l'obra, en el seu projecte i realització. El fred intens, les pluges, les neus, s'infiltraren en el cos de l'edifici. Per dintre es veia la humitat. Cada parell d'anys calia donar una capa de quitrà a l'exterior, per tal d'impermeabilitzar-lo. Vana il·lusió. El xalet guanyava un color negre estrany, gaïrebé pintoresc, però l'acció destructora de l'aigua infiltrada a les parets, i més tard glaçada, es transformava en un corc destructiu. Així passaren vint, vint-i-cinc anys. La feina de reparació constant, amb escàs resultat pràctic, es va interrompre en els anys de la guerra civil. L'edifici començà a caure. La ruïna era progressiva. Ara, ni la ruïna hi veiem: tot torna a ser natural.

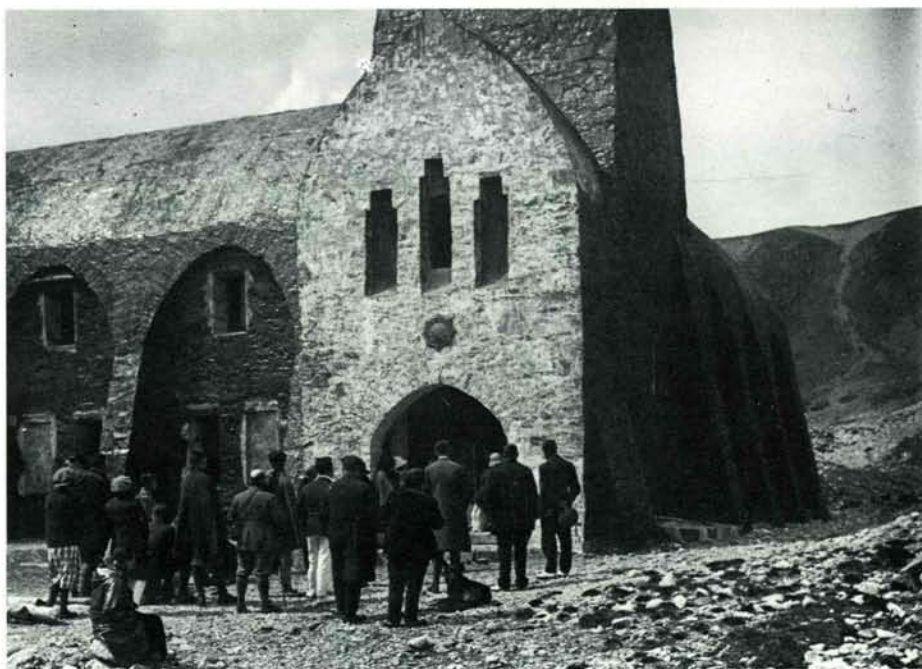
L'època de la seva construcció havia vist altres refugis de muntanya que eren projectats de forma similar. Alguns encara romanen drets, com el de la Hourquette d'Ossou i el de Tucarroia, si bé també tenen defectes de penetració d'humitats.

La lluita de correcció de les esquerdes de les parets ogivals que feien de coberta al mateix temps, era cansadora i cara. Es veia d'escàs resultat, però calia salvar el primer refugi de muntanya construït a la Península. Era una labor obligada, fatigosa, que es deixava per a més endavant, si era possible.

Quan més de la meitat de l'obra del xalet havia caigut a terra, l'espectacle era depriment. Obsessionava recordar l'aixopluc que ens havia proporcionat, i no sabiem com distribuir les responsabilitats de l'estat miserable del nostre «Ulldeter», perquè el Xalet proporcionava un servei i perquè era una part d'història que no es podia esborrar. Calia fer el renaixement d'Ulldeter. Durant un temps es mantingué el petit refugi d'hivern, exactament sobre el naixement del riu Ter, allà on les aigües fan soroll en moure's sota terra, amb possibilitats d'utilització. L'estiu encara feia servei; però, l'hivern, era una ratera de males conseqüències. Va desaparèixer la porta. Es va utilitzar la fusta del pis superior per fer foc als qui patien fred i no miraven les conseqüències del profit que en treien. Destrucció, també, del

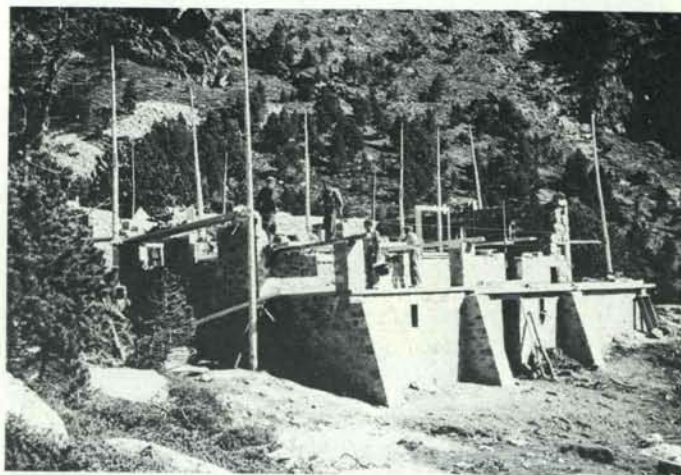
Ulldeter en els anys vints. (Foto: Albert Oliveras.)

Ulldeter. Remarquem la indumentària dels excursionistes de seixanta anys enrera. (Foto: Albert Oliveras.)

Nou xalet d'Ulldeter. Cerimònia de la primera pedra. D'esquerra a dreta: Lluís de Quadras, president, el senyor rector de Selcases, Eugeni Rosich, arquitecte, Josep Surinyach, constructor i Josep Ventosa, secretari. (Foto: Ramon Pujol.)

Ja ha quedat llest el refugi lliure. (Foto: Ramon Pujol.)

Les parets del nou xalet comencen a pujar. (Foto: Ramon Pujol.)

El nou xalet ja és cobert. (Foto: Ramon Pujol.)

refugi d'hivern. Tot a terra! Com a reacció, es parlava de la construcció d'un nou refugi. Era evident que un nou xalet seria utilitat per a una major quantitat d'excursionistes que el primitiu. L'excursionisme creix i té més pretensions. El nou xalet hauria de tenir present aquestes noves particularitats: més gran, més confortable, més serveis de tot ordre.

En un racó de biblioteca hem trobat un paquet de postals i fotografies velles. Obren l'esperit als temps passats, a emocions abandonades. Un arxiu és com un cementiri. Hi trobem una col·lecció de 12 postals, reunides com les d'una família, en una carpeteta especial que publica el Centre fa molts anys.

La primera sèrie, amb el títol de «Pirineu Català», té 12 postals el conjunt de les quals valia 1.50 ptes. La col·lecció comença amb el xalet d'Ulldeter» poc després de ser inaugurat. Dret, diguem-ne harmoniós, com una catedral teòrica. Un grup d'excursionistes i mitja dotzena de cavalleries al davant. Un dels excursionistes és dalt de cavall, ben vestit, com de ciutat, amb barret de feltre, bigoti gran, corbata i posat de filòsof. Les altres postals porten l'aspecte de desolació d'aquesta part de Pirineu Català, tan lligada als estiuejants de Camprodon, que la tenien com a objectiu d'una excepcional expedició, amb una corrua de matxos i de cistells amb el menjar. Els qui porten els matxos, els traginers, van amb brusa llarga, negra, mocador blanc al coll, gorra i espadenyes. Fan l'efecte d'una certa inutilitat. Ara, els criats s'han substituït per màquines. El xalet i el refugi d'Ulldeter són com els artistes principals d'una obra de teatre, i s'escriuen amb lletres més grans. Les postals mostren el coll de la Marrana, el puig de Bastiments, el Gra de Fajol, la Coma de Vaca, el riu Freser, el pic de l'Infern, el pic de la Fossa del Gegant, el coll de Noucreus i els pics de Torraneules i Balandrau.

La segona sèrie de postals troba els motius a la vall de Núria. Es fàcil de reflexionar davant les fotografies molt correctes, d'aquestes postals retrobades, publicades pel Centre com un ideal d'expansió i de vulgarització de la muntanya. Aleshores, l'excursionisme s'entenia de manera molt diferent a la d'ara. Era un motiu d'importància relativa, menor. La muntanya, l'estiu, era un entreteniment.

Era anar per camins de ferradura, i si podia ser dalt de cavall, en colles de ciutadans que estrenen paisatge i, sense adonar-se'n, estan formant el fonament d'una activitat que més tard prengué una gran volada, difícil de valorar i, fins i tot, de comprendre en el fons. La vida ha canviat de tal manera que, en mirar aquestes postals velles (o no tan velles), el cor ens fa un sotrac, perquè hem viscut aquella època, i ara estem vivint aquesta altra. És com valorar fredament els adjectius d'admiració del text de les guies del Pirineu d'en Cèsar August Torras. Tot ha de tenir la música del seu temps, que no es pas menys bona que la d'aquest temps (que en diem modern, però que també es tornarà antic).

Les postals ens fan reviure els amics desapareguts, algunes anècdotes que es tornen infantils, el record del vigor de les nostres cames, la senzillesa del tracte amical que trobàvem a «Ulldeter», amb l'Obiols i en Pere Pach, que obrien el xalet cada temporada i deploraven l'envelliment del lloc, sense preveure que, després, un parell de generacions més joves, uns altres seguirien el mateix camí i aixecarien un nou xalet d'Ulldeter.

Com va néixer el nou xalet? Cap a les acaballes del 1952, els bons companys Alfons Segalàs i Joan Cardona ens feien sabedors, a la Comissió de Refugis, que en una estada feta feia poc a Camprodon mantingueren converses, amb gent de la vila i amb consocis nostres (amb casa a Camprodon), sobre la necessitat de bastir un nou xalet a Ulldeter. Com que els interlocutors dels nostres amics es mostraven molt entusiasmats amb la idea, i mostraven ganes d'ajudar-nos, convingueren que, en tornar a Barcelona, plantejarien la proposta a la Comissió de Refugis. Un bon dia, els nostres dos citats companys, més l'Ernest Mullor, ens explicaren fil per randa, com havien anat les converses, i que si ens hi decidíem tindriem el recolzament de Camprodon. No vam perdre temps: fèrem la proposta a la

Directiva del Centre, que hi donà tot seguit el vist-i-plau. Es feren immediatament les gestions necessàries a Setcases, per tal que l'Ajuntament ens fes la cessió del terreny, la tramitació del permís militar per a l'edificació en aquella zona fronterera, i les de permisos per a la tala de fusta, etc. Els nostres arquitectes Jordi Bonet i Eugeni Rosich foren els encarregats de fer-nos el projecte i de ser després els supervisors de l'obra. Tota la Comissió de Refugis fou mobilitzada, perquè aleshores venia el treball importantíssim de trobar diners.

Es feren llistes de subscripcions per dues o tres vegades, i podem dir, amb satisfacció, que els socis i els

simpatitzants respongueren d'una manera positiva. Tothom, doncs, hi posà una miqueta el coll i els centímetres. La delegació catalana de la FEM ens féu una apreciable subvenció a fons perdut, i la DND ens féu uns préstecs molt oportuns per a l'arrencada de les obres. Un bon record per al bon amic, Julià Delgado Úbeda, president en aquell moment de la FEM, el qual va ajudar-nos força favorablement. La col·laboració de la Directiva del Centre no ens fallà mai, tot i que, en aquells moments, el tresorer i el comptador eren homes com en Josep Pons i en Manuel Rodríguez respectivament, una parella força difícil a fer-los obrir la bossa. Però les moltes vegades que els

de la Comissió de Refugis pujàrem a pidolar diners fórem en tot moment ben cordialment i efectivament atesos, tant per part del president, Lluís de Quadras, com per la resta de directius.

I ara unes quantes dades que possiblement desconeixen molts dels nostres socis actuals.

El 10 de maig de 1953 escollim el lloc d'emplaçament del Refugi i hi clavem ja les estakes que delimiten el terreny que l'Ajuntament de Setcases ens ha cedit. Els responsables d'escollir el lloc foren: Ernest Mullor, Joaquim Vidal, el futur constructor del refugi—Josep Surinyach de Camprodon, i un seu fill—, Pere Guasch, Josep M.ª Escayola, Maria Granell i nosaltres dos.

El 25 de maig del mateix any, el president del Centre, acompanyat dels membres de la Directiva, pugen a Ulldeter per a la col·locació de la primera pedra. Molts consocis els acompanyàrem a celebrar una cerimònia tan important. Després de la benedicció, per part del senyor rector de Setcases, i d'uns breus parlaments del president, Lluís de Quadras, i del secretari, Josep Ventosa, fou celebrada la santa missa a l'aire lliure. En l'homilia, el celebrant, rector de Setcases, ens féu una apologia de la muntanya i de l'excursionisme. Les obres començaren immediatament; llavors, un diumenge darrera l'altre, membres de la Comissió de Refugis pujàvem a Ulldeter per a fer un bon control de la marxa i la qualitat de l'obra.

El 27 de setembre de 1953, l'obra ja era acabada. A ca la Tiranda, de Setcases (on sempre trobàrem bon acolliment, bones cares i entusiasta col·laboració), férem el dinar de celebració de la coberta, amb els constructors Josep i Xavier Surinyach i llurs fills, els obrers que feren l'obra i els traguers que anaren fent el transport dels diversos materials. Pel Centre, assistirem al dinar els companys Maria Granell, Ernest Mullor, Alfons Segalàs, Pere Guasch, Josep Piqué, Emili Estradé, Joan Peradejordi, Andreu Soler, Albert Mosella i nosaltres dos. Fou una festa molt simpàtica.

Les nostres visites a Ulldeter sovintejaren fins a finals del 1953, per tal de veure totalment acabada la teulada abans no comencessin les fredorades de l'hivern. Seguiren les visites al llarg dels anys 1954, 1955, 1956, 1957 i 1958. El primer sopar i dormir que poguérem fer al refugi s'escaigué el 24 de setembre del 1955. Ja teníem el refugi llest, però ens calia equipar-lo i, després del gran esforç inicial, els diners venien molt lentament.

El 18 de maig de 1959 es pot dir que ja ho teníem tot a punt per a la inauguració. El 31 de maig férem un viatge exprés a Setcases per tal de convèncer en Josep Palol (A.C.S.) i la seva muller, la simpàtica i treballadora Fernanda, perquè es fessin càrrec del xalet, en qualitat de guardes. Les negociacions foren llargues i difícils,

El xalet amb la teulada de llicorella. (Foto: Ramon Pujol.)

El xalet és a punt. Sols falta equipar-lo. (Foto: Ramon Pujol.)

però al final arribàrem a l'acord. Amb els anys, tant en Josep com la Fernanda ens demostraren com estimaven Ulldeter.

El 20 de juny hi pugem una altra vegada per a ultimar tots els detalls i preparatius de la inauguració. Aquesta té lloc els dies 27 i 28 de juny del 1959. S'ha fet coincidir amb un campament i un rally de muntanya. El diumenge al matí, el senyor rector de Setcases beneeix el refugi i, poc després, celebra la santa missa a l'exterior. S'han aplegat a l'acte inaugural prop de cinc-centes persones. Després de la celebració de la missa, hem escoltat els parlaments del president, Lluís de Quadras, del batlle de Camprodon, del veterà Josep

El xalet el dia de la seva inauguració 29 juny de 1959. Un grup de veterans: Miquel Farré, Albert Oliveras i Narcís Rucabado. (Foto: Ramon Pujol.)

Vidal i Riba, i del delegat de la FEM, Eduard Padrós de Palacios. *(Com a nota curiosa, cal consignar que, durant i a l'acabament dels parlaments, la bandera del Centre volejava constantment, i que l'home que la feia volejar amb un gran entusiasme era el cap del lloc de la Guàrdia Civil de Vilallonga de Ter. Se'l veia un home feliç i totalment integrat.)* El xalet fa molt de goig, i estem tots ben contents que finalment, i encara que sigui al cap de sis anys del seu inici, hem assolit el que desitjàvem: el nou refugi d'Ulldeter.

El refugi i els voltants són plens d'una gernació entusiasta que festeja l'esdeveniment. Fa goig de veure quatre generacions de la nostra gent del Centre reunides al volt d'una obra de tots plegats. Des de consocis que ja sobrepassen la setantena fins a vaillets de menys de deu anys, ens trobem units com una gran família, en un moment molt important de la vida del Centre. Recordem el nom dels assistents més veterans: Lluís de Quadras, Josep Vidal i Riba, Manuel Comella, Narcís Rucabado i Miquel Farré.

El 4, 5 i 6 de juny de 1960, Josep M.ª Sala, Miquel Albert, Joaquim Vilanova, les senyores respectives, Ramon Casals i Ramon Pujol pujaren a Ulldeter per tal de pintar l'interior del refugi. A començament d'estiu del 1960 es va construir un petit edifici, sota el refugi, com a estabde de l'euga del Josep i com a dipòsit de llenya i altres materials. Es féu el canvi de la teulada de llicorella (molt bonica i ambientada, però de poca durada, per les dures condicions climàtiques del lloc) per la de zenc. A

conseqüència de les entrades violents al refugi en època que no era guardat, ens veïrem obligats, molt a pesar nostre, a col·locar reixes a les finestres. Es col·locà també la barana de ferro a tot el llarg de la porxada, i s'enllosà amb grosses pedres l'últim tros de camí, poc abans de l'entrada al refugi, que ens quedava sempre molt enfangat. Pel febrer de 1961 pagàrem l'última factura. Totes les nostres angúnies s'havien acabat. Ulldeter, va costar exactament 1.016.977.45 pessetes.

Ulldeter! Com ens l'estimem! Sota la mirada vigilant del Gra de Fajol i de les poques ruïnes que resten del vell xalet, a recés del Puig dels Lladres, voltat encara d'alguns pins negres rabassuts i valents, escoltant la cançó de l'aigua del naixent Ter, et pronostiquem i et desitgem una llarga vida. El 1984 (ben a la vora ja!) farà 75 anys de la inauguració del primer xalet-refugi d'Ulldeter i 25 anys de la inauguració de l'actual. Ho fem evident amb temps, per tal que la Comissió de Refugis i el Centre comencin a pensar en el programa commemoratiu de la doble efemèrides.

I ara serà escaient d'acabar amb un record sentimental: evocar els bons companys que en diverses ocasions ens acompanyaren en les nostres visites a Ulldeter, els amics estimats que al llarg dels anys ens han deixat per a pujar al Refugi definitiu. Ací en teniu la llista: Maria Granell, Josep M.ª Escayola, Pere Guasch, Josep Surinyach, Josep Puntas, Emili Estradé, Albert Mosella, Josep Balaguer, Miquel Sanmiguel i Ramon Casals. A.C.S.! Per a tots, un pietós record.

La cerimònia de la inauguració del nou xalet d'Ull de Ter. (Foto: Ramon Pujol.)

VIA DELS CATALANS A L'HUASCARÁN NORD

Josep Lluís Moreno i Miquel

La cara Nord de l'Huascarán Nord.

La Cordillera Blanca, al Perú, presenta un gran nombre d'esvelts pics, on es conjuguen el caràcter i la dificultat dels abruptes pendents nevats amb la bellesa de l'entorn on es troben. Dintre d'aquest marc impressionant, contrasten les dues vessants rocalloses que, una enfront de les altres, defensen els flancs de les llacunes de Llangenuco: per una banda, la vessant sud de l'Haundoy, i, per l'altra, la cara nord de l'Huascarán Nord. Aquesta darrera era l'objectiu que ens havíem proposat d'escalar.

Aquesta vessant nord, d'una alçada superior als 1300 metres, queda delimitada per dos llargs esperons

nevats que hi tenen vies franceses: a la dreta, l'esperó nord-oest, obert l'any 1966 pel grup dirigit per Paragot; a l'esquerra, l'esperó nord-est, obert l'any 1972 per un altre grup de francesos, on entre d'altres hi havia Louis Audoubert i Patrice Bellefont.

No fou fins l'any 1977 quan es va enfrontar pròpiament dit aquesta paret per l'italià Renato Casarotto en solitari; en l'atac final, va passar 17 dies a la paret, abans d'assolir el cim. La nostra via també s'enfronta amb la paret central, mitjançant un itinerari que podríem dividir en tres zones.

La primera, predominantment rocallosa i en terreny mixt, discorre per un esperó

fins arribar en una zona dominada per desploms, amb una característica cascada de glaç molt visible des de baix. La segona zona, de caràcter bàsicament glaciari, voreja inicialment la cascada de glaç per l'esquerra i, més endavant, prossegueix amb un flanqueig obliquament d'esquerra a dreta, que porta cap a una cascada de glaç (pas obligat) que, un cop superat i després d'altres noves pendents de glaç, ens deixaria a la tercera zona. Aquesta tercera zona és d'un caràcter monolític i rocallós.

El poc temps de què disposàvem per realitzar el projecte va condicionar, en gran part, el plantejament de l'ascensió, i ens obligà a estalviar el màxim de temps de l'aclimatació. Així, en el quart dia a la muntanya dormíem acampats a 4800 metres, després d'haver estat aquests quatre dies transportant material des de la llacuna de Llangenuco (3750 metres) a aquest camp.

Després de diversos dies més de fatigosos treballs, aconseguíem de transportar tot el material i d'instal·lar una tenda al peu de la paret, a 5200 metres, protegits per un desplom que ens proporcionava una relativa tranquil·litat contra la possible caiguda d'allaus de pedres i glaç.

Per arribar en aquest punt ens va caldre instal·lar un camp intermig, just al començament de la glacera, i equipar-la amb un parell de cordes en el seu tram més complex. En aquest laboriós transport de material vam tenir la valuosa col·laboració dels nostres dos portadors, Marcelo i Luciano.

Un cop instal·lats en aquesta tenda, vam començar a obrir via. Però, en quatre dies de dedicació, en els quals

vam equipar amb cordes fixes els primers quatre-cents metres de l'esperó rocallós d'entrada, ens adonàrem que el temps passava de pressa i que el nostre avanç no era tan ràpid com hauríem volgut. Vam decidir aleshores de canviar el nostre plantejament inicial d'equipar la meitat de la paret amb cordes fixes, i mirar de realitzar l'ascensió pràcticament en estil alpi.

Així, després d'un parell de dies de descans, a les dotze de la nit iniciàvem l'atac final. El primer dia va resultar realment dur, ja que vam passar-nos tota la nit superant amb els jumars les cordes fixes que ja teníem instal·lades. No trobàrem un indret de bivac protegit fins a últimes hores del dia, després d'haver dedicat dinou hores reals a l'escalada per arribar-hi.

Els dos dies següents els vam dedicar a superar els pendents de glaç que constitueixen la zona central de la paret, i el tercer bivac quedà instal·lat just al peu de la monolítica paret terminal. Durant aquest període ens vam veure obligats a reduir dràsticament el material: per una banda, vam desfer-nos de les dues tendes de paret que portàvem, en veure la nul·la utilització que en fèiem; també reduïrem en una tercera part les provisions de menjar que havíem calculat per a sis dies; finalment ens vam desfer d'un gran nombre de pitons de roca i glaç, en adonar-nos de

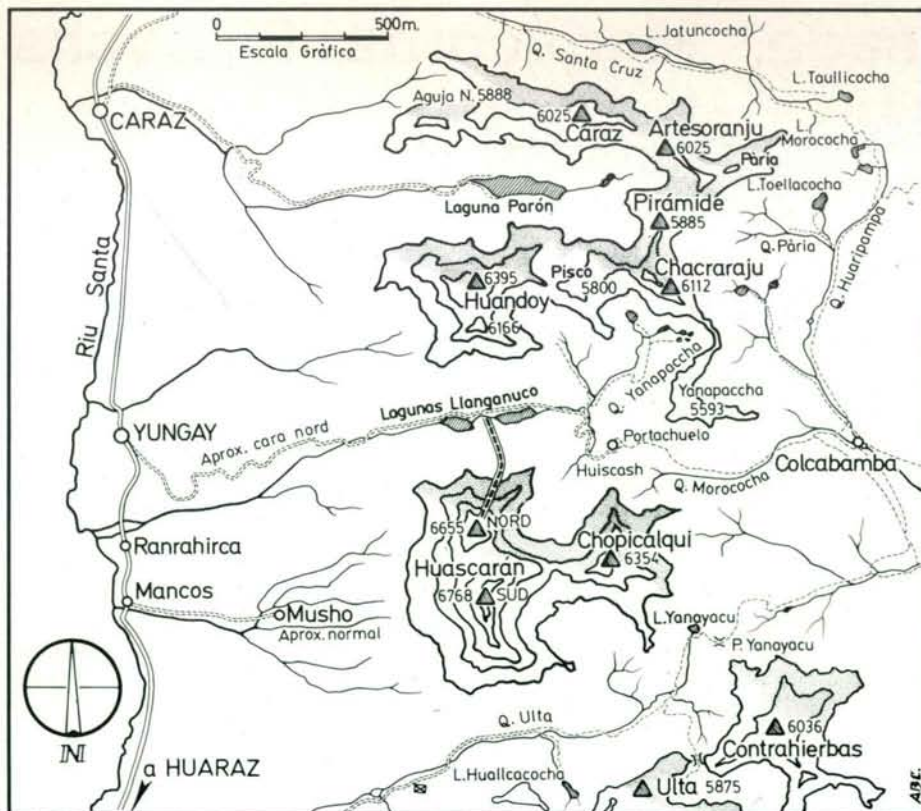
la impossibilitat física de continuar arrossegant aquell llast.

El quart dia iniciàrem l'atac de la paret terminal, la qual presentava serioses dificultats a causa de la compacta roca i per la manca de fissures que ens oferia aquest tram, per sobre dels 6000 metres. La utilització dels peus de gat va ser-nos d'un gran ajut.

A les darreres hores del dia, ja buscant un indret per al bivac, vam sofrir un accident (que hauria pogut tenir greus conseqüències) en la progressió de l'escalada, perquè, en aquell moment, la possibilitat d'una retirada era força complexa i exposada: mentre superava una zona de roca dolenta es va desprendre una llastra, amb tan mala sort que va caure sobre en Carles, que m'estava assegurant des de la reunió. Aquest cop li va deixar pràcticament inutilitzat el braç esquerre durant els dies que estiguérem en aquella paret.

En els dos dies següents vam superar el que ens quedava de la paret i bivaquejàrem a uns noranta metres del cim, a 6575 metres, allí on la paret perdia gradualment verticalitat i l'escalada passava de tenir un caràcter rocallós a un de mixte.

L'endemà següent, després d'uns curts pendents nevats, assolíem el cim de l'Huascarán Nord, després de set intensos dies viscuts en aquella cara nord.

Mapa de la zona del Huarascán al departament de Ancash.

TRAVERESSIA DELS PICS:

Roca Entravessada, Medacorba i Lavans

Josep de Tera i Camins

Són els tres cims més importants del cercle de Baiau, a la vall Ferrera. Malgrat l'imponent aspecte que tenen, la travessia va a cercar sempre els passos més fàcils per assolir-los.

Com que les ressenyes sobre aquests pics són més aviat escasses i, en alguns casos, inexactes (per exemple, el pic dels Lavans ve envoltat d'una aparença de dificultat quan, en realitat, no és gens difícil), aquesta travessia l'he anada forjant al llarg de tres sortides diferents.

La primera va ser l'any 1978, quan, en una altra travessia, vaig pujar al pic de Sanfons, agulla i pic de Baiau i al pic de Comapedrosa; d'aquesta sortida vaig treure'n les oportunes impressions per realitzar l'any següent, és a dir, el 1979, la segona sortida al cercle de Baiau; aquesta vegada vaig pujar al coll dels Estanys Forcats i al pic de Medacorba, amb un temps no gens bo, i també vaig començar la pujada al pic de Roca Entravessada, però vaig haver de

retirar-me per culpa de la boira.

Però la idea de la travessia dels tres cims em sorgí durant una sortida als pics de Gerri, Palomer i Escorbes que vaig fer l'any 1981, perquè des d'aquest últim cim és té una panoràmica perfecta de la meitat nord del cercle de Baiau, i em va semblar veure una línia elegant per unir els cims de Roca Entravessada, Medacorba i Lavans.

Fou el 16 d'agost de 1982 quan vaig tornar a Baiau disposat a fer la travessia.

Encara que jo vaig sortir de Ribera de Cardós a dos quarts de sis del matí, actualment l'excursió és pot començar des del nou refugi de Baiau.

(Parlant del refugi de Baiau, aprofito aquestes ratlles per felicitar els qui l'han dissenyat i per desitjar que no sigui malmès en quatre dies.)

La primera part de la travessia consisteix a anar a cercar una marcada bretxa que hi ha entre el Roca Entravessada i el pic de Baiau; és molt

visible des del refugi, ja que, precisament, queda darrera mateix de la finestreta.

Cal baixar fins a l'estany de Baiau i vorejar-lo per la seva dreta (tot deixant a la nostra esquerra el camí que puja al coll dels Estanys Forcats) fins arribar al petit torrent que baixa de la portella de Baiau.

S'ha de començar a pujar seguint aquest petit torrent, fins arribar en una petita «olla» on s'ajunten les tarteres que baixen de la portella de Baiau (a la nostra dreta) i la de la bretxa a la qual ens dirigim (al davant nostre). El primer tros de tartera és pot estalviar pujant en un petit promontori herbós.

Després, ja sense cap escapatòria, hem d'entrar a la tartera. El primer terç és de roca mitjana i assentada, cosa que permet de pujar-hi amb seguretat; una gran roca forma una balma, on hi ha una petita paret de pedres, senyal evident que algú hi deu haver dormit.

El segon terç de la tartera és el pitjor, perquè a una major inclinació s'hi uneix el fet que la pedra és més petita i inestable.

El darrer terç torna a tenir menys pendent i comença a haver-hi vegetació.

Finalment, a les 10 del matí arribava a la bretxa; és a dir, una hora després d'haver sortit del refugi.

Aquesta bretxa situada a una alçada aproximada de 2830 m, la podríem anomenar com a coll de Roca Entravessada, ja que és un veritable coll, accessible pels dos costats; per l'aiguavés andorrà, l'accés és veu més fàcil.

La seva situació és immillorable per pujar al pic de Roca Entravessada, ja que es troba després de la trencada cresta que mena fins el pic de Baiau, mentre que, per assolir el Roca Entravessada, la cresta ja és molt fàcil.

Després de descansar i de contemplar el panorama durant una bona estona, vaig sortir del coll per la vessant andorrana, per arribar poc després al fil de la cresta, i sense cap mena de dificultat vaig arribar al cim de Roca Entravessada, de 2927 m, a dos quarts d'onze.

Com a panoràmica remarcable d'aquest cim (a part de la visió sobre el cercle de Baiau i de la vall Ferrera) cal destacar la que hom té sobre la vall d'Arinsal, de la qual es veu l'aparcament de l'estació d'esquí, així com els pobles d'Erts, Arinsal, la Massana i també la nova estació d'esquí que hi ha pujant al coll de la Botella.

L'itinerari que pensava fer era llarg, i el Roca Entravessada només n'era el començament; així que vaig deixar el cim a les onze per baixar fins al coll dels Estanys Forcats.

Per cert que els estanys Forcats no és veuen des del cim. Per veure'ls s'ha de seguir la cresta en direcció N fins arribar a un petit avant-cim, que és el nus d'unió amb l'aresta E que els tapava.

La cresta, sense ser difícil, és entretinguda; després de deixar l'avant-cim abans esmentat, es troba una petita bretxa amb un roc enclavat al mig, que es supera sense cap dificultat; després, cal baixar per unes llastres fins a una nova bretxa tancada per un «dit» extraplomat; cal contornejar-lo pel vessant de Baiau per sortir al costat d'una altra bretxa, tancada també per un nou «dit», més petit i més fàcil que l'anterior i que no cal contornejar, perquè una petita grimpada ens permet de superar-lo amb facilitat.

Aquest obstacle és l'últim que ens separa del coll, al qual s'arriba carenejant els últims metres de la cresta.

El coll dels Estanys Forcats té una alçada de 2750 m, i vaig tardar vint minuts a arribar-hi. Després d'un bon

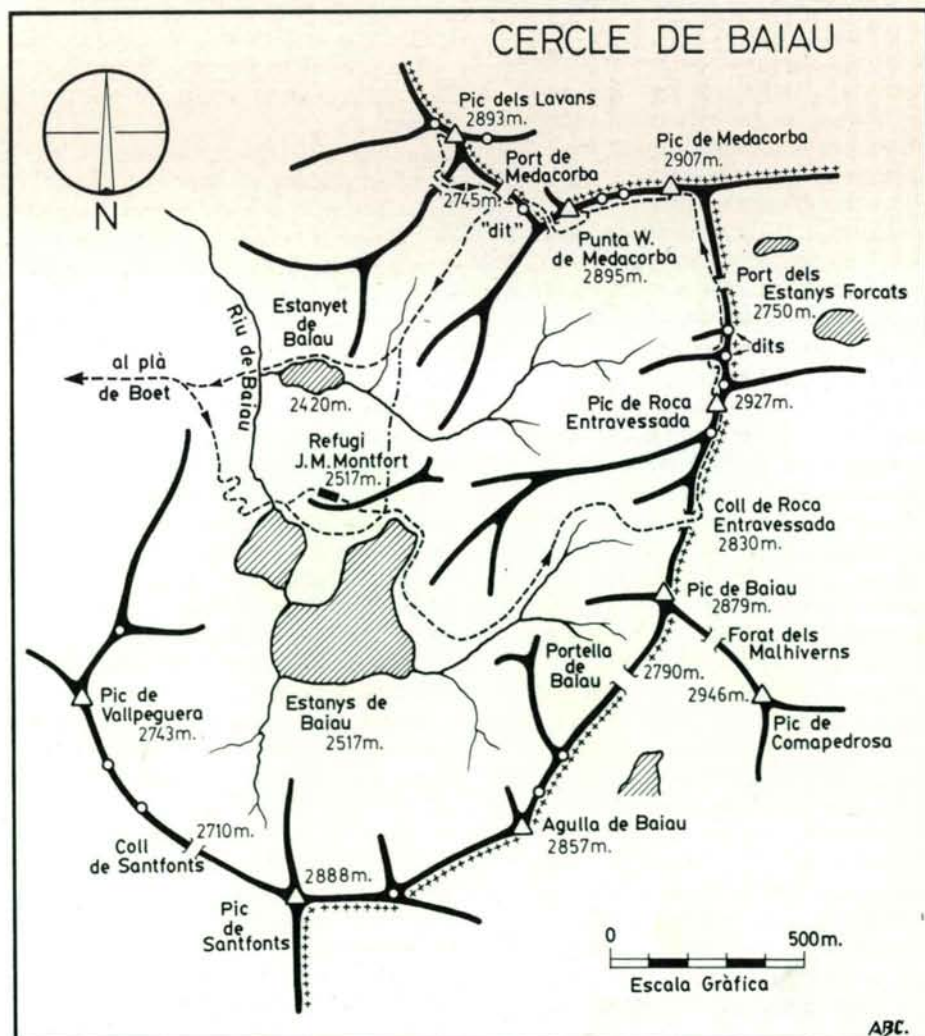
descans, sortia del coll, a dos quarts de dotze, per anar al pic de Medacorba.

Per pujar-hi no hi ha un camí evident, sinó que n'hi ha molts; vaig optar per anar-hi pel dret, pujant primer en un petit llom herbós i, després, tot superant esglaonets de roca, fins arribar al fil de la cresta, a molts pocs metres de l'E del cim.

A les dotze arribava a dalt del pic de Medacorba, de 2907 m, vèrtex de tres Estats i únic cim de la regió de Baiau

(tret del Comapedrosa) que té pal indicador i llibre registre.

(Aquest llibre registre em va motivar dues reflexions, que vull transcriure. La primera, consisteix en la diversitat de signatures de diferents nacionalitats que hi ha en el llibre, que s'atribueixen la «primera directa al pic de Medacorba per la cara N», les quals com a descripció de la via, diuen més o menys això: «Vam sortir de l'estany de

Medacorba i vam pujar directament fins el pal del pic de Medacorba, IV^a. Crec que faria faltar posar una mica d'ordre i serietat en tanta «directíssima». La segona reflexió consisteix en el fet que, quan vaig pujar-hi l'any 1979, vaig signar a la pàgina núm. 13; i ara, tres anys després, vaig fer-ho a la núm. 22. Si suposem que cada grup que hi puja omple una pàgina i que el grup és de quatre persones, resulta que en tres anys n'hi han pujades trenta sis, és a dir la «fútil» xifra de dotze persones cada any, i el Medacorba és el cim de més anomenada del cercle de Baiau –tret, ho repeteixo, del Comapedrosa, situat completament dins del territori andorrà.

És trist que unes quantes muntanyes, per llur alçada o per qualsevol altra característica absorbeixin vertaderes processons d'excursionistes, mentre que d'altres més baixes, però no menys belles, quedin arraconades en llur soledat, esperant la visita d'una dotzena de persones cada any, i que en altres, com probablement el Roca Entravessada, aquesta xifra encara és podria dividir per 3 o per 4.

Esperem que el nou refugi «Josep M.ª Montfort», de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, vingui a equilibrar una mica la desigualtat que hi ha a la Vall Ferrera entre la pica d'Estats i els solitaris cims del cercle de Baiau.)

Entristit pel que crec que és una injustícia, i pel fet que, des de la talaia del Medacorba em va semblar veure que els francesos estan construint una resclosa en el pla de Solcem, vaig deixar el cim a dos quarts d'una.

Seguint el fil de la cresta en direcció O, al cap de deu minuts arribava en una cota innominada, que podríem qualificar com a punta O del Medacorba.

Aquesta cota té una alçada aproximada de 2895 m, i és el nus d'unió de la carena que segueix en direcció SO, i que s'abat sobre l'estany de Baiau, amb la de la carena divisòria que gira vers el NO per baixar al coll de Medacorba. Vaig estar-m'hi deu minuts, contemplant els cims de Roca Entravessada i dels Lavans que queden davant per davant, a la vegada que cercava el millor pas per baixar fins el coll de Medacorba.

Aquest pas consisteix en una pedregosa canal que té el seu inici en una marcada bretxa que hi ha al SO i molt a prop del cim, i que acaba en el mateix coll de Medacorba, però a l'aiguavés francès. A més, és fàcilment distingible, perquè hi ha un solitari i visible «dit» més o menys a la meitat.

La baixada del cim a la bretxa és molt vertical, motiu pel qual cal recular uns deu metres en direcció E, per baixar a una petita falla que hi ha en el vessant S, i un curt flaqueig ens portarà a

l'esmentada bretxa.

La canal no presenta cap dificultat; al començament és estreta, però aviat s'eixampla; en arribar a sota l'alçada de l'esmentat «dit» (que es deixa a l'esquerra) cal decantar-se també a l'esquerra, deixant la canal que s'enfonsa en el vessant francès, per anar a sortir directament al port de Medacorba, a 2745 m.

A la una del migdia hi arribava, disposat a pujar al proper pic dels Lavans.

La descripció, que actualment hi ha, de la via d'accés al Lavans no és pot considerar com una via normal, perquè no cal anar a buscar cap canal, amb dificultats, pel vessant francès, i ni molt menys hi ha una hora per pujar-hi des del port de Madacorba.

Cal pujar per un suau pendent herbós fins arribar a l'aresta que baixa fins als plans de Baiau; aquesta aresta s'ha de travessar, sense dificultat, per una visible i petita bretxa, per entrar en una àmplia canal de grans blocs, la qual mena directament a la cresta cimera, a l'esquerra (NO) del cim.

Havia deixat la motxilla al coll i només pujava amb la màquina de fotografiar; per aquesta raó anava una mica de pressa i només havia trigat quinze minuts a pujar al cim.

Del cim, cal destacar que té una gran panoràmica sobre la Vall Ferrera (a causa de la seva estratègica posició a la capçalera de la vall) així com també sobre els estanyes i cercle de Baiau, amb una perspectiva impressionant sobre la paret N del Medacorba, de la qual sobresurt la massa rocallosa del Roca Entravessada.

A dos quarts de dues deixava el pic dels Lavans, de 2893 m, i, pel mateix itinerari de la pujada, amb deu minuts

tornava, al port de Madacorba, per a carregar-m'hi de nou la motxilla i continuar baixant per la forta tartera que mena directament a l'estanyet de Baiau, a 2420 m, on arribava a un quart de tres de la tarda.

Vaig continuar baixant fins al pont de la Molinassa; però, tal com deia al començament, per aquesta excursió es pot prendre com a base de sortida i d'acabament el refugi de Baiau.

Per tal d'arribar-hi, des del port de Madacorba, no cal baixar fins a l'estanyet de Baiau, sinó que, a prop de l'esmentat estanyet, s'ha d'anar flanquejant a l'esquerra, per sortir directament a l'estany i refugi de Baiau, i tancar així aquesta travessia dels tres cims més importants d'aquell cercle.

Resum dels horaris reals de la travessia:

Del refugi de Baiau al coll de Roca Entravessada: **1 h.**
 Del coll de Roca Entravessada al pic de Roca Entravessada: **15 min.**
 Del pic de Roca Entravessada al coll dels Estanyes Forcats: **20 min.**
 Del coll dels Estanyes Forcats al pic de Medacorba: **30 min.**
 Del Pic de Medacorba al pic O de Medacorba: **10 min.**
 Del pic O de Medacorba al coll de Medacorba: **10 min.**
 Del coll de Medacorba al pic dels Lavans: **15 min.**
 Del pic dels Lavans al coll de Medacorba: **10 min.**
 Del coll de Medacorba al refugi de Baiau: **30 min.**
 Total: **3 h. 20 min.**

(setembre del 1982)

MOTOCROSS

Joan Rais i Soriano

Camí de Borreda a la Riera de Marlès.
(Foto: J. Rais.) (17-IV-83.)

Recordem l'editorial d'una revista MUNTANYA de fa bastants anys, en el qual hom feia una manifestació, tot reprovant que es fes motocross per les muntanyes al lliure albir de tota mena de persones: les unes, possiblement, sense copsar-ne el mal, per ignorància; i d'altres amb un menyspreu total envers la naturalesa. Totes, però, tot passant per les muntanyes pels llocs més recòndits i bonics de les nostres comarques.

De llavors ençà no hem tornat a llegir res més referent a aquest tema, i ho lamentem. Creiem que, de la mateixa manera com es consciencia la gent que és molt de bacó deixar que els gossos embrutin les voreres dels nostres carrers o que es llencin papers per terra, també seria bo fer tanta o més propaganda en contra d'aquest «trials» (o com se'n digui), fins arribar a la conscienciació d'aquells que els practiquen, ja que llur comportament no és pas bo i, de vegades, fins i tot té aires de trinxeraire.

És curiós de veure com els ecologistes parlen i parlen...; no diré pas ho facin tots, però l'ecologisme d'una gran majoria és purament per a fins polítics. Si dic això, és perquè aquestes coses no els preocupen gens ni mica; i, segons el nostre punt de vista (encara que modest), sí: tenen una gran importància, en la qual val la pena de fixar-se més.

És lamentable el fet que la immensa majoria d'aquests nois motoritzats fan la sensació de no haver-se pogut pagar ells mateixos la moto, l'equip, ni totes les despeses pròpies d'aquest esport; o sigui, que els pares —o «papàs»— són qui els van fent tots els pagaments.

Fa unes setmanes vam fer la travessa de Borreda a la riera de Marlès i ens vam creuar amb dos grups d'aquests. Un de quatre motos i, de cinc, l'altre: tots pujaven bo i fent el característic soroll dels motors amb l'escapada lliure.

Hi ha molts llocs al llarg d'aquest trajecte com els d'aquestes fotografies. El camí és intransitable i cal caminar-hi amb les cames obertes, tot posant un peu a banda i banda dels solcs fets pel continuat pas de les rodes. I ja no cal dir com s'hi aprofundeixen les roderes quan plou, i com això facilita molt i molt l'erosió.

Camí de Borreda a la Riera de Marlès.
(Foto: J. Rais.) (17-IV-83.)

Aquells són uns boscos preciosos i de molta frondositat; però, tristament, hem de dir que no s'hi sent cantar cap ocell, i que ni hi ha senyals de vida de cap animal. Quina pena!

Amb tota propietat, pot dir-se d'aquests grups que actuen irracionalment, ja que aquest mot s'utilitza per a diferenciar els animals dels de la raça humana. Els animals, animals, mai no faran res en contra de la pròpia espècie.

No volem pas endinsar-nos en la importància que té la protecció de la naturalesa, ni en les pertorbacions produïdes per la circulació de motos per les muntanyes; això ho deixem per als qui poden fer-ho amb més coneixements. Per part nostra, sols en volem deixar constància, i també fer una enèrgica protesta davant de fets semblants.

Per què l'organisme competent no hi pren unes mesures més serioses?

Per què no es dicten unes normes que designin llocs concrets on puguin practicar-hi totes les cabrioles que vulgin? I, després, que prohibeixin taxativament la circulació trial com ara hom la fa pels nostres boscos i muntanyes!!

13.ª etapa: circ de Finestres, al fons Monteixo i la Pica d'Estats. (Foto: Albert Gras.)

TRAVESSIA DEL MAR A LA PICA D'ESTATS A PEU (i IV)

Albert Gras i Simó

13.ª etapa, Civís-Tor

En aquesta tretzena etapa, hi vam participar 13 excursionistes. Ah! I no va passar res d'anormal... El fet d'ésser una etapa molt llarga motivà que l'assistència disminuís molt.

Vam sortir de Barcelona a les 7 de la tarda del divendres, 16 de juliol de 1982, quinze dies més tard de la data programada, perquè la infecció que havíem agafat durant l'anterior etapa ens imposà un ajornament. Vam sopar en ruta i vam dormir en una fonda de la Seu d'Urgell. L'endemà uns taxis ens van pujar fins a Civís.

Des de l'encreuament de pistes vam agafar la de la dreta, creuàrem el torrent

de Civís i, poc més enllà, vam iniciar la pujada cap al coll d'Ares, per l'antic camí que surt a la dreta i puja cap al NO. El camí s'enlaira entre el bosc fent ziga-zagues. Aviat es domina el poble de Civís i la seva vall. El temps era bo i, el paisatge, magnífic.

Vam veure unes bordes i, poc després, arribàrem a la pista, ja prop del coll. Seguirem la pista fins en aquest coll, i hi descansàrem una estona, que fou aprofitada per a esmorzar.

El Coll d'Ares (1865 m) és el pas natural entre les valls de Civís i de Santa Magdalena. El paisatge era molt bonic i vam poder admirar els grans boscos de la vall de Santa Magdalena.

Després d'esmorzar vam pujar per un corriol en direcció nord, gairebé sempre prop de la carena. Sota nostre, vam veure la vall de Girení. Vorejàrem la cota 2249 m i assolirem el coll de Laquell (2150 m), entre les valls de Santa Magdalena i d'Aós. Vam pujar cap a la cota 2313 m i ascendirem al pic de Serbellà (2396 m). És un pic rocallós des d'on es gaudeix d'una bona visió sobre Aós de Civís, les valls de Salòria i Setúria, el pic de la Bassera, la Torre de Cabús i el Salòria; aquest ens mostrarà la cresta SE i la seva bella forma piramidal.

Baixàrem cap a l'O i vam arribar en un coll (2350 m), entre el pic de Serbellà i el Bony de Trescul (2405 m). Després de descansar-hi una estona, vam flanquejar el vessant septentrional del Bony de Trescul fins a sobre del coll de Conflent, on vam baixar pel dret, sense gaire dificultat.

El coll de Conflent (2150 m) és un estratègic pas, per on passa la pista que comunica Aós de Civís amb les Bordes de Conflent i el Refugi Salòria. Des del coll es pot pujar per la cresta SE del Salòria, però és una ascensió fatigosa, ja que el sol hi bat de ple i el desnivell és fort. Nosaltres vam continuar per la pista, en direcció SSO, fins que vam arribar a les Bordes de Conflent, en força bon estat. De les bordes de dalt, on hi ha una font, vam baixar cap a les bordes de baix, on hi el refugi Salòria (1880 m), propietat de la FEEC, tancat i amb una capacitat de 14 places. Té una part lliure amb capacitat per a unes 8 persones. Molt a prop hi ha la riera de Conflent, capçalera del riu Santa Magdalena, afluent del Segre. Vam dinar i vam dormir al refugi, no

13.ª etapa: ermita de les Bordes de Conflent (Alt Urgell). (Foto: Josep Llorens.)

sense abans haver pogut contemplar una típica tempesta pirinenca de tarda.

L'endemà ens vam llevar molt d'hora. El dia era magnífic i així es mantingué fins a Tor. Vam pujar en direcció nord, passàrem per les bordes de dalt i continuàrem amunt per la riba esquerra del torrent de Finestres. Més amunt passàrem a la riba dreta i creuàrem un terreny ple d'herbes molles, força dret. Vam continuar després prop de l'aigua, en direcció al coll de Finestres. El darrer tros era molt dret, però el Salòria ens tapava el sol i vam arribar al coll (2542 m) sense haver suat gaire.

Hi vam fer una bona parada, ja que l'indret s'ho mereixia. Per primera vegada, des que vam sortir de Barcelona, vam poder veure la Pica d'Estats. Davant la Pica es veia també molt bé el Monteixo, el nostre proper objectiu després d'aquesta etapa. A sota nostre hi havia el circ de Finestres; a l'esquerra, la carena del Sabollera, i, a la dreta, el majestuós Salòria.

En el coll de Finestres hi feia força fred, cosa que accelerà l'ascensió al Salòria, que vam fer amb el sol de cara... La tartera que és després del cim és força considerable, i la pujada és dura i fatigosa, però sense grans dificultats.

Vam arribar al cim del pic o Bony de Salòria (2789 m) i restàrem corpesos per la magnitud de l'espectacle. El temps era molt bo i, la visió, esplèndida, per la qual cosa hi vam fer una bona parada. No cal dir que les màquines fotogràfiques treballaren de valent.

Deixàrem el cim amb recança i continuàrem per la cresta que es desprèn cap al nord, entre el circ de Finestres i els vessants més suaus de la vall d'Aós. Passada la cota 2764 m, ens decatàrem a la dreta i flanquejàrem per sota de la carena, fins que vam trobar un corriol que puja en un collet (2666 m) i flanqueja un cim (2760 m), on comença la carena de la Torre de Cabús (2778 m) a l'est, i la carena de la Serra de Capifonts al nord.

Un cop flanquejat aquest cim sense nom, vam veure que a la vall de la Rabassa s'hi podia baixar per dues vies. Uns ho van fer per una llarga tartera i d'altres per una dreta canal, amb algun pas delicat. Tot anà bé, però, i ens vam retrobar en un replà, al final de la tartera. A partir d'aquí ja no hi hagué complicacions i vam baixar per la riba esquerra del barranc de la Rabassa, en direcció Nord. Vam trobar un camí i el vam seguir. El paisatge era molt bonic i aviat vam veure pins negres. Darrera nostre, tot el circ de muntanyes brillava amb una insòlita llusor, com si la roca estigués mullada...

Vam aprofitar la proximitat de l'aigua per a beure i també per a refrescar-nos una mica. El camí s'allunya de l'aigua i va fins a uns pendents amb prats i alguns arbres molt alts. A l'altra costat de la vall, a l'E, es veia la pista que puja de Tor i va al port de Cabús, que

13.ª etapa: port de Cabús, a la frontera d'Andorra. (Foto: Albert Gras.)

s'endevinava pel cantó d'Andorra. Enfront va aparèixer l'altívol Monteixo i, a sota, la vall de Tor.

Ens decantàrem cap a l'esquerra i vam baixar pel bosc, per un camí que ens portà en uns prats i a les Bordes Peirot (1780 m). Vam trobar la pista, i la vam seguir cap avall. És paral·lela al riu, per la riba dreta. De sobte ens aparegué el poble de Tor (1649 m), enclotat i ben curiós. Allí ens esperaven els jeeps que ens dugueren fins a Alins, per una pista que recorre l'encaixonada vall de la Noguera de Tor. Vam dinar esplèndidament en un restaurant d'Alins i, després, l'autocar que ens espera en aquest poble ens portà a Barcelona.

Horaris

(a) Civís-Refugi Salòria

Civís (1511 m)	00'
Coll d'Ares (1865 m)	1 h. 05'
Coll de Laquell (2150 m)	55'
Pic de Serbellà (2396 m)	45'
Coll (2350 m)	5'
Coll de Conflent (2150 m*)	45''
Refugi Salòria (1880 m)	30'
total del dia	4 h. 05'

(b) Refugi Salòria-Tor

Refugi Salòria (1880 m)	00'
Coll de Finestres (2542 m)	1 h. 45'
Pic o Bony de Salòria (2789 m)	30'
Coll (2666 m)	40'
Canal d'accés a la vall de la Rabassa (2700 m)	15'
Barranc de la Rabassa (2400 m aprox.)	1 h. 30'
Bordes Peirot (1780 m)	45'
Tor (1649 m)	20'
Total del dia	5 h. 45'

Total de l'etapa	9 h. 50'
Total acumulat	80 h. 33'

14.ª etapa, Tor-Vallferrera

En aquesta etapa, que vam fer els dies 24 i 25 de juliol de 1982 amb cotxes particulars, vam participar-hi 14 persones.

Pernoctàrem en un hotel de Tírvia i, l'endemà, els jeeps ens van portar a Tor, on vam arribar just a l'alba.

Sortirem de Tor per un carreró que puja cap al Nord, i poc després creuàrem el barranc de Vallpeguera, que ve del pic d'aquest nom (2743 m), i prosseguirem per la riba dreta del torrent. En arribar en una fondalada, vam deixar a la dreta el camí que puja cap a l'ermita de Sant Ambrós i pujàrem per un corriol de l'esquerra, que va a l'església romànica de Sant Pere del Roc, primitiva església del poble, ara en runes, però que encara conserva trossos d'*opus spicatum*, ja que el seu origen és pre-romànic. Poc més enllà, una torre de l'antic castell presideix el turó que domina el poble.

A continuació pujàrem per un corriol i flanquejàrem els vessants que cauen sobre la vall de Tor. En arribar en una mena de coll vam veure que el camí desapareixia i pujàrem cap al bosc de la riba dreta del barranc de Palomer. Aviat vam veure que el bosc era molt penjat i que, a més, alguns rocs dificultaven la marxa, per la qual cosa vam creuar en diagonal en direcció al barranc. Vam veure una borda a l'altre costat i vam suposar que hi hauria un camí a prop: per això, creuàrem el barranc. Encara que a trossos hi havia traces de corriols, no hi ha un camí definit, i vam anar amunt sense allunyar-nos de l'aigua. Cap als 2200 m

veiérem a l'esquerra un pendent herbós coronat per una mena de coll; vam suposar que era el pas a la vall del barranc de Gerri.

Certament, no anàvem pas errats; però la pujada fins en aquest coll, situat a uns 2370 m, és de les més dretes que havíem fet en tota la travessia; i, a més, abans d'arribar-hi ens començà a tocar el sol...

Vam esmorzar en aquest coll, situat sota el pic de Gerri (2859 m), que semblava temptadorament proper. A l'altre costat vam veure el barranc de Gerri, afluent de la Noguera de Tor, el serrat de Tesò, i el pic del Monteixo (2905 m) que, orgullós, alçava la testa. Més a prop, cap al nord, es veia el coll de Noris (2616 m) i, a la seva esquerra, el pic de Noris.

La pujada fins al coll de Noris la vam començar per un corriol molt ben marcat que flanqueja el pic de Gerri i va en direcció nord. Aquest corriol ens portà fins a sota del coll, on neix el barranc. El tros final ens costà força, perquè és molt dret; però el paisatge que vam veure des del coll ens compensà l'esforç. La Pica es veia a tocar, vam veure el refugi de la Vallferrera i els cims que la tanquen al S (Guerri, Palomer, Ascorbes o Escorbes, etc.).

Després d'un merescut descans, vam pujar per la carena en direcció oest. Alguns vorejaren el Noris per sota, i d'altres vam pujar en aquest fàcil pic (2834 m), des d'on hom té una vista impressionant. En baixàrem després i passàrem per la cota 2792. Seguirem la carena, encara que quan aquesta era difícil ens decantàrem més aviat cap al costat de Tor. Un flanqueig no gaire agradable ens portà fins a un trau o collet de la cresta (2748 m), des d'on vam veure que era bastant difícil pujar al Monteixo directament per la cresta. Llavors el vam flanquejar pel vessant sud, fins que ens vam situar sota el cim. Aquest flanqueig és força delicat i aeri; un cop s'acabà pujàrem de dret fins al cim, per un pendent molt inclinat i rocallós. Finalment, cansats però contents, vam arribar al cim del Monteixo (2905 m).

El panorama des del Monteixo és un dels millors del Pirineu; gràcies al bon dia que ens feia vam poder veure la Maladeta i l'Aneto, el Perdiguero, el Besiberri, el Mont-roig, la Pica d'Estats, tots els pics de la Vallferrera, el Salòria, les muntanyes d'Andorra i un sens fi de valls, pics i carenes. A sota hi havia els estanyes d'Aixeus, cap on vam davallar.

La baixada fins al llac d'Aixeus fou llarga, però fàcil. De primer baixàrem per una ampla tartera que va a parar en un replà. Des d'aquest replà vam baixar per una canal ampla, amb tartera. A la dreta vam veure un trau obert enmig de les roques, i un gran estimball. Finalment érem prop de l'estany gran (2376 m), i vam dirigir-nos cap a l'estany petit, prop del qual hi ha un indicador que assenyalava la direcció del

14.ª etapa: la Pica d'Estats, el Sotillo i la Vallferrera des del coll Est del Noris (2616 m). (Foto: Josep Llorens.)

refugi. Vam intentar flanquejar el pic de la Sentinella (2562 m), però com que aquest flanqueig tenia un final dubtós i temíem trobar un tallat, alguns vam baixar cap al barranc d'Aixeus; la resta, un cop acabat el flanqueig, van anar cap al pletiu de la Molinassa, on ens esperaven els jeeps. Els qui havíem anat cap al barranc d'Aixeus baixàrem en un pla, creuàrem el barranc i vam agafar un camí marcat amb pintura que ens portà fins a una pista forestal. Després, per una altra pista que baixa a la Vallferrera vam arribar al Pla de la Selva, on retrobàrem els companys.

Horaris

Tor (1649 m)	00'
Sant Pere del Roc (1700 m aprox.)	10'

14.ª etapa: Tor (Pallars Sobirà). (Foto: Josep Llorens.)

Collet (1900 m aprox.)	45'
Barranc de Palomer (1950 m aprox.)	30'
Coll (2370 m)	1 h. 15'
Coll de Noris (2616 m)	40'
Pic de Noris (2834 m)	30'
Collet del Monteixo (2748 m)	45'
Monteixo (2905 m)	45'
Estany petit d'Aixeus (2370 m)	1 h. 15'
Pletiu e la Molinassa (1850 m)	1 h. 30'
Total del dia	8 h. 05'
Total acumulat	88 h. 38'

15.ª i darrera etapa, Vallferrera-Pica d'Estats

Per fi arribà l'etapa culminant! El 31 de juliol de 1982, 12 excursionistes ens disposàvem a fer l'ascensió a la Pica d'Estats. El viatge fins a la Vallferrera fou amb cotxes particulars. Vam arribar al Pletiu de la Molinassa ja de nit, i vam agafar el camí del refugi, que creua la Noguera de Vallferrera pel pont de Boet, i el barranc d'Areste pel pont d'Areste. Tinguérem sort, i vam trobar lloc al refugi de la Vallferrera (1940 m), propietat de la FEEC, que ara és guardat.

Arribà el gran dia i, amb la primera claror del diumenge, el dia 1 d'agost de 1982, ens llevàvem i comprovàvem que el temps era esplèndid.

Sortirem del refugi per un corriol en direcció NNE i deixàrem a la dreta el barranc d'Areste. Encara que hi ha diferents corriols, cal tenir present que primer cal deixar a l'esquerra una depressió del terreny i unes roques molt grans, per damunt de les quals passa el camí. Deixàrem a la dreta el camí d'Areste i agafàrem a l'esquerra el camí de la Pica, que assenyalava un indicador metàl·lic del C.E.P.

14.ª etapa: pics orientals de la Vallferrera i pics de Balau, des de la carena del Norís. (Foto: Josep Llorens.)

A partir d'aquí, vam continuar per un camí planer en direcció O. Creuàrem un barranquet sec i, a poc a poc, entràrem a la vall de Sotllo. El camí baixava bruscament i vam passar un pas delicat, on trobàrem un arbre caigut. Superat aquest pas, el corriol planeja i s'enfila cap a unes roques, fins que va a parar al costat de l'aigua del torrent de Sotllo. Flanquejàrem unes roques que són a prop de l'aigua i creuàrem el barranc de Sotllo, que en aquest lloc és molt cabalós, per uns precaris troncs que temps enrera constituïen un pont...

A l'altre costat, el camí, ben marcat amb fites, puja per la riba dreta del torrent. Passàrem prop del Pla de la Socalma, on hi ha una balma que constitueix un aixopluc tradicional, i pujàrem fins al bonic Pletiu de Sotllo o Pla de Canabona (2200 m), on el riu descriu uns meandres i s'hi formen diferents braços entre prats.

Un cop travessat aquest pla, pujàrem per les barres rocalloses que el separen de l'estany de Sotllo (2352 m), on vam arribar aviat. Vorejàrem el llac per l'O i creuàrem el torrent que ve dels llacs de Sotllo, i del circ d'aquest nom, al NO.

Sempre per la riba dreta, vam continuar amunt i passàrem per un lloc on el torrent s'engorja. Anàrem a la banda dreta, a l'esquerra del riu, i hi esmorzàrem en un replà.

A continuació vam prosseguir fins a l'estany d'Estats (2471 m), i creuàrem, just pel desguàs, a la riba dreta. Vorejàrem el llac i, després de passar el torrent que l'alimenta, creuàrem una congesta a la dreta.

A causa de la forta calor, la congesta que normalment cobreix la tartera del vessant sud del coll de Sotllo havia desaparegut: només n'hi havia unes restes transversals. En canvi estava

molt ben marcat un camí que pujava fins al coll en ziga-zagues, el qual vam seguir. Flanquejàrem una dreta congesta que hi ha sota la muralla de la Pica i emrenguàrem la pujada final al coll de Sotllo (2894 m).

Alguns companys decidiren de pujar per la cresta; la resta vam baixar pel cantó francès, que vam trobar amb poca neu. Després de davallar cosa d'uns seixanta metres, vam veure una fita a la dreta, i ens calgué fer un flanqueig força aeri, amb un pas un xic delicat. Superat aquest pas, vam baixar cap a una pala de neu, sobre el llac gelat de Barz —on aquesta vegada vam veure el gel que surava sobre l'aigua— o de la Cometa d'Estats. La calor havia fet desaparèixer la neu a la part alta de la pala i havia deixat el glaç al descobert (això produí un accident, de qual fou víctima un muntanyenc basc, un parell de dies més tard). Nosaltres, prudentment, vam creuar la pala per la part baixa, que era menys pendent i més fàcil de passar.

A partir d'aquí, el camí ja no presentà complicacions. Primer travessàrem una tartera i, després, vam passar per la vora d'una pala de neu que es troba entre el Montcalm (3077 m) i la Pica d'Estats. El camí puja per les pedres, en ziga-zagues; aviat arribàrem al coll de Riufred (2978 m), des d'on vam admirar la feréstega vall occitana d'aquest nom. Al davant ja veïèrem Pica i, a l'esquerra, la punta SE (3114 m).

A continuació vam pujar per un corriol ben marcat i assolírem la carena, just en un collet entre la punta NO (3128 m) i la Pica d'Estats. Des d'aquí vam pujar de primer per la carena, i pel vessant nord després, enmig de les roques, fins que vam assolir la nostra fita, la Pica d'Estats, sostre de Catalunya estricta (3143 m).

La satisfacció fou general. Hi fèrem un gran nombre de fotografies per poder recordar l'èxit que acabàvem d'aconseguir. Durant molt de temps, aquesta aventura restarà en el nostre record. I l'autor d'aquestes ratlles desitja que aquesta travessia tingui continuïtat, d'altres grups o d'altres persones també es decideixin a fer-la.

Horaris

Pletiu de la Molinassa (1850 m)	00'
Refugi de la Vallferrera (1940 m)	20'
Indicador (2050 m aprox.)	25'
Torrent de Sotllo (2100 m aprox.)	40'
Pletiu de Sotllo (2200 m)	15'
Estany de Sotllo (2352 m)	1 h. 00'
Estany d'Estats (2471 m)	30'
Port de Sotllo (2894 m)	50'
Coll de Riufred (2978 m)	1 h. 00'

Pica d'Estats (3143 m)	30'
Total del dia	5 h. 30'
Total acumulat	94 h. 08'

CARTOGRAFIA

Mapes utilitzats:

1.ª etapa

Sant Mateu, 1:25.000, Editorial Alpina.
Barcelona, full núm. 421 del Instituto Geográfico y Catastral, 1:50.000.
Mataró, full n.º 393 de l'I.G. y C., 1:50.000

2.ª etapa

Sant Mateu, 1:25.000, Editorial Alpina.
El Farell, 1:25.000, Editorial Alpina.
Mataró, full núm. 393 de l'I.G. y C., 1:50.000.
Sant Feliu de Codines, full núm. 364 de l'I.G.C., 1:50.000.

3.ª etapa

El Farell, 1:25.000, Editorial Alpina.
Cingles de Berti i de Gallifa, 1:25.000, Editorial Alpina.
Sant Feliu de Codines, full núm. 364 de l'I.G.C., 1:50.000.

4.ª etapa

Cingles de Berti i de Gallifa, 1:25.000, Editorial Alpina.
Moianès, 1:25.000, Editorial Alpina.
Sant Feliu de Codines, full núm. 364 de l'I.G.C., 1:50.000.
Vic, full núm. 332 de l'I.G.C., 1:50.000.
Puig-reig, full núm. 331 de l'I.G.C., edició 1975, 1:50.000

5.ª etapa

Puig-reig, full núm. 331 de l'I.G.C., edició 1975, 1:50.000.
Vic, full núm. 332 de l'I.G.C., 1:50.000.
Osona, sector Nord, 1:25.000, Editorial Montblanc, 1966.

6.ª etapa

Osona, sector Nord, 1:25.000, Editorial Montblanc, 1966.
Matamala-Vinyoles, 1:25.000, Editorial Montblanc, 1965.
Berga, full núm. 293 de l'I.G.C., 1:50.000.

8.ª etapa

Matamala-Vinyoles, 1:25.000, Editorial Montblanc, 1965.
Montgrony, 1:25.000, Editorial Alpina.
La Clusa — Pic-en-cel, 1:25.000, Editorial Montblanc, 1968.
Moixeró, 1:25.000, Editorial Alpina.

Berga, full núm. 293 de l'I.G.C.,
1:50.000
La Pobla de Lillet, full núm. 255 de
l'I.G.C., 1:50.000.

9.ª etapa

La Clusa – Pic-en-cel, 1:25.000,
Editorial Montblanc, 1:25.000.
Moixeró, 1:25.000, Editorial Alpina.
La Pobla de Lillet, full núm. 255 de
l'I.G.C., 1:50.000.
Gósol, full núm. 254 de l'I.G.C.,
1:50.000

10.ª etapa

Serra del Cadi-Pedraforca, 1:25.000 i
1:10.000 (Pedraforca), Ed. Alpina.
Gósol, full núm. 25 de l'I.G.C.,
1:50.000.

11.ª etapa

Serra del Cadi-Pedraforca, 1:25.000,
Editorial Alpina.
Gósol, full núm. 254 de l'I.G.C.,
1:50.000.
Organyà, full núm. 253 de l'I.G.C.,
1:50.000.
La Seu d'Urgell, full núm. 215 de
l'I.G.C., 1:50.000.

12.ª etapa

La Seu d'Urgell, full núm. 215 de
l'I.G.C., 1:50.000.
Andorra, 1:40.000, Editorial Alpina.

13.ª etapa

La Seu d'Urgell, full núm. 215 de
l'I.G.C., 1:50.000.
Pirineos (Cap d'Aran-Pallars
Sobirà), I.G.N.-FEM. Edició
homenatge de la FEM al Centenari
de l'Excursionisme Català amb
motiu de la fundació del C.E.C.,
1876-1976, 1.ª edició, 1976;
reimpressió, 1981.
Inclou un dibuix panoràmic.
Escala 1:50.000.
Pica d'Estats-Mont-roig, 1:40.000,
Editorial Alpina.

14.ª etapa

Pica d'Estats-Mont-roig, 1:40.000,
Editorial Alpina.
Pirineos (Cap d'Aran-Pallars Sobirà),
1:50.000, I.G.N.-FEM.

15.ª etapa

Pica d'Estats-Mont-roig, 1:40.000,
Editorial Alpina.
Pirineos (Cap d'Aran-Pallars Sobirà),
1:50.000, I.G.N.-FEM, 1976.

Altres mapes útils

1. Mapes de l'Instituto Geográfico y
Catastral (ara Instituto Geográfico
Nacional). Fulls núms. 182 (Tirvia) i 150
(Noarre).

15.ª etapa: la Pica d'Estats, des de l'estany d'Estats. (Foto: Josep Llorens.)

2. Mapes dels llibres o guies
següents: *El Munt – Alt Lluçanès*, per
Ramon Vinyeta; *Sant Jaume de
Frontanyà*, per F. Martínez Solsona;
Osona, Ripollès i Berguedà, de Jaume
Sala i Sivillà; *Alt Berguedà i Cardener*,
d'Agustí Jolis i M.ª Antònia Simó;
Cerdanya i Pallars-Alt Urgell, dels
mateixos autors i *Travessia del Pirineu*,
de G. Veron, edició catalana.

3. Mapa de l'Institut Géographique
National: **Aulus-les-Bains**, Escala
1:50.000.

4. Mapes geològics

- 4.1. Full núm. 35. Barcelona. Escala
1:200.000
Full núm. 34. L'Hospitalet de
Llobregat. Escala 1.200.000.
Full núm. 24. Berga. Escala
1.200.000.
Full núm. 14.

- 4.2. Parcials (la majoria no es troben
actualment a la venda)
Fulls núms. 421, 393, 364, 332,
331 (Puig-reig), 294, 293, 255,
254, 253, 215, 182 i 150. Alguns
d'aquests fulls són en curs de
publicació.

5. Mapes de l'Àrea Metropolitana de
Barcelona. **Fulls núm.** II-05, *Castellcir*;
II-010, *Montmany (el Figueró)*; II-013,
Sant Feliu de Codines; II-014, *La
Garriga*; V-01, *Caldes de Montbui*; V-05,
Palau de Plegamans; V-09, *Polinyà*;
V-010, *Montmeló*; C-014, *Sta. Maria de
Martorelles*; IX-02, *Montgat*.

GUIES EXCURSIONISTES

La costa i serres de Llevant, C.E.C.,
1921.

Osona, Ripollès i Berguedà. Jaume
Sala Sivillà. Editorial Rafael Dalmau.
Premi Sant Bernat, patrocinat per la

Federació Catalana de Muntanyisme.
Barcelona, 1968.

Descripció del G-R 4. Publicació de la
Federació d'Entitats Excursionistes de
Catalunya, Comitè de Senders de Gran
Recorregut, edició catalana, juny 1979.

Topo-guia del G.R. 7, sectors La Seu
d'Urgell-Coll de la Teixeta, Coll de la
Teixeta-La Seu d'Urgell. Editorial Serpa,
Barcelona, setembre de 1980
(1.ª edició).

Berguedà i Lluçanès. Jaume Sala
Sivillà. Editorial Rafael Dalmau. ABE de
la UEC, Barcelona, 1976.

Santa Maria de Lluçà. Antoni
Pladevall. Editorial Montblanc-Martin,
1.ª edició, Barcelona, 1974. Inclou
mapa de la contrada a 1:25.000.

Alt Berguedà i Cardener. Agustí Jolis i
M.ª Antònia Simó. C.E.C., Barcelona,
3.ª edició, 1965.

Cerdanya. Agustí Jolis i M.ª Antònia
Simó. C.E.C., Editorial Montblanc,
Barcelona, 1969.

*Sant Jaume de Frontanyà i l'alta vall
del riu Merlès*. Ramon Vinyeta. Col·lecció
Art i Paisatge. Editorial Celblau, Torelló,
1978.

La comarca del Ripollès. Salvador
Ginesta. ABE de la UEC, 1978.

Els Munts-Alt Lluçanès. Ramon
Vinyeta. Col·lecció Art i Paisatge.
Editorial Celblau, Torelló, 1977.

Pallars-Alt Urgell. Agustí Jolis i M.^a
Antònia Simó. C.E.C. Editorial
Montblanc-Martin, Barcelona, 1980.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

El Pirineu. Estanislau Torres i
Francesc Català i Roca. Edicions
Destino. Barcelona, 1979.

Geografia Física dels Països

15.ª etapa: els estanys de Sotillo i d'Estats des de la carena de la Pica d'Estats. (Foto: Josep Llorens.)

Catalans. Revista Muntanya C.E.C. 1976-79, i Editorial Ketres, 1979.

Geografia de Catalunya, en 3 volums. Editorial Aedos. Barcelona, 1958-68.

Esglésies romàniques catalanes. Guia. Vicenç Buron. Editat per Artestudi Edicions. 1.ª edició, Barcelona, 1977. Ha sortit ja la 2.ª edició, notablement millorada.

Inventari d'esglésies. Volums 6 i 9. Editat per Artestudi, 1978-81.

Diccionari nomenclàtor de pobles i poblats de Catalunya. C.E.C. Llibreria Catalònia.

Els castells catalans. Rafael Dalmau editor. Barcelona. Vols. II i V.

Pel Pirineu català (De la vall d'Aran a l'Alt Urgell). Pròleg de M.ª Antònia Simó i Agustí Jolis. Versió en català de l'obra de Cayetano Enriquez de Salamanca, Madrid, 1978.

L'arquitectura romànica a Catalunya. Puig, Folguera i Goday. Vol. II, pàg. 182.

Gran geografia comarcal de Catalunya. Vols. I, II i VI. Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

1.ª etapa

El Maresme. Salvador Ginesta. Biblioteca Selecta núm. 411. Barcelona, 1968.

2.ª etapa

El Vallès, vigor i bellesa. Ferran Canyameres. Biblioteca Selecta, núm. 298. Barcelona, 1961, 2.ª edició, 1970.

3.ª etapa

Els sots feréstecs. Raimon Casellas. Novel·la modernista de l'any 1901, publicada el 1980 per l'Editorial Laia.

Etapes 4.ª i 5.^a

El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany. Antoni Pladevall i Antoni Vigué. Publicat per Artestudi Edicions.

Col·lecció art romànic, núm. 6. 1.ª edició, maig 1978.

Etapa 6.^a

Els Munts. Alt Lluçanès. Ramon Vinyeta. Ed. Celblau, Torelló, 1977.

Etapa 8.^a

Sant Jaume de Frontanyà. Mil anys d'història i geografia. F. Martínez Solsona. Editorial Montblanc, Granollers, 1967.

Sant Jaume de Frontanyà i l'alta vall del riu Merlès. Ramon Vinyeta. Editorial Celblau, Torelló, 1978.

Etapa 10.^a

El massís del Pedraforca. Agustí Jolis i M.ª Antònia Simó de Jolis. Col·lecció «Llibre de motxilla». Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1978.

Etapes 12.ª i 13.^a

Sort y comarca del Noguera Pallaresa, per Mn. Coy.

El vizcondado de Castellbó, per Miret i Sans.

RELACIÓ D'SSISTENTS AL CICLE

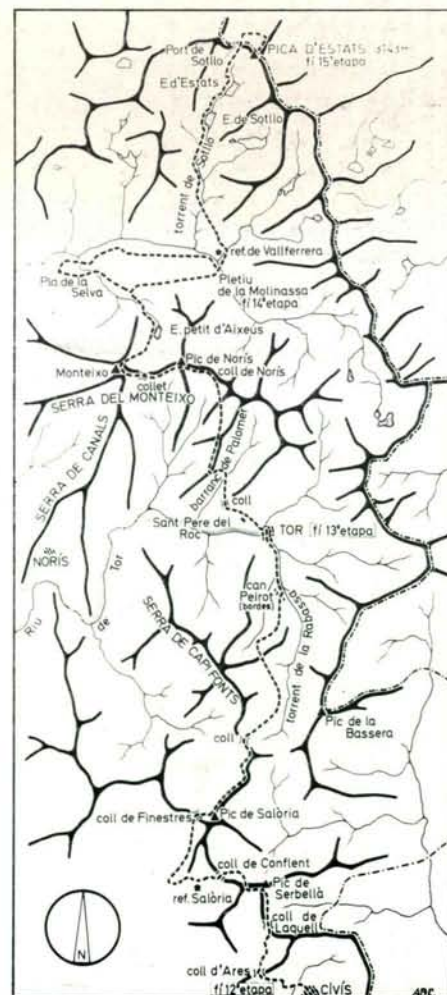
Carme Alaball, Josep Albella, Joan Àngel Alpiste, Margarida Angosto, M.ª Carme Aracil, Fèlix Aragonès, Josep Arce, Núria Arnan, Àngels Auladell, Pilar de Balanzó, M.ª Carme Barceló, M.ª Teresa Barrera, Isabel Bartrés, Lluís Benito, Joan Blanco, Dolors Bonnin, Anna Borbonet, Carme Borja, Salvador Caballero, M.ª Teresa Canals, Montserrat Cañis, M.ª Victòria Cao, Xavier Carbó, Ricard Carrasco, Silvia Carrasco, Núria Casals, Salvador Casanova, M.ª Lluïsa Castells, Miquel Castellvell, Teresa Cateura, Josep M.ª Cirera, M.ª Farners Clos, Josep M.ª Colomer, Miquel Compañó, M.ª Reis Coronas, Rosa M.ª Coronas, Alexandre Costa, Josep Creixell, Magda Cristófol, Manuel Domènech, Elizabeth Eldredge, Diana Estadella, Manuel Estany, Marta Estrada, Mercè Feliu, Trinitat Ferrer, Bernat Ferrús, Joan Filella, Vicent Gallego, Alfonso Garcia, Andreu Garcia, Carme Garcia, Cati Garcia, Carles Gavalda, Joaquim Giravent, Miquel Àngel Giravent, Francesc Xavier González, Eduardo Goñi, M.ª Teresa Granollers, Xavier Guarro, Joan-Julà Huerta, Rosa Jofre, Enric José, Ildefons Lanossa, Bartomeu López, Miquel López, Ricard López, Maria Llobera, Mercè Mandoli, Carme Marcet, Francesca Marfil, Montserrat Martínez, Margarida Mas i Clanxet, Elisenda Masana, Montserrat Mateu, Jordi Mengual, Pau Mestres, Pau Mestres Jr., Antoni Mirete, Jesús Mirete, M.ª Assumpció Montagut, Josep M.ª Montagut, Jordi Montull, M.ª Carme Morgades, Joaquim Muñoz, Josep Nuet, M.ª Elena Orriols, Daniel Padilla, Joan Palou, Dúnia Pantinat i un

company egipci, Pere Parès, Josep Pascual, Ramon Piña, Estel Piñol, Joan Posa, Joan Puig, Albert Pujol, Núria Pujol, Lidia Punyed, Montserrat Rabat, Isabel Raguer, Roser Raguer, Petra Ramonell, Montserrat Ranera, M.ª Assumpció Reig, Conxita Riba, Jordi Ribera, Ramon Riu, Josep Rodríguez, Roser Rodríguez, Francesc Romero, M.ª Àngels Rossell, Clara Rossell, Josep Rusiñol, Denis Rydejeski, Ferran Salla, Josep Sallarés, Josep M.ª Sánchez, Enric Santamaria, Joan Miquel Santandreu, Montserrat Segura, Pilar Siches, M.ª Dolors Soler, Ramon Solsona, Isidre Surrallès, Amèlia Torrado, Conxa Tubau, Jordi Turon, Pilar Valls, Neus Vila, Rosa Vázquez, Agustí Vidal, Joan Ybarguengoitia, Pere Zaragoza, Lourdes Zurita.

Vocals

Pere Albert i Casali
Hermenegild Carreté i Bisbal
Albert Gras i Simó
Josep Llorens i Giol

Hi van participar 140 persones (66 dones i 74 homes). L'assistència global, sumant totes les etapes, fou de 547 persones, amb un promig per excursió de 36/37 assistents.

LA COVA DE LES TOLLASSES A BONANSA (Alta Ribagorça)

Oleguer Escolà

A principis de 1977, gràcies al company de la SIE del Centre Excursionista Àliga, Xavier Tomàs i Corretgé, tinguérem l'ocasió de visitar aquesta cavitat, que resultà una nova localitat de *Speonomus ribagorzanus* Jeannel. Com que només cal fer 5 Km de cotxe, des de la carretera de Pont de

Suert a Viella, i caminar deu minuts fins a la cova, aquesta cavitat l'hem visitada força vegades en el curs d'anades a la serra de Lleràs, serra de Sant Gervàs o més amunt. No fou fins a la tercera visita, amb el company Enric Canció, també de la SIE, que s'hi descobrí un coleòpter d'interès molt particular: un

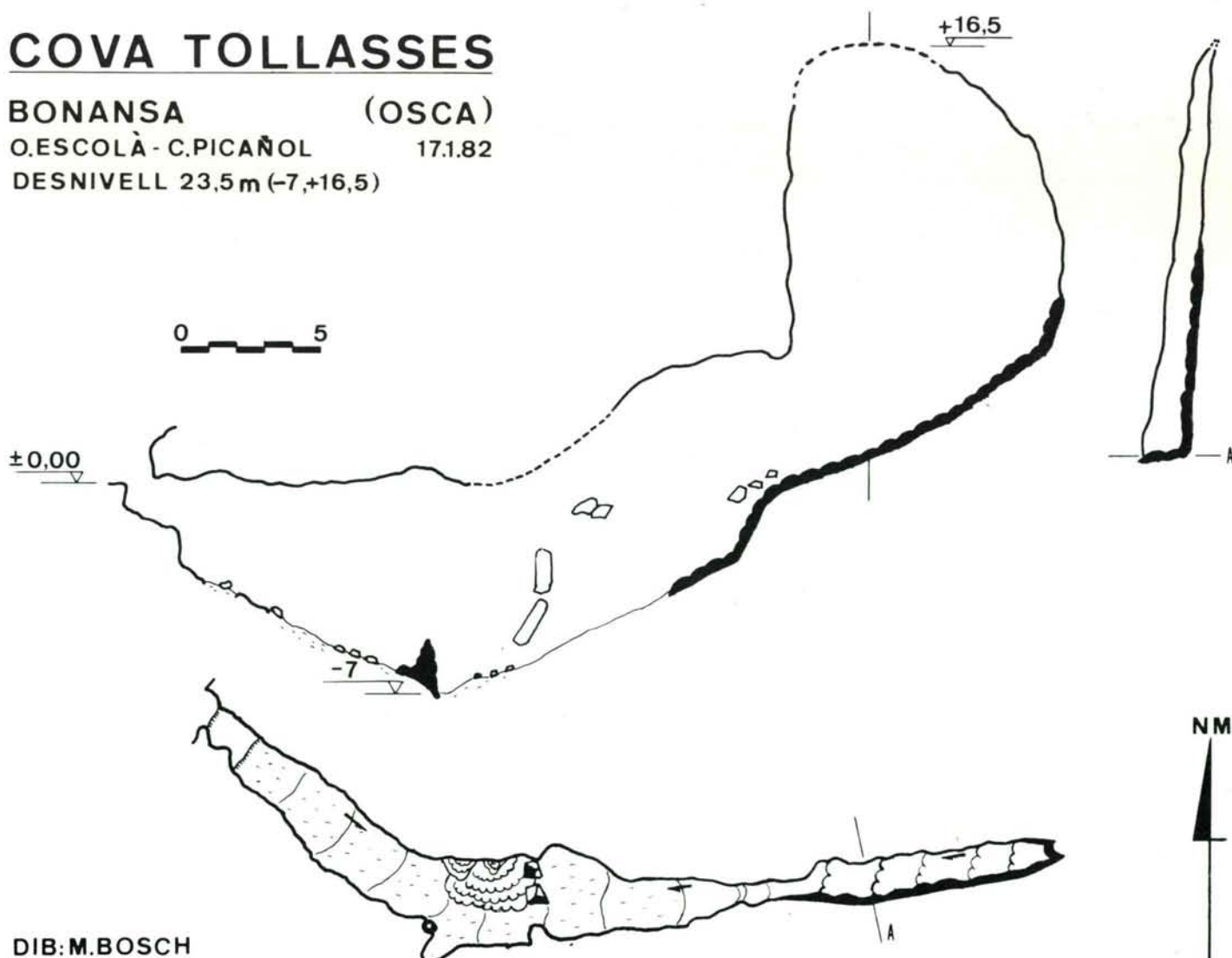
Aphaenops, potser el rei dels coleòpters cavernícoles, característic del Pirineu, però dels quals, en el vessant meridional, només se'n coneixien fins aleshores cinc espècies, des de Navarra fins a la banda oriental del Mont Perdut, i a França es paren força cap a l'oest, sense arribar als departaments orientals

COVA TOLLASSES

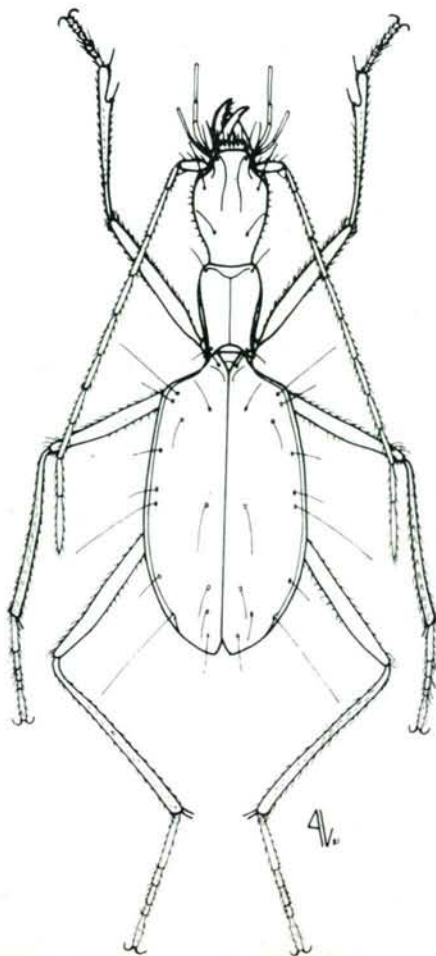
BONANSA (OSCA)

O.ESCOLÀ - C.PICANOL 17.1.82

DESNIVELL 23,5 m (-7,+16,5)

DIB: M.BOSCH

Aphaenops catalonicus n.sp., coleòpter trèquid descobert a la cova, la descripció del qual es troba en premsa a Speleon.

de l'Aude i dels Pirineus Orientals.

Aquest nou *Aphaenops catalonicus* n.sp. (nova espècie, la descripció del qual encara es troba en premsa a la revista SPELEON) ha constituït una troballa d'especial interès per la seva localització, car és l'espècie més oriental d'aquest gènere que es coneix fins ara en el vessant meridional dels Pirineus. Els *Aphaenops* són animals que, en moltes espècies, són d'una gran raresa; i, com acostuma a passar, l'únic exemplar trobat ha estat una femella. Com que en taxonomia s'extreuen caràcters importants de l'òrgan copulador masculí, ja hem anat quatre vegades més a la cavitat a la recerca del mascle, i sempre sense cap resultat. Hi ha alguns exemples d'*Aphaenops* dels quals es va trobar el primer exemplar, i fins al cap de 30 o 40 anys no es va tornar a recollir un altre insecte.

Visites efectuades

- 6-II-77** X. Tomàs, J. Gómez, O. Escolà.
19-XI-78 J. Lloret, A. Nubiola, M. Ubach, O. Escolà.
11-X-81 E. Canció, O. Escolà.
17-I-82, 29-XII-82, 16-I-83, 23-I-83 C. Picañol, O. Escolà.

Situació

La cavitat obre la seva boca a la confluència del torrent de la Mola —que baixa de Bonansa— amb el torrent de Prat de Campo, en el marge dret d'aquest darrer i a uns 8 o 10 m per sobre del seu curs.

Coordenades: X= 4° 22' 40".

Y= 42° 25' 01".

Z= 1.149 m s.n.m.

Mapa topogràfic I.G.C. 1:50.000 n.º 213 (Bisaurri)

Geologia

La cavitat s'obre en calcàries del Juràssic inferior, probablement del Dogger (i diem probablement, perquè, tal com passa en massa casos, el mapa geològic 1:50.000 de la zona encara no ha estat editat).

La primera vegada no vam parlar amb ningú del país, i els de la SIE de l'Àliga van confessar que no havien arribat a esbrinar el veritable nom de la cavitat, que podia ésser Tossiases o Foratllases o qualsevol altre de semblant. Finalment en una de les diverses visites, una detallada investigació al poble ens forní el nom que hem adoptat: Tollasses, que és l'únic que té sentit (de «tolla» = tollgros) tot i que semblava que diguessin «Totllases». També un pastor d'ovelles que hi trobem casualment un parell de vegades ens diu el nom del torrent de Prat de Campo i que la cova s'obre en «terme» de Cirés, poblet d'a prop, dins del terme municipal de Bonansa.

Descripció

La boca, un petit forat que no arriba als 2 m de diàmetre, permet de baixar un ressalt de 3 m amb un graó intermedi, i d'accedir a l'extrem superior d'una rampa que baixa fins a -7 m, on trobem una grossa estalagmita adossada a la paret i un raconet que assoleix la màxima profunditat, i que és on es va trobar l'únic exemplar d'*Aphaenops catalonicus*.

La paret esquerra (sempre de cara al fons de la cavitat), està força concrecionada i humida. Al fons, un parell de grans blocs semblen impedir-ne la continuació, i només deixen un pas inferior més estret a la part superior, per on cal enfilarse a dalt dels grans blocs per passar a l'altra banda, on podem pujar uns 4 m de denivell per una rampa concrecionada i allí, enfilarnos en «ramonage», superar un pas més estret i assolir la rampa terminal, lleugerament ascendent. A partir d'aquest darrer pas més estret, el sostre s'eleva com a mínim fins a +16,5 m respecte a la

boca, tot i que no s'ha acabat de revisar bé aquest sostre; només en el curs de la darrera visita anàrem a mirar un forat (potser una possible altra boca) que es veia a l'exterior uns 30 m més amunt, però que no oferia cap continuació.

Al mateix camí que fem servir per anar de la carretera a la cova, a mà dreta i just abans de travessar el torrent de Prat de Campo, trobem l'avencó de Tollasses, d'un parell o tres metres de fondària. En una de les darreres visites, un pastor ens indicà més o menys el Forat del Roques, per sobre de la carretera (marge esquerre del torrent de la Mola); però, si és allò que hi hem trobat, resulta un forat impenetrable al peu d'uns escarpats.

Bioespeleologia

Des de la primera visita, la cavitat era biològicament interessant, car s'hi van recollir restes d'*Speonomus ribagorzanus* Jeannel (coleòpter *Bathysciinae*); en la tercera visita s'hi capturà un exemplar femella d'*Aphaenops*, però en les quatre visites posteriors només s'hi han trobat restes d'*Aphaenops*. En el curs de les set visites efectuades hi hem recollit els següents animals:

Oligoquets (cucs de terra);
Gastròpodes (caragols): *Oxychilus draparnaldi* (Beck), *Cepaea nemoralis* (L.), *Abida polyodon* (Drap.); **Àcars**: *Ixodes*; **Aranèids**; **Isòpodes**; **Diplòpodes**; iúlids; **Quilòpodes**: *Lithobius*. **INSECTES**: **Col·lèmbols**: *Oncopodura delhezi* Stomp, 1974; *Tomocerus catalanus* Denis, 1924; i altres encara no estudiats; **Diplurs**: *Campodèids*; **Ortòpters**: grillids; **Coleòpters**: *Speonomus ribagorzanus* Jeann.; *Aphaenops catalonicus* n.sp. una femella i 3 restes; *Ceuthosphodrus oblongus* Dej.; *Pristonychus terricola* Hbst., *Choleva* sp.; *Lathrobium* (?) sp., *Leistus* (*Pogonophorus*) *munganasti* Rtt.; *Othiorrhynchus* sp. (restes); **Tricòpters** (restes); **Lepidòpters**: *Triphosa dubitata* L.; *Scoliopteryx libatrix* L.; *Dasycampa rubiginea* (rara tant en coves com a l'exterior); **Dipters**: nematòcers (*Sciaridae*) i braquicèrs.

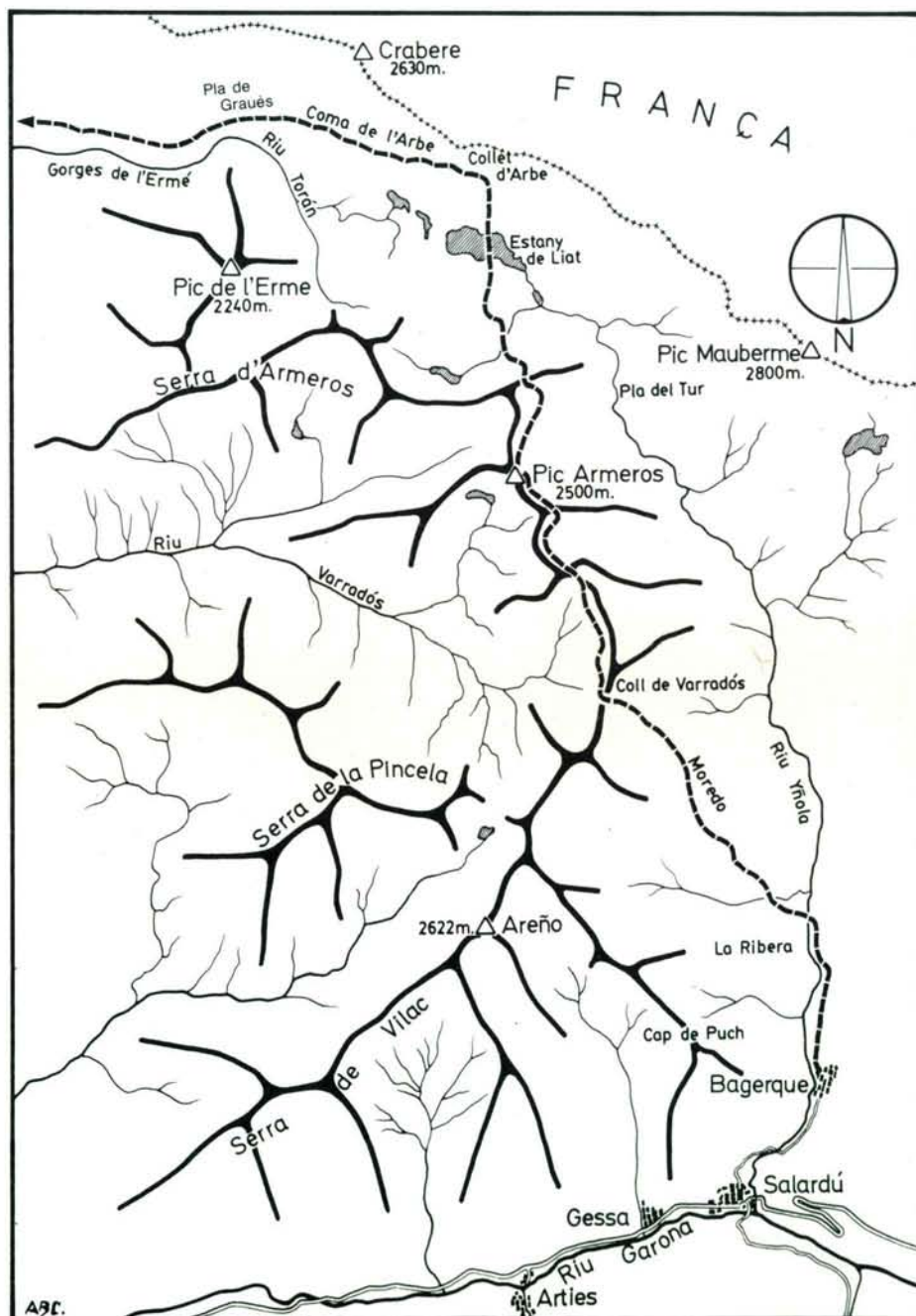
Quiròpters: *Rhinolophus hipposideros*. Ossos de mamífers.

S'hi han instal·lat esquers i trampes de cervesa, formatge, etc. durant els dies: 6 febr. 1977 / 19 oct. 1978; 19 oct. 1978 / 11 nov. 1981; 11 oct. 1981 / 17 gen. 1982 i 29 des. 1982 / 23 gen. 1983, en les quals s'ha recollit dipters, col·lèmbols i *Speonomus ribagorzanus*.

I, a l'avancó de les Tollasses, s'hi recolliren uns interessants dipters àpters, característics de llocs freds: *Niphadobata*; i el tritó pirinenc: *Euproctus asper*.

Enric Nosàs

Per a en Josep Abril i per a mi, la Coma de l'Arbe, a l'hivern, era un descens misteriós..., o un misteri esquiable: no ho sabia definir exactament. Des de l'abril del 1959 (vegeu MONTAÑA n.º 62) en què vam fer la travessia Salardú-Canejan, en la qual no vam encertar el descens desde Liat, cosa que ens obligà a fer rappels entre arbres, allaus i torrents amb els esquís a coll, teníem una certa obsessió per saber com dimoni era la Coma de l'Arbe amb neu: l'únic descens possible amb esquís des dels Estanys de Liat (2130 m) al Pla de Grauès (1500 m) inici de la Vall de Toran, últim riu tributari del Garona abans de deixar la Vall d'Aran.

El 13 de març passat, a les 7 del matí, un xic més tard del que volíem, un bon grup d'esforçats «descobridors» vam emprendre el camí des de la plaça de Bagergue (1410 m) amb el propòsit de fer l'itinerari següent: Bagergue – Moredo – Coll de Varrados – Tuc dels Armeros – Col de l'Ansa de Caudera – Estany Gran de Liat – Coll de l'Arbe – Coma de l'Arbe – Pla del Grauès – Gorges de l'Ermé – Vall de Toran, on ens esperarien dos jeeps per tal de tornar-nos a Bagergue.

Amb els esquís calçats ja a partir de la Ribera, a 1500 m, ens anàvem alçant pels amables pendents de Moredo, dominats per les desnivellades vessants occidentals de Parros, Montoliu i, sobretot, del Maubermé, rei sever de la zona amb els seus 2800 m, dels quals quedàvem separats pel curs del riu Unyòla. La pujada, suau i oberta, ens portà a l'ample Coll de Varrados, a 2060 m, inici de la bonica vall del mateix nom, que nosaltres deixàrem a l'esquerra, com si s'engronxés avall, cap a ponent, per tal d'amagar-se entre els boscos de Cubeixic.

El temps, magnífic, ens predisposava a l'optimisme davant la llargada de la cursa, que tenia com a primera fita important la pujada al Tuc dels Armeros de 2516 m. Des del Coll de Varrados, l'aproximació al cim és fàcil, tot seguint un conjunt de carenes i mitges vessants

LA COMA DE L'ARBE (Vall d'Aran)

Coma de l'Arbe. (Foto: E. Nosàs.)

que ens van portar, tot pujant, fins al peu de la carena cimera, dreta però senzilla, festonejada per una gràcil cornisa. A les onze del matí, el grupet era al cim, on gaudia d'una visió inoblidable sobre la zona axial pirinenca: des dels Bassieros fins el Neouvielle, de la Pica d'Estats fins al Pocets; en onades successives de carenes nevades, el nostre formosíssim Pirineu es desplegava davant els ulls, meravellats una vegada més; i encara més que altres vegades, perquè aquests cims dels massissos interiors de la Vall d'Aran són uns incomparables miradors, per dues raons: per l'estratègic allunyament de la cadena principal o zona axial, i per la perspectiva septentrional que tenen, que dóna un aspecte diferent i més alpi a les muntanyes (que estem més habituats a veure, en panoràmica, des del sud).

Després d'un àpat lleuger, iniciarem un curt descens de 200 metres de desnivell, fins a l'Ansa de Caudera, una carena que cal remuntar (només 70 metres) per tal de fer una plàcida baixada fins l'Estany Gran de Liat, a 2130 metres d'alçada. Els Rasos de Liat formen una conca molt ampla, barrada al nord per la carena fronterera dels Pics de Crabera, Canejan, Serra Alta i Maubermé, amb sortida d'aigües cap a llevant (riu Unyòla) i cap a ponent (riu Toran), tots dos tributaris del Garona,

carena que tanca el sistema orogràfic interior de la Vall d'Aran.

L'Estany de Liat presentava la seva blanca i polida superfície sense cap màcula; el sol, generós, que no ens va deixar en tot el dia, reverberava sobre la neu llisa, i marcava netament la corba de les vores; calia travessar-lo per a enfilarse fins a 300 metres, ja sobre les vessants meridionals de la carena limítrofa, per a anar a trobar el Collet de l'Arbe, a 2400 metres d'alçada, misteriós inici, per a nosaltres, de la tant esperada Coma.

Dit i fet! Una bona suada, sota el sol del migdia, i el grup de descobridors, després de treballar esforçadament sobre la neu fonda i pendent, desembocà al Collet —entre la vessant principal meridional del Portilló d'Albi (200 metres més amunt) i un ressalt rocallós— que forma el començament d'una valleta i d'un progressiu descens.

Per fi anavem a conèixer la possible «esquiabilitat» de la Coma de l'Arbe!

Refets amb un àpat breu, vam posar els esquís en condicions de descens. Eren les dues del migdia (un xic massa tard) quan començàvem la fina baixada pel primer tram de la valleta.

Sobtadament, emergent de la corba del lleuger desnivell, es va fer evident una barra de neu, molt remoguda i ja dura; es tractava d'una allau procedent dels pendents i canals del pic de Canejan, a

sobre mateix. La importància de l'allau ens va fer veure que la zona és molt exposada, i que cal evitar de passar-hi si les condicions no són òptimes. Per a nosaltres no hi havia problema, perquè les condicions de la neu eren immillorables.

Travessat l'allau, vam desembocar sobre el segon tram, una magnífica pala que semblava amagar la continuació, una mica més avall, per un lleuger canvi de direcció de la vall. La neu era excel·lent, llisa, homogènia (de primavera); el pendent, sostingut i regular; l'aire, fresc i pur; fèiem uns bonics viratges, ja érem a la lleugera inflexió de la vall, i... oh meravella! Teniem una pala magnífica, de 500 metres de desnivell per 200 o 300 d'ample, tota d'una tirada, sense cap obstacle ni irregularitat: la pura joia de l'esquí de muntanya expressada en viratges i més viratges, corbes i més corbes, a l'aire de cadascú, sentint lliscar els esquís sobre una neu segura i fàcil, llisa i perfecta, difícil d'explicar, fàcil de recordar. Era la justa gratificació per la llargada de la cursa.

Sense perdre amplada, la Coma de l'Arbe, que s'inicia a 2311 metres d'alçada, es converteix en el Pla dels Grauès, a 1600 metres. Els Grauès fan un pla inclinat, fins al punt més baix, tot ell perfectament esquiable, i digne final per al complet descens de la Coma.

Abans d'emprendre el camí novament, mirem enrera, sobre les traces deixades, amb la recança que ja s'hagi acabat. El camí de les Gorges de l'Ermé, transcorre per un paratge impressionant, sobretot en aquesta època de l'any. El soroll sord de les petites allaus de neu i pedres es fa sentir continuament: es despengen de les parets i canals del Tuc de l'Ermé, 1000 metres més amunt, a l'altre costat del torrent, quasi verticals. El paratge és realment bell i feréstec.

Les gorges s'acaben a la Presa de la Coma; i, pista avall, aprofitant la neu de les vores fins al darrer moment, ja en plena Vall de Toran, trobem els dos jeeps que ens esperen per a tornar a Bagergue. Són les cinc de la tarda.

Una llarga excursió, premiada amb un excel·lent descens, i, sobretot, un complet recorregut que comunica, per la muntanya, els extrems de la Vall d'Aran. Recomano al lector que s'ho miri sobre el mapa: li agradarà.

(Recorregut realitzat el 13 de març de 1983 per Josep M.ª Sala, Jordi Solà, Carles Pujol, Josep Casanellas, Marta Estrada, Pilar Postigo, Josep Abril, Rafel Rabassa, J.M.ª Ferrándiz, Jaume Cardona, Santi Marín i Enric Nosàs.)

ESQUÍ D'ALÇADA

Al Parc Nacional dels Écrins

Alta ruta dels Écrins: pujant cap a la Grande Ruine. (Foto: Joan Quintana.)

Joan Quintana i Paredes

Després de viatjar gran part de la nit d'ahir, aquest matí hem arribat al poblet de La Grave, situat sota el massís dels Écrins. Aquest és un excel·lent punt de partida per pujar a les atractives muntanyes d'aquest racó dels Alps. Ací, en aquest lloc, ens informem de la previsió del temps; sembla ser que una depressió és centrada sobre els Alps; no obstant, ja que som ací, decidim de pujar al refugi d'Alpe, de Villar-d'Arenne;

almenys, si demà fa una aclarida, podrem intentar de pujar en algun cim.

Una estreta carretera, i després un camí forestal, ens condueixen a l'entrada del Parc Nacional. Preparem les motxilles i col·loquem les pells, ja que, des d'ací mateix, ens posarem els esquís als peus.

La pujada al refugi d'Alpe, de Villar-d'Arenne, és distreta i tranquil·la. A mesura que guanyem alçada queda a la dreta la glacera de l'Homme; alguna aclarida ens permet de veure-hi els séracs del capdamunt. Recordo, de fa dos anys, un magnífic descens amb

Prop del refugi Adèle Planchard. Al pas, La Barre des Écrins (4.101 m). (Foto: Joan Quintana.)

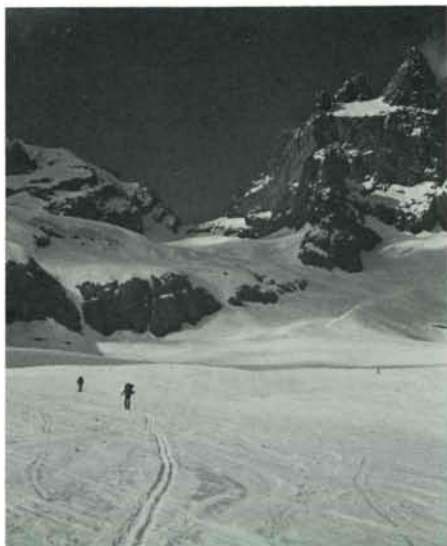
esquís per aquesta glacera després d'assolir la Meige Oriental.

El refugi és ple de gom a gom, l'ambient és carregat i, a fora, neva. No obstant, veiem una traça que es perd dins la boira. El guarda ens indica que un grup de muntanyencs han pujat al refugi Adèle-Planchard.

El temps és dolent. Malgrat això, nosaltres també intentarem de pujar al refugi, car tenim tota la tarda. El recorregut va primer pel fons de la vall, fins arribar al començament de la gelera superior d'Agneaux; ací, en aquest indret, la visibilitat és nul·la. No obstant, una bona traça segueix per la glacera i deixa a la dreta el corriol, ara colgat, que en estiu mena al refugi. Guanyem alçada amb rapidesa i, en una petita aclarida, veiem un grup de persones que hi pugen, obrint el camí. Ara comença a nevar fort, i l'Alfons ascendeix molt ràpidament; ens distanciem...

Tres hores després de sortir del refugi de Villar, i amb una forta nevada, arribem al refugi Adèle-Planchard, situat a 3173 metres d'alçada. És de tipus bivac, equipat amb mantes, i pot encabir unes 25 persones.

Fonem neu per tal de fer una sopa, mentre l'altímetre marca la pressió molt baixa.

Pujant cap al refugi del Promontoire al peu de la pared sud de la Meige (3989 m.).

Si almenys demà ascendís més la boira... Aquest neguit ens acompanya tota la nit.

Fa estona que per les mig colgades finestres del refugi entra la primera claror del matí. A l'interior, el fred és viu. Una veu crida, contenta: *Beau temps!* És cert; els núvols han quedat per sota del refugi i, a l'horitzó, els primers raigs del sol acaricien tímidament las puntes cimeres de la Grande Ruine. Ràpidament preparem tots els estris i sortim a l'exterior del refugi; en aquest moment, el sol ja daura la glacera que hem de prendre. Amb la neu acumulada d'ahir, les muntanyes tenen un encant especial. A mesura que guanyem alçada, apareixen els cims més atraients del massís; darrera nostre, la Barre des Écrins vigila aquests misteris que només descobrim les persones que venim ací. Uns dos-cents metres sota de la Grande Ruine, deixem part de l'equip ja que, un cop assolit el cim, haurem de davallar fins ací per tal de saltar al coll de la Casse Déserte, que ens permetrà de baixar cap a la vall de Chatelleret.

Els últims metres els pugem de pressa i, amb poca estona, arribem a la bretxa Giraud Lézin. Amb una fàcil grimpada per la cresta assolim la Grande Ruine (3765 metres); el dia és magnífic i ens permet de veure la Meige i la seva impressionant paret Sud; al fons, el Mont Blanc... I la depressió...?

Un altre cop som a la bretxa. Amb els esquís als peus, comencem un excel·lent descens amb neu pols fins al lloc on hem deixat part del material. El recollim i continuem davallant fins en un indret on un flanqueig diagonal ens condueix fins sota el corredor del coll de la Casse Déserte. Amb els esquís a l'espatlla, guanyem aquest coll. Un altre cop amb els esquís posats, baixem per l'àmplia gelera de la Grande Ruine, i passem per

sota d'unes impressionants barreres de séracs. La neu, de primer és pols i, després, primavera: sempre és excel·lent i ens acompanya fins al refugi de Chatelleret (2225 metres d'alçada), propietat del C.A.F., que pot encabir unes cent persones.

En aquest lloc, dinem i prenem el sol. Amb tot, i aprofitant el bon temps, decidim d'anar avui mateix al refugi del Promontoire. La pujada, per dintre la vall, és comoda. Davant nostre, la Meige ens fa una sensació de respecte. Chatelleret queda immers a l'ombra de la tarda, al fons de la vall. La bretxa de la Meige, a l'esquerra, ens assenyala el pas natural per tornar a La Grave.

Dues hores llargues ens deixen al principi del flanqueig terminal per arribar al refugi, i amb als darrers raigs daurats ens encabim a l'interior del Promontoire, situat al començament de l'aresta del mateix nom, a la vessant sud de la Meige. Aquest refugi (3092 metres d'alçada), és propietat del C.A.F. i pot encabir unes trenta persones.

L'altímetre continua marcant una pressió molt baixa...

Aquest matí no tenim tanta sort. El cel és fosc i la tempesta no es farà esperar. Amb un lleuger descens de primer, i després una llarga diagonal per sota de la Meige, anem apropant-nos al corredor que puja al coll del Chamois, i amb els esquís a l'esquena ens enfilem fins al coll. D'ací, i en franc descens, arribem al refugi del llac de Pavé (2843 metres) també propietat del C.A.F. i del tipus de bivac. Aprofitant una darrera aclarida, remuntem en àmplies llaçades fins un coll de la carena de la Punta Chamois, i per una aresta molt carregada de cornises arribem al cim, enmig d'una bona nevada.

La baixada fins el refugi és ràpida. Ací recollim el material que hi hem deixat i fem un bon descens per la gelera del Clot de Cavales, malgrat la neu molt pesada. La boira, força espessa, ens fa

equivocar, i hem de tornar amunt per trobar el bon camí.

Neva molt fort quan pasem prop del refugi de Villar-d'Arenne. Si demà deixés de nevar, podríem anar al Neige Cordier? La nevada intensa i un vent gelat ens anuncien que la depressió ja ha arribat als Alps.

El temps ens ha permès que estiméssim la muntanya. No l'hem defraudada...

ETAPES

1.ª etapa.- Villar d'Arène (1610 m); Pont d'Arsine (1667 m); Refugi d'Alpe de Villar-d'Arène (2079); Gelera Superior dels Agneaux; Refugi Adèle-Planchard (3173 m).

Desnivells de pujada, 1500 metres.

2.ª etapa.- Refugi Adèle-Planchard (3173 m); Bretxa Giraud Lézin (3666 m); Grande Ruine «Punta Brevoort» (3765 m); Coll Casse Déserte (3484 m); Refugi de Chatelleret (2225 m); Refugi del Promontoire (3092 m).

Desnivells de pujada, 1610 metres; de baixada, 1625 metres.

3.ª etapa.- Refugi del Promontoire (3092 m); Coll de Chamois (3202 m); Refugi i llac de Pavé (2843 m); Punta del Chamois (3317 m); Refugi de Pavé (2843 m); Gelera de Clot de Cavales; Pont d'Arsine (1667 m).

Desnivells de pujada, 700 metres; de baixada, 1580 metres.

BIBLIOGRAFIA: «Guide des Raids à Skys», de Pierre Merlin. Ed. Denöel, 1980.

Sortida del Sol des del refugi Adèle Planchard. (Foto: Joan Quintana.)

Glacera Upsala. (Foto: Josep M.ª Àrias.)

«PARQUE NACIONAL DE LOS GLACIARES»

Territorio de Santa Cruz (Argentina)

Dr. Josep M.ª Àrias i Ventalló

Ara fa cinc anys, en un viatge a Alaska, vaig anar a conèixer l'anomenat *Glacier Bay National Park*, un retallat braç de mar de més de 200 Km que es fica terra endins, i on es veu com van baixant cap a l'aigua llengües glacials per totes bandes.

En un recorregut de tres dies de navegació amb llanxa, vaig arribar al final del que és l'immens fiord de la *Glacier Bay*, i ja allí vaig contemplar l'espectacle de la imponent glacera Muir que, des del cim del pic Fair-Weather, a 5800 m, i en un curs de descens glacial de només 18 Km, en una vertiginosa i colossal esglaonada de glaç, cau i forma una muralla frontal, alta de 80 m, dintre

les fosques i fredes aigües de la *Glacier Bay*.

Després d'això, em creia que acabava de veure el millor que la Naturalesa ens pot deparar en espectacles de bellesa boreal. Però, poc em pensava que, a l'altre extrem de l'immens continent americà, cap als confins d'aquella quimèrica punta en què s'acaba l'Amèrica del Sud, hi havia també un altre món de muntanyes, glaceres i aigua, encara més bell, per més salvatge, que la tan ponderada *Glacier Bay* de l'hemisferi boreal.

Aquest altre món, és el del *Parque Nacional de los Glaciares*, a la província de Santa Cruz, en els confins de la Patagònia Argentina.

El *Parque Nacional de los Glaciares* és la porta sud-oriental (vessant Argentina) d'una grandiosa *calotte* glacial de característiques antàrtiques que, al llarg

de 450 Km (per 50-90 Km d'ample) munta sobre la frontera argentino-xilena. Per als autòctons, és l'anomenada *Región de los hielos*, i, per als entesos, l'anomenat *Hielo Continental Patagónico*. Un fenomen únic en la geografia física del nostre planeta: un món polar de gran extensió en unes latituds, hemisfèricament parlant, temperades i d'una altura mitjana sobre el nivell del mar no pas massa considerable (2500 m).

Per a nosaltres, gent de l'hemisferi nord, ens costa de comprendre que, a unes latituds entre els 46° i 51° sud (que a Europa corresponen als paral·lels que passen per la ciutat de Bordeus i per la ciutat de Londres), hi hagi una gran capa de gel d'una extensió de més de 25.000 Km², i d'un espessor, que encara no ha estat mesurat.

En aquestes latituds de l'Amèrica del Sud, els Andes es divideixen en dues serralades: una, occidental o costera, que s'enfonsa a l'Oceà Pacífic, i hi crea innombrables illes, penínsules i canals, que configuren la turmentada geografia costera del sud de Xile; i una altra serralada, l'oriental, de la que el massís del Fitz-Roy n'és el rei, que és la que origina, en les seves vessants ponentines, els immensos altiplans que reben el nom de *Hielo Continental Patagónico*. Aquest gran pastís glaçat va despenjant les seves glaceres per totes bandes fins al mateix mar, pel cantó de l'Oceà Pacífic, i cap als grans llacs argentins, pel cantó oriental o patagònic.

Quines explicacions geofísiques es poden aportar per explicar l'existència d'aquest món antàrtic dintre del continent sud-americà?

Aquest fenomen geofísic és el resultat de la conjugació de tres factors: a) una gran pluviositat, b) una insolació mínima, i c) un fred, no polar, però sí de país nòrdic europeu. El cel és quasi sempre tempestuós. Nuvolades fosques, gairebé negres, carregades d'aigua procedent de l'Oceà Pacífic, van arribant en fronts successius, empeses per fortíssims vents, quasi huracanats, que bufen sempre de l'oest, fins que topen amb la serralada andina. Quantitats impressionants de neu, o d'aigua-neu, cauen sobre la serralada patagònica. Llavors, per un desnivell tèrmic i

baromètric, el furiós vendaval, descarregat de núvols, s'estén huracanant (velocitats de 120-150 Km/hora) sobre les planures de la desèrtica pampa patagònica, i es perd cap a llevant, cada vegada amb menys fúria, on a les brises ja no queda cap gota d'aigua per caure.

Els índexs pluviomètrics de la costa xilena del Pacífic són, en aquestes latituds, dels més alts del món (el promig anual d'aigua caiguda, arriba en molts llocs als 3 metres (2800 mm) de promig).

La insolació és mínima. Un bon temps amb el cel serè, a la serralada patagònica, no dura mai més de quatre dies seguits. En canvi, una *secua* (en l'argot local) de dies de mal temps pot allargar-se dues o tres setmanes seguides, cosa que obliga moltes vegades les expedicions alpines que van per aquelles contrades a retirar-se de les muntanyes. Aquesta manca d'insolació fa, per altra banda, que les oscil·lacions de la temperatura diària siguin sempre moderades.

Hi fa fred. Fins i tot a ple dia. En el mes més calent, que és el gener (estiu austral), les temperatures mitjanes són de l'ordre entre 10°-13°. I en el més fred, el juliol, són entre els 4°-5°, i això a nivell del mar, a la costa del Pacífic. A dalt, als deserts glaçats del *hielo continental*, arriben amb facilitat als 20° sota zero, segons el repetit testimoniatge de les cordades alpines que han anat a escalar les llesalles del Fitz-Roy i del Cerro Torre (les muntanyes que tanquen per llevant un sector del *hielo continental*).

El resultat, doncs, és que a uns hiverns freds segueixen estius també freds, ennuvolats i plujosos, cosa que fa que, durant tot l'estiu, la insolació sigui feble o inexistent. Això origina uns excedents de neu de milions de tones, les quals, en no fondre's ni evaporar-se, acumulen anyada darrera anyada capes i capes de neu, i en resulta que, a dalt de la *región de los hielos*, la glaciació sigui imponent.

«Hielo continental patagónico»

Aquest H.C.P., fins fa pocs anys veritable «terra incògnita» i que, encara avui, tanca a l'interior grans zones inexplorades, s'estén quasi sense interrupció entre els paral·lels 46°-51°, latitud sud.

S'inicia, pel nord, a la regió xilena de Puerto Aisén (XI *Región*, del mapa polític de Xile) i, cap al sud, no s'acaba fins gairebé arribar als confins de l'Estret de Magallanes.

Aquesta *calotte* glacial està trencada o interrompuda als 48°-s pel profund fiord o *seno* Baker, i pel riu del mateix

nom, que neix en el llac Buenos Aires en territori argentí i corre, cap a ponent, a desembocar a les aigües de l'oceà Pacífic.

Aquesta depressió del riu Baker, continuat pel *seno* marí del mateix nom, permet de dividir en dos sectors ben definits aquest *hielo continental patagónico*.

«Hielo continental patagónico norte»

Situat de ple dintre de la regió xilena de Puerto Aisén, té una extensió de 7600 Km² de glaceres.

Des del punt de vista turístic, el «plat fort» d'aquest sector de los *Hielos* és la

gelera o glacera de San Rafael, i la laguna de San Rafael (és la glacera del món que arriba fins al mar, en una latitud més propera de l'Equador) forma un majestuós front glacial que, ensorrant-se constantment, deixa la Laguna de San Rafael sembrada d'incomptables icebergs, els quals, empesos pel vent i el corrent marítim, van avançant mar endins i donen un aspecte semi-polar a la regió. Per anar-hi, és obligada la via marítima (en llanxa, des de Puerto Aisén, 15 hores; o bé, en creuer, des del més allunyat Puerto Montt, 5 dies).

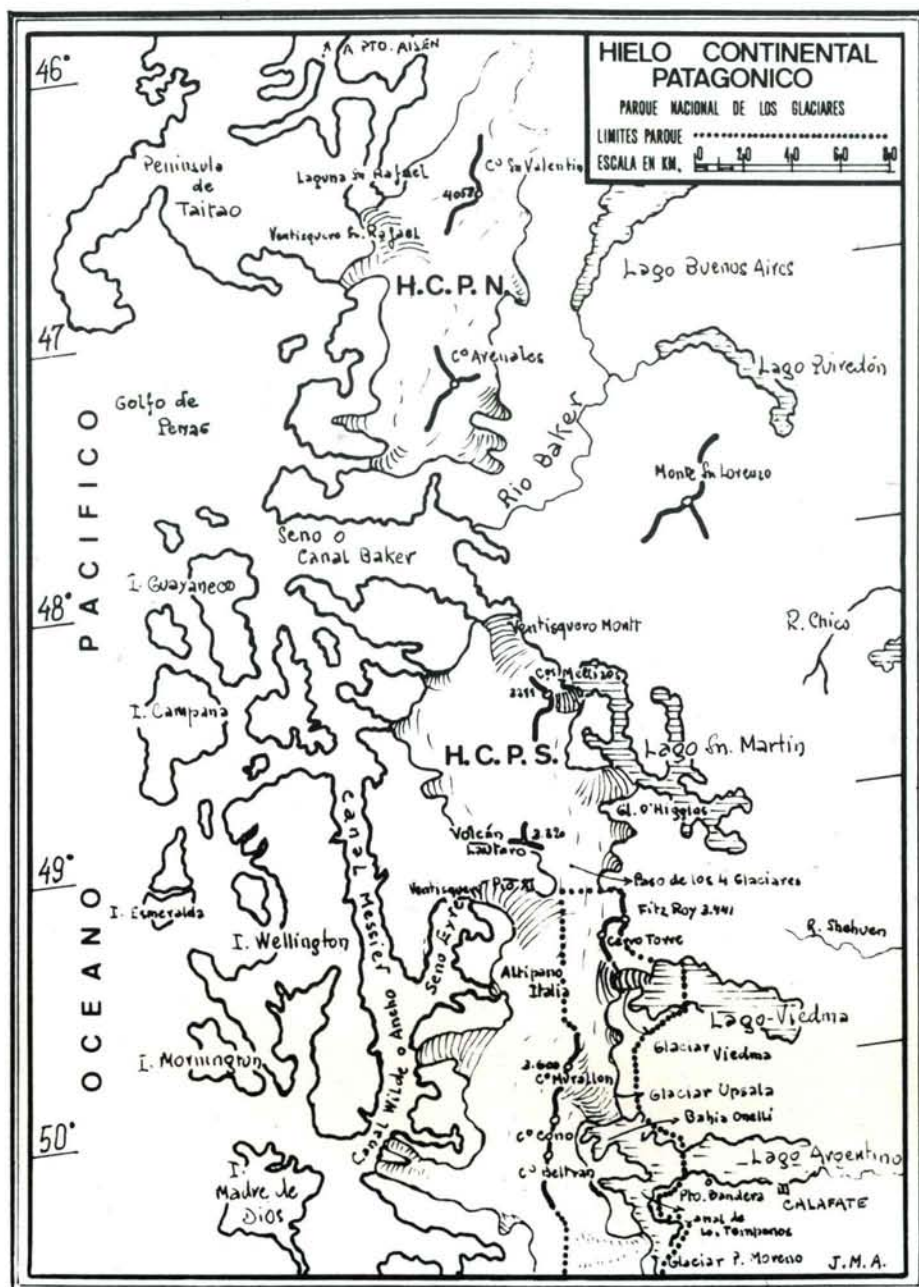
Des del punt de vista alpinístic, en uns 30 Km cap a llevant, i remuntant la

Glacera Perito Moreno. (Foto: Josep M.ª Àrias.)

Cerro Cono i Cerro Beltrán. (Foto: Josep M.ª Àrias.)

Viedma. És tancada a llevant pel cordón Mariano Moreno, que enllaça amb la regió dels Fitz-Roy i Cerro Torre, situats per fora de la zona de los Hielos.

En aquestes latituds, el H.C.P.S. pren la seva màxima espectacularitat: és el desert de glaç de l'Altiplano Italia; és on hi ha els cims més alts de tot el Hielo Continental (Cerro Murallón (3600 m), C. Beltrán, C. Heim, etc.), i les més imponents glaceres (Glaciador de Upsala, glaciador Perito Moreno, etc.). És aquesta zona la que queda compresa en l'anomenat Parque Nacional de los Glaciares.

Història

Els primers esforços per conèixer el Hielo Continental Patagónico van ser portats a terme per l'incansable viatger argentí, Moyano, i pel pare salesià i gran alpinista, Alberto M. Agostini.

L'any 1916, es pot parlar d'una primera expedició. La de la Societat Geogràfica Alemanya (Kölliker-Witte), que va remuntar la glacera Viedma fins al Paso de los Cuatro Glaciares. L'any 1933, un grup d'alpinistes dirigits pel Dr. Reichert, que anaven cap a l'interior del Hielo Continental, en pujar per la glacera O. Higgins entreveuen (només durant 15 minuts), entre la boira, el volcà Tantaró. S'ha d'arribar a l'any 1952, amb l'expedició Huerta-Futh, quan es porta a terme per primera vegada la travessia total del Hielo Continental. Fou una empresa que va durar 20 dies, des del 4 al 24 del febrer de 1952 (i dels que només els dies 4, 5 i 13 van ser de calma), i en la qual van suportar temperatures de 30° sota zero.

Com sigui que el retorn d'aquesta expedició es va retardar, va estendre's l'alarma. En aquest aspecte, cal destacar que els components d'una expedició francesa, Lionel Terray i Guido Magnone, que acabaven de fer la primera ascensió al Fitz Roy i eren ja de retorn a Buenos Aires, es van oferir a ser llançats amb paracaigudes sobre l'indret on es suposava perduda l'expedició del mayor Emiliano Huertas.

Parque Nacional de los Glaciares

La primera setmana d'abril de 1982, un petit grup d'expedicionaris, organitzat per la campanya «EXPLORATOR» de París, ens trobàvem, procedents de la regió del Fitz-Roy i del Cerro Torre, a les voreres del gran llac Argentino, precisament a Puerto Bandera, punt de marxa per anar a conèixer el Parque Nacional de los Glaciares. Amb un temps esplèndid, de tardor austral, insòlit per la seva persistència, ens embarcàrem en una llanxa que ben aviat

vessant dreta de la glacera de San Rafael, s'hi troba el Monte San Valentín de 4058 m, el cim més alt de tot el «Hielo Continental Patagónico». Queda envoltat d'immenses glaceres aplanades, la direcció del corrent de les quals resta en molts casos com un enigma.

Més al sud, es troben altra volta cordones o carenes que sobresurten de l'aplanament del Hielo amb altures fins de 3430 m (Cerro Arenales) i altres, totes verges de la petjada de l'alpinista.

«Hielo continental patagónico sur»

El H.C.P.S. s'estén des del riu i fiord Baker, fins a l'estret de Magallanes, i és limitat a l'oest pels retallats canals de mar (canal Messier, seno Eyre) i, a l'est, pels grans llacs argentins: (Lago San

Martín, Lago Viedma i Lago Argentino). La seva superfície glacial ocupa un total de 15.000 Km².

De nord a sud, a les proximitats del Lago San Martín, s'aixequen cordones muntanyosos, dels que destaquen los Cerros Mellizos, amb cotes que sobrepassen els 3000 m. Més al sud, hi ha la important glacera O'Higgins, que desemboca al Lago San Martín. Més al sud encara, hi ha el volcà Tantaró (3380 m), l'únic en activitat en el «Hielo Continental» i el més austral de tota la serralada andina. Fou descobert el 1933, cosa que indica com són de poc visitades aquestes regions. A partir d'aquí, el H.C.P.S. s'apana en un immens plateau sense cordones o cadenes muntanyoses: és la regió anomenada Paso de los Cuatro Glaciares, capçalera de la gran glacera

deixà enrera les petites instal·lacions de l'embarcador. Després de deixar a la dreta un gran braç del *Lago Argentino* (anomenat *Canal de los Témpanos*, procedent de la gran glacera *Perito Moreno*), agafàrem el seu braç esquerre que, estrenyent-se inversement (Boca del Diablo), s'obre i s'eixampla tot seguit, en una àmplia conca lacustre on al fons apareix l'ampla llengua glacial de la glacera Upsala, flanquejada per circs d'altres muntanyes nevades (*Cerros Murallón, Cono, Beltran* i d'altres).

La navegació, enmig de penques de glaç de gran tamany i de formes insòlites, converteix el viatge en fascinant.

La llanxa desvià la seva navegació cap a l'esquerra i ens va portar a la *Bahia Onelli*, on el llac *Argentino* forma una raconada d'una bellesa ideal. Desembarcats, vam descobrir un món primitiu de llacs, boscos i rutilants glaceres. El silenci més absolut hi regnava. És un dels racons més bells de la Terra: solitari i salvatge. No hi viu ningú!

Des de la *Bahia Onelli*, sense camí, per una terra de ningú, entremig d'espessos boscos de «lenga» (*Nothofagus antarctica*) anàvem veient, per sobre els troncs morts o torturats

pel vent, les muntanyes cobertes d'un glaç d'un color violeta irreal. En tres hores de marxa vam arribar davant de l'àmplia muralla de la glacera Upsala, la més gran de tot el *Hielo Continental*: un espectacular front glacial de 5 Km d'ample i d'una alçada de 80 m. L'ànim s'encongeix, en sentir-se intrús davant d'aquests santuaris de la Natura. De tant en tant, un soroll de tro apagat ressonava per aquell paisatge tel·lúric, mentre les muntanyes se'n feien ressò, en un to cada vegada més apagat. Altra volta, el silenci absolut. Era l'etern ensorrament de la muralla frontal de la glacera dintre les fredes aigües del llac, omplint-lo d'icebergs i d'amples ones que es perden cap a llevant.

La gran glacera Upsala, que, remuntant-la en els seus 60 Km et porta al cor dels altiplans del «*Hielo Continental*», la vam abordar per la ribera dreta. L'excursió cap amunt, en direcció a la seva capçalera fou una experiència fascinant. Palaus de glaç s'aixequen a banda i banda del llit glacial, farcit d'esquerdes fones, grises i brutes. La claror del cel és irreal.

Un front de núvols procedents de ponent va invadir el cel. En pocs moments una boira baixa ho va envoltar

tot. L'orientació es va fer impossible. Això, junt a la sensació d'estar totalment allunyat del món, anava deprimint l'ànim. Un gèlid vent, també de ponent, tot bufant i xiulant en impetuoses ratxades, va aconseguir que s'aclarissin uns claps de cel. Quan parava, la calma que seguia es feia angoixosa. A mesura que s'anava aclarint, anaven apareixent in comptables pics recoberts de glaç de dalt a baix i envoltats del misteri que els conferien les nuvolades d'un cel fosc i tempestuós. Cap al tard, aquest cel es va encendre de foc. Era un cel rogent que, allí, més que en cap altra part del món, indica sempre pluja o vent. Amb pluja i vent va transcórrer tota la nit.

Els Andes patagònics són una immensa reserva natural i un exponent de fins a quin punt pot arribar la grandiositat de la naturalesa. Aquesta grandiositat, és el resultat de la combinació d'unes muntanyes de formes inversementals (qui ha vist el *Cerro Torre*, sap que no el podrà oblidar mai més) junt amb unes boscúries impenetrables i uns llacs grandiosos on, per totes bandes, baixen imponents glaceres. I, tot això, sota un cel inundat per les clarors obliques i estranyes del cel austral.

Bahia Onelli, Lago Argentino. (Foto: Josep M.ª Àrias.)

ELS CAMINS DE MOROU

Joan López i Cortijo

Després de tants anys de trescar per la muntanya, el Montseny jeu com un immens animal excursionísticament domesticat. Tot i així, però, encara guarda zones poc freqüentades, misterioses i solitàries. El massís del Morou és, segurament, el racó més desconegut.

El Turó de Morou és a l'extrem oriental del Montseny i, a manera d'una ciclopia columna, fa de suport a l'altiplà de Santa Fe. Totes les vessants d'aquesta muntanya són encinglerades i gairebé inaccessibles. La vegetació hi és espessa, i el seu dens mantell sols es veu trencat per colossals blocs de pedra que hi emergeixen com illots en un mar verd.

Amb una alçària de 1294 m, el Morou és un privilegiat mirador local. Hom hi pot tenir una visió aèria detalladíssima de tota la vall de Riells, des de la Font de la Teula fins a Breda. Per l'altre costat, l'espectacle sobre la vall de Santa Fe és inusitat i diferent.

El Morou amaga altres curiositats, una de les quals és la d'ésser l'únic cim del Montseny amb llibre registre. Cal puntualitzar, però, que el llibre no és a la cota màxima, sinó sobre una esvelta penya que dóna al cantó de can Vimeners. D'altra banda, el llibre del Morou no ha estat sempre l'únic, ja que a Les Agudes també n'hi ha hagut, encara que ocasionalment.

Pocs són els camins que gosen creuar el Morou. Però els pocs que ho aconsegueixen ho fan decididament. Són corriols estrets i sinuosos, que s'arrapen a terra per tal de no estimar-se. La saviesa dels senders de muntanya és una cosa que sempre m'ha ullprès. Saben anar al lloc pel trajecte més ràpid i alhora còmode. En el cas del Morou no hi ha excepció, i si un es deixa portar pel camí podrà contemplar meravellat

Can Perearnau, recentment abandonada, és la porta d'accés al camí de Riells a Santa Fe.

Llibre registre del Turó del Morou.

com, després de caminar força estona per túnels que no permeten cap mena d'orientació, es portat al lloc on desitjava. Això és el que em va passar al vell camí de Gualba a Santa Fe que va per can Prat i can Corbera. Aquest corriol, que fa poc va ser *llimpiat* (com deien els de can Prat), passa per sota del **Castell**, que és una aguda

prominència rocallosa a la carena que puja fins a can Font de Corts. Durant tot el trajecte, excepte en petites clarianes, tenia la sensació de caminar per dins d'un túnel. Finalment, el corriol, amb una precisió estranya i diabòlica, encertava el «blanc» de **can Corbera**, una casa perduda i amagada sota l'arbreda. Aquest camí s'agafa sobre **can Prat**

mateix, i és un camí freqüentat per caçadors, que són els únics que es preocupen (encara que indirectament) per l'estat dels camins.

La muntanya del Morou és perfectament emmarcada per dues rieres: la de Gualba i la de Riells. Al llarg de la primera, puja el camí tradicional de Gualba a Santa Fe que passa per la pedrera, la Fàbrica de Dalt i mor al peu del pantà. Malgrat el que diuen les guies, aquest no és el camí del Gorg Negre ja que hom s'ha de desviar excessivament. El camí normal, encara que més desconegut, és el que puja pel marge esquerra de la riera. Aquest camí també ve de can Prat, i fins al peu de la riera és una petita pista que passa sota la **Surera Grossa**, gros exemplar d'aquest arbre que destaca de tots els altres. Al peu de la riera comença el camí més «roi» del Montseny, segons Artur Osona. El corriol s'enfila per les roques despreses de la petita pedrera abandonada i arriba fins a una balconada rocallosa que hi ha just sobre el **Gorg Negre**. En aquest lloc tan visible, hom ha instal·lat fa poc una creu de ferro, a l'igual que a l'altre marge de la riera, que també és molt rocallós i encinglerat. Al Gorg Negre s'hi pot anar des d'aquí, tot baixant per un fràgil senderó que segurament faria rodolar el cap a Artur Osona. Però també s'hi pot arribar remuntant la riera, cosa que és més divertida i no gens difícil. El Gorg Negre ja no és, però, allò que havia estat anys enrera. Avui, l'aigua hi baixa molt bruta i plena de fullaraca que s'acumula al fons del Gorg. La llegenda encara hi és viva, i a can Prat m'asseguraren que l'avi, quan anava a pescar-hi, deixava anar el fil aigües del Gorg endins, i que mai no arribava a tocar fons.

Des de la creu, el corriol continua planer fins a la Fàbrica de Dalt, en un lloc amagat i silenciós, i d'aquí a can Corbera, anant sempre pel marge esquerre de la riera. Com hem vist, can Corbera és una confluència de camins. Així i tot, resta en el més gran dels oblits, i la vegetació l'està fent gairebé inaccessible.

Abans, el corriol continuava cap amunt sense creuar la riera. Ara sí que se l'ha de creuar, una mica més amunt de la masia, i anar a agafar el tradicional camí de Santa Fe, que en aquest tros transcorre per dintre d'una densa castanyareda.

L'altre camí de riera és totalment diferent. El paisatge és més ampli i obert. Aquest camí, que porta de Riells a Santa Fe per can Vimeners, és un dels més bonics, tranquils i relaxants de tot el Montseny. L'antic senderó ha estat substituït, ja fa temps, per una pista. Aquesta, però, presenta una

discontinuitat entre can Bernat i El Baié, per la qual cosa no es pot anar en cotxe des de Riells a Santa Fe per aquest camí. Encara sortí!

A tot el llarg de l'itinerari es troben diverses masies, totes elles deshabitades, però molt atractives i escaients amb el paisatge que les envolta: **can Perearnau**, recentment abandonada; **El Clotet**, petita i un xic apartada del camí; **Corrals d'en Perearnau**, l'única que veu Les Agudes; **can Bernat**, que es mulla els peus a la riera; **El Baié**, amb un panorama magnífic sobre el Morou i el Turó de L'Home; **can Sac**, invisible des del camí i **Els Vimeners**, dominadora de tota la vall i visible des de molt, molt lluny. L'aspecte dur i enèrgic el dona el Morou, que per aquí ofereix la seva vessant més esquerpa i paorosa: Pont de l'Àliga, Penya del Gorg Negre, Esqueis de la Burra, etc.

Aquest camí que hem descrit pot ser considerat com a «turístic» pel fet que hom s'exposa poc. El terrible Morou sempre queda prudentment separat per la riera de Riells. El camí de la **Font Vermella** és un corriol valent, que fa el mateix trajecte, però endinsant-se al cor del Morou. Aquest camí comença al costat de la paret dels Corrals d'en Pelegrí. Després d'haver pujat força estona entre pins i castanyers, baixa sobtadament, amb pressa, a trobar la riera en el lloc conegut per Dues Rieres, anomenat així perquè allí s'ajunten les rieres de Vimeners i de can Bernat. (Aquesta primera riera, que neix a Santa Fe i mor després de Breda, rep diversos noms; en ordre descendent i segons la contrada que travessa, són els següents: Torrent de la Teula, Torrent dels

Vimeners, Riera de Riells i Riera de Breda). Dues Rieres es troba en el lloc més amagat del bosc, on segurament les bruixes celebraven els sàbats.

També aquí hi ha el gorg Negre, més petit que el seu company de Gualba, i amb el qual cal no confondre'l. Presideix l'espectacle la penya del Gorg Negre, esvelta i arrogant.

Des d'aquí es pot optar per pujar a can Vimeners o als Corrals d'en Perearnau, que queden just a sobre.

Em deixava el detall més important d'aquest camí i és precisament la font que li dona el nom: la Font Vermella. No es tracta, però, d'una font ben arranjada, sinó d'un rierol que creua el camí i deixa, al seu pas, les pedres tacades de vermell.

Els camins que hem vist fins ara es limiten a faldejar el Morou. Cap no gosa de pujar-hi a les altures. Quan un es mira el Morou des de Riells, de forma inevitable es pregunta si hi ha algun camí capaç de franquejar aquell immens esquenall. Artur Osona, en la seva guia, parla d'un «corriol de cabres, pedregós i accidentat, que no pot ésser més fatigós».

Quan em vaig decidir a seguir aquest antic camí, no comptava pas amb l'èxit. Suposava que, després de cent anys, aquell corriol hauria desaparegut. Amb el cor encongint per enfrontar-me a la «Muntanya Desconeguda» vaig arribar-me a **can Pla de Saba**, en una balconada privilegiada. Allí s'acabava la pista i no es veia cap indici de camí que continués amunt. No em va sorprendre, perquè ja m'ho esperava. Però al cap d'una estona de buscar vaig veure, una mica més amunt de la masia, un fressat corriol que començava a remuntar la muntanya. Tot

El Baié gaudeix d'una bonica vista sobre el Morou.

Corrals d'en Pelegrí. Pel darrera s'aixeca la rocosa mola del Morou.

Can Font de Corts. Balconada impressionant del Morou.

i que anar a la ventura no m'agradava, i menys per aquell lloc, el vaig seguir. Moltes ziga-zagues després vaig arribar a una masia, la més engolida pel Morou: **can Font de Corts**, a 970 metres d'altitud. La vista des d'allí és extensíssima: hom te la sensació d'estar volant, sobretot quan treu el cap per les finestres que miren cap al cantó del mar. La masia fa molts anys que és abandonada, però la font encara raja. A can Font de Corts s'acaba el paisatge salvatge de l'alzina i comença el suau del faig. A partir d'allí hom arriba a Santa Fe per una pedregosa pista que passa pel costat de can Valadrell i can Figuerola.

M'he guardat per al final el camí més espectacular i sorprenent. També surt dels Corrals d'en Pelegrí; però si el de la Font Vermella ho feia de la paret dreta, aquest ho fa de la paret esquerra. De primer, baixa a ceuar la riera de l'Escala, que en aquest tram és d'una bellesa dòcil i suau. Però de seguida la deixa i comença a pujar desesperadament. Aquest és el camí de la **Font de l'Escala** que, realment, remunta la muntanya com si ho fes per una escala.

Si no fos per l'abundant vegetació que el tapa, contemplar el panorama faria vertader vertigen, ja que els vessants d'aquesta banda ratllen la verticalitat. La Font de l'Escala va ser arranjada pels carboners que hi treballaven fa anys. Aquests van haver de desistir per la gairebé impossibilitat de fer circular els matxos per aquests faldars tan trencats i rocallosos. Ara, que jo sàpiga, no en queda ni rastre. L'única cosa més semblant a una font és la pròpia riera, que creua el camí en un tobogan que ha excavat a la roca.

Pasada la font, i deu minuts més tard, hi ha una bifurcació. El camí de Santa Fe va per l'esquerra. Tanmateix, cal tafanejar una mica i seguir un tros pel camí de la dreta. El corriol tomba la carena pel mig d'un petit grau i, aleshores, el nou espectacle es torna superb i inoblidable. Es passa de l'ombra, fosca i vegetal, a la claror resplendent i enlluernadora d'un mar de roques, que baixa de les altures en forma d'una llarga tartera tota envoltada de penyes sentinel·les: és la **Canal Curta**. Aquí, tot és caòtic i pertorbador; però, amb tot, el senderó flanqueja la

tartera i va a cercar un nou grau. Aquest nou grau, com una porta fantàstica, dóna pas a un espectacle tant o més esbalaïdor que l'anterior: una altra immensa tartera de blocs de totes mides, que jauen en positures d'una inestabilitat inquietant. Grosses penyes de formes fantasmagòriques guarden amb zel un clima de calma i silenci petrificats, que semblen vinguts de temps antediluvians. Allà, a la llunyania, can Bernat i els Corrals d'en Perearnau semblen casones d'un pessebre vivent, voltades d'arbres que, des d'aquí, tan sols semblen matolls.

Per tenir una bona idea del panorama que ens envolta és aconsellable de tornar al primer grau. Des d'allí, cal grimpar per unes roques que formen com un Pont de Mahoma que s'aboca al buit. Aquesta cresta rocallosa que es desprèn del mantell arbori permet contemplar la muntanya amb una visió més general i aclaridora.

De nou a la bifurcació que havíem deixat, anem cap amunt per l'esquerra. El pendent comença a fer-se més suau i l'alzina dóna pas al faig. El corriol es fa difícil de seguir, a causa del gran gruix de fullaraca que hi ha durant tot l'any. El bosc s'aclareix. Entre els faigs, es veuen caps humans de proporcions gegantines: són grossos blocs de pedra escampats pel bosc, que et vigilen silenciosament fins que els perds de vista.

L'arribada a un característic grau, enquadrat per dues roques gegantines, dóna l'avis de l'aparició imminent d'una nova bifurcació. De front, per l'esquerra, planeja un corriol que porta a can Font de Corts. Aquest camí, fins fa poc, era pràcticament desaparegut, però una recent netejada, encara que molt provisional, l'ha deixat en condicions de trànsit. A can Font de Corts s'hi arriba per darrera, pel costat de la bassa que hi ha amagada entre castanyers.

El sender de la dreta desemboca, després de caminar poca estona, a la **Mosquera**, que és un extensíssim ras amb una inclinació força pronunciada. Aquí, el camí s'esborra i no se n'endevina la continuació per enlloc. La solució es troba a l'extrem superior del pla; hi comença una pista que baixa a Santa Fe passant per can Figueroles, can Lleonart i can Trompo. Abans, però, s'hi ajunta la que ve de can Font de Corts.

Aquests són alguns dels camins que creuen el Morou. Lògicament, no són tots; però sí són prou per a permetre un mínim coneixement d'aquest massís. Com hem vist, les pistes que s'endinsen per aquesta muntanya són molt poques, cosa força extraordinària i que és d'agrair, ja que una excursió pel Morou ofereix una pau i una tranquil·litat que es fan cada dia més difícils de trobar a totes les nostres muntanyes.

Dibuix per «Una vigília del Nadal», de Xavier Martínez i Virgili.

UNA VIGÍLIA DE NADAL

Xavier Martínez i Virgili

En despuntar l'alba de la vigília de Nadal, Puigcerdà va desvetllar-se sota un bon gruix de neu. La densa voladissa de volves es deixava anar per l'aire gèlid i encalmat, fins aclofar-se, flonja, sobre els llosats i en els encara deserts carrers, en una envoltadora quietud.

L'opaca grisor reduïa l'espai visible a un redol íntim i recollit, però feia present l'extens silenci blanc que planava sobre la vall, a la que imprimia un alliberador repòs.

Continuà nevant sense pauses tot el matí i, quan el tren sortí a primeres hores de la tarda —seguint el solc obert per una màquina llevaneu—, aviat fou engolit per l'encegadora polseguera, i avançà amb precaució, tot emetent intermitents xiulets d'alerta camps enllà, on era esborrat tot rastre de camins.

D'Alp a La Molina, la marxa s'alenti encara més. Als vidres entelats de les finestrelles dels dos únics vagons —transformats en pantalles de cinema— s'hi projectaven velades escenes hivernals, al compàs cançonero del sondroll de les rodes i del monòton mormol de rotació dels motors de tracció. Pel vessant oposat de la

barrancada, el bosc de la Pia, enquadrat pels marcs de les finestretes, passava a poc a poc, solitari, enfosquit, colgat de neu.

Arribat a l'estació, baixaren tan sols tres viatgers: un, s'encaminà vers les Cases Velles; l'altre, pel tàlveg del Sitjar, se n'anà cap a la Serradora; i el tercer, amb els esquís a coll, emprengué la pujada del xalet. Tots tres s'obrien pas amb neu fins a genolls.

Quan en la vaguetat del plomissol s'hi insinuà el to ocre del xalet —emmatalassats de blancor els llosats, amb les xemeneies exhalant fumeroles que s'elevaven sense esma pels eixams de borrellons—, semblava una il·lustració esvanida de conte nadalenc d'un llibre antic.

Al vestibul no hi havia ningú. A la llar, el foc s'estava apagant tot sol, en una penumbrosa quietud. Poc després, en Pere Adserà féu acte de presència: donada amistosament la benvinguda, se'n tornà a la feina.

De la cambra estant, només l'oclusiva blancor de la nevada i, a primer terme, l'incessant descens de les volves, com si el xalet s'envolés per un núvol: pel

silenci de l'espai.

Continuà nevant tota la tarda, fins que es féu fosc. Mentrestant, a la llar de foc, les flames oscil·laven tranquil·lament, deixant passar el temps amb indiferència. A intervals imprevistos, mig a les fosques, el fustam ressec de l'ull de l'escala cruixia pels racons i, tot seguit, tornava a adormir-se.

Ja negre nit, arribaren dos muntanyencs, vinguts de Barcelona en el darrer tren. Passaren uns minuts a l'entrada, espolsant-se el gel aferrat a les botes, i escalfant-se les mans tot acostant-les a l'estufa. Un, era un home de cabell canós, robust, carregat amb una «Bergans» molt usada; l'altre, un jove poc comunicatiu, amb un equip d'esquí flamant, més ostentós que pràctic.

Panys de paret i llums del menjador estaven guarnits amb carlines i branques d'avet, preparats per a rebre la multitud que, a partir de sant Esteve, pujaria per passar les vacances nadalenques. Ornamentació que maldava en va per a donar a la vetlla un xic de caliu familiar. De tant en tant, sols la veu del cambrer —en Pere, de Das— que atenia els tres hostes —asseguts a taules separades— i els drings dels coberts i la vaixel·la. En els ampits i llistons de les finestres, hi lluià la neu, tocada per la llum elèctrica; enllà dels vidres gebrats, una fosca ho abastava tot.

Havent sopat, l'esquiador s'aïllà, tot cercant estacions de ràdio que difonien comunicats de guerra dels exèrcits que estaven enderrocant Europa. En els canvis de sintonies, algun cop s'oï un fragment de villancet, arribat de qui sap on.

El muntanyenc de cabell canós es passejava d'un cap a l'altre de l'estança tot cantussejant, o bé passava estones a la cuina, parlant amb la família Adserà.

Malgrat l'estridència de l'aparell i de les tràgiques notícies que donava, el foc anava flamejant amb una impertorbable calma acollidora.

A mitja nit, des de la cambra, en obrir la finestra, vaig tenir la nítida i extensa visió de la vall i de les muntanyes arrodonides de blancor fosforescent sota un cel ras, en el qual resplendien mils de milers de gèlides puntes diamantines: ondulades blancors i fulgor nocturn, tot fos en una sola pau, en un mateix silenci!

Primer Premi Blanc i Negre: «Les Carenes» de Jaume Florensa i Berengué.

XLIX SALÓ INTERNACIONAL DE FOTOGRAFIA DE MUNTANYA

Josep Camp i Permanyer

L'etapa final de l'organització del XLIX SALÓ INTERNACIONAL DE FOTOGRAFIA DE MUNTANYA fou un sobresalt permanent. S'acostava la data de l'inauguració de l'exposició i els responsables del Palau de la Virreina no havien decidit si podríem exposar en la nostra habitual sala d'aquell Palau. Finalment, tres dies abans ens fou

denegat el permís. Fetes les gestions ràpides i oportunes, aconseguírem la Sala d'Exposicions de la Casa de l'Ardiaca amb el consegüent retard en l'inauguració de l'exposició; tingué lloc del dia 2 fins al dia 15 de maig en que fou clausurada.

Enguany hem de costatar una evident baixa de concursants en l'apartat de

blanc i negre: foren 26 en total. L'apartat de paper de color aconseguí un fort augment amb 40 participants. Les diapositives aconseguiren una participació de 60 col·leccions. El X Premi PIUS FONT i QUER de Flors de Muntanya aconseguí la més alta participació, amb 35 col·leccions.

La participació es desglossa com

Segon Premi Blanc i Negre: «Truchas» de Ramon Zamorano i Cáceres.

segueix: 155 participants de Catalunya, 25 participants d'altres regions de l'Estat espanyol i 13 participants estrangers.

La composició dels Jurats

Qualificadors del XLIX Saló Internacional de Fotografia de Muntanya fou com segueix.

FOTOGRAFIES EN BLANC I NEGRE I

DE COLOR: Francesc Gurri i Serra, Josep Llaudó i Majoral, Josep Solà i Franquesa i Ignasi Ribalta i Bertran com a Secretari; assessorats en els PREMIS ESPECIALS BLANC I NEGRE per Antoni Inglés i Alcon, per l'E.R.E., Francesc Borràs, de la Secció de Camping, i Rosa Campaña, per la Secció d'Esquí.

DIAPOSITIVES: Josep Carmona i Borràs, Antoni Borrell i Claret, Xavier Vázquez i Vargas, Enriqueta Madriles com a Secretària.

X PREMI PIUS FONT i QUER de Flors de Muntanya: Ramon Pujol i Alsina, Dr. Josep Vigo i Bonada, Josep Camp i Permanyer, i Enriqueta Madriles com a Secretària.

Els Jurats, després de les deliberacions pertinents, atorgaren els premis següents:

FOTOGRAFIES EN BLANC I NEGRE

PRIMER PREMI: Medalla i 12.000 Ptes.

a la fotografia «Les Carenes», de Jaume Florensa i Berengué, del C.E.C.

SEGON PREMI: Medalla i 6.000 Ptes. a la fotografia «Truchas», de Ramon Zamorano i Cáceres, Independent.

TERCER PREMI: Medalla i 3.000 Ptes. a la fotografia «Crestes», de Jaume Altadill i Clua, del C.E.C.

PREMIS ESPECIALS BLANC I NEGRE

PANORÀMICA: Medalla i 1.250 Ptes. a la fotografia «Vallibierna», de José Ferrer Sánchez, de la S.M. Caldeiro de Madrid.

CAMPING: Medalla i 1.250 Ptes. a la fotografia «El Campament», de Vicens Aris i Julià, del Foto Club Mataró.

ESQUÍ: Medalla i 1.250 Ptes. a la fotografia «Ombres», de Jaume Florensa i Berengué, del C.E.C.

ESPELEOLOGIA: Medalla i 1.250 Ptes. a la fotografia «Buscant la llum», de Màrius Ortiz i Rodríguez, independent.

Es declararen DESERTS els apartats següents: Arbre a Muntanya – Fauna a Muntanya – Estructura Geològica – Escalada – Hàbitat a Muntanya.

DIAPOSITIVES

PRIMER PREMI: Declarat DESERT.

SEGON PREMI: Medalla i 10.000 Ptes.

a la col·lecció «Argia», de José A. Sáez de Viteri, independent, de Vitoria.

TERCER PREMI: Medalla i 6.000 Ptes. a la col·lecció «Grans Jorasses», de Jordi Picallo i Alcaraz, del C.E.C.

1.er ACCÈSSIT: Medalla i 1.500 Ptes. a la col·lecció «Ikasten», de Miquel A. Ochoa, independent, de Vitoria.

2.^{on} ACCÈSSIT: Medalla i 1.500 ptes. a la col·lecció «Edurra», de Gerardo López de Guereñu, de la Societat Excursionista Manuel Iradier de Vitoria.

X PREMI PIUS FONT i QUER DE «FLORS DE MUNTANYA»

PRIMER PREMI: a la col·lecció «Flora», de Josep M.ª Sala i Albareda, del C.E.C.

ACCÈSSIT: a la col·lecció «Tot Caminant», d'Anna Borbonet i Macià, del C.E.C.

ACCÈSSIT: a la col·lecció «Mirant a Terra», de Manuel Crespo i Veigas, independent.

El dia 12 de maig, després de la projecció de totes les col·leccions de diapositives presentades, es procedí al repartiment de medalles del XLIX SALÓ INTERNACIONAL DE FOTOGRAFIES DE MUNTANYA.

Tercer Premi Blanc i Negre: «Crestes» de Jaume Altadill i Clua.

EXCURSIONISME

**CICLE D'EXCURSIONS
«EL MONTSANT,
D'EST A OEST»**

25 de setembre de 1983.— Al Saló d'Actes de l'Ajuntament d'Ulldemolins, i presidida per la Regidora de Cultura, senyoreta Lourdes Masip, s'hi portà a terme la primera reunió preparatòria del cicle sobre el Montsant, amb entitats prèviament invitades.

Van assistir-hi moltes representacions d'entitats reusenques i un nodrit grup de joves de la localitat, interessats en el tema. En acabar la trobada, s'havia confeccionat un calendari d'activitats que ocupava des d'octubre fins a l'abril de l'any següent, i els itineraris escollits abraçaven, a més del Montsant, les muntanyes de Prades i Serra la Llena, tota vegada que formaven un mateix sistema orogràfic. Van dirigir l'acte els directius de la Secció de Muntanya de la nostra entitat, Kildo Carreté i Francesc Beato, de la comissió organitzadora.

16 d'octubre de 1983.— La Secció de Ciències i Arts col·laborà amb la Secció de Muntanya en una excursió d'autocar a la Vall d'Ulldemolins, amb el següent itinerari: Albarca — El Teix — Camp d'urnes cineràries — Fontalba — Ermita de Santa Magdalena — Ermita de Sant Antoni (on es va dinar). Va dirigir-la Modest Montlleó, qui comentà detalls històrics de la contrada; i Hilari Sanz, micòleg, sobre el terreny va donar una documentada lliçó de bolets comestibles y verinosos. Van assistir-hi unes cinquanta persones i quatre joves de la naixent entitat excursionista Grup Excursionista «Alt Priorat», d'Ulldemolins, que ja eren a Albarca a l'espera de l'autocar, provinent de la carretera de Prades. En aquesta excursió es van

poder veure les millors realitzades a l'església de Sant Vicenç d'Albarca i als seus voltants, la plaça principal, l'arranjament de diverses cases i d'alguns carrers, fruit de gestions del rector, mossèn Joan Roig, i dels pocs veïns i amics de la

vileta d'Albarca.

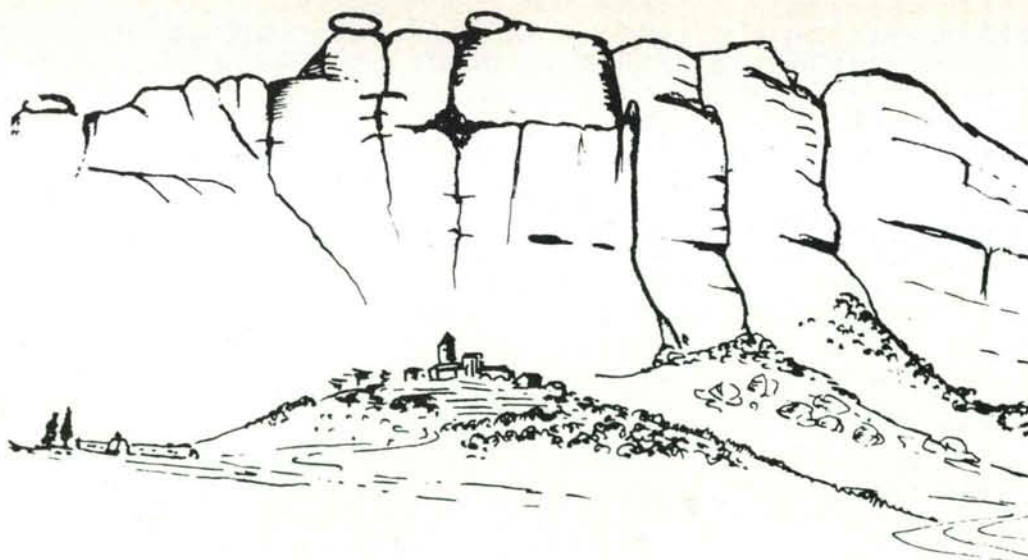
10 de novembre de 1983.— A la Sala d'Actes de la nostra entitat té lloc la presentació oficial del cicle denominat «El Montsant d'est a oest», a càrrec de Kildo Carreté i Francesc Beato, amb una sessió de

diapositives de color referents a la major part de les contrades incloses en els itineraris compresos en el cicle. El nombrós públic que va assistir-hi seguí les explicacions amb interès, i l'acte es va cloure amb un amical col·loqui que féu

EL MONTSANT

d'Est a Oest

CICLE D'EXCURSIONS
Novembre 1983 / Abril 1984

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

Cim de Roca Corbatera 1166 mts. (Foto: M. Montlleó.)

entendre que el cicle començava amb un bon peu. Tothom rebé el programa que inclou tot el cicle, així com la relació de les entitats que hi prendran part.

19 de novembre de 1983.— Al Saló d'Actes de l'Ajuntament d'Ulldemolins, i a les set del vespre, va tenir lloc una sessió de diapositives de color, d'arreu del món, comentades per Francesc Beato. Va presidir l'acte la regidora de Cultura, senyoreta Lourdes Masip.

Va obrir l'acte el nostre consoci, Modest Montlleó, coneixedor de la zona. La Sala presentava un ple extraordinari i el seu aspecte era d'optimisme, ja que la majoria dels assistents era jove: molts nois i noies ocupaven els seients de preferència. Entre els assistents hi veierem el senyor rector, mossèn Joan Roig, i alguns excursionistes que sojornaren al poble, a l'espera de l'excursió de l'endemà.

20 de novembre de 1983.— Primera excursió del cicle, a càrrec del Grup

Excursionista Alt Priorat, d'Ulldemolins.

A les 10 del matí van arribar els nostres autocars, i allí trobaren excursionistes de Reus, Tremp, Tàrraga i Barcelona que s'incorporaren a l'excursió. Els assistents foren 122. D'Ulldemolins vam comptar vint persones, entre elles la regidora de Cultura (qui ens manifestà després el plaer que havia experimentat d'acompanyar els seus veïns i de poder conèixer unes hores amb excursionistes de tants llocs de Catalunya).

L'itinerari es va atendre a l'establert en el programa: Ulldemolins — Ermita de Santa Magdalena — Cova del Corb — Punta del Peret — Barranc de la Mare de Déu — Ermita de la Mare de Déu del Montsant — Roca Corbatera — Cova Santa — Ermita de Sant Joan del Codolar — Cornudella.

El dia va restar llenganyós i, alguna vegada, amenaçà pluja, la qual no caigué fins a Cornudella, quan l'excursió havia acabat. El dinar va tenir lloc a l'ermita de Sant Joan del Codolar, on observàrem

millors que eren necessàries, de les quals ens congratulem. Bona organització i direcció, la dels joves ulldemolinencs: els vam veure prou engrescats per participar a totes les excursions del cicle.

Tots els assistents foren obsequiats amb un opuscle de 4 pàgines, mapa inclòs, amb explicacions d'interès sobre la zona visitada. (Acabat el cicle, hom podrà tenir reunits una quantitat d'opuscles prou interessant per guardar-los i tenir un record documental d'aquest cicle.)

10 i 11 de desembre de 1983.— A la Sala d'Actes del Centre de Lectura, de Reus, el dissabte dia 10, a les vuit del vespre, hi va haver una vetllada de convivència, amb projecció de diapositives de color, principalment sobre el cicle d'excursions al Montsec de l'any passat, i una bona col·lecció sobre els Ports de Beseit, comentades per Kildo Carreté i Francesc Beato.

El diumenge, dia 11, hi hagué la segona excursió del cicle, dirigida per la Secció Excursionista del Centre de

Lectura, de Reus, entitat col·laboradora, amb el següent itinerari: Margalef de Montsant — Ermita de Sant Salvador — Mas del Serrador — Ermita i Fonts de Nostra Senyora de la Foia — Ermita de Sant Roc — Cabassers. Total 3 hores i mitja.

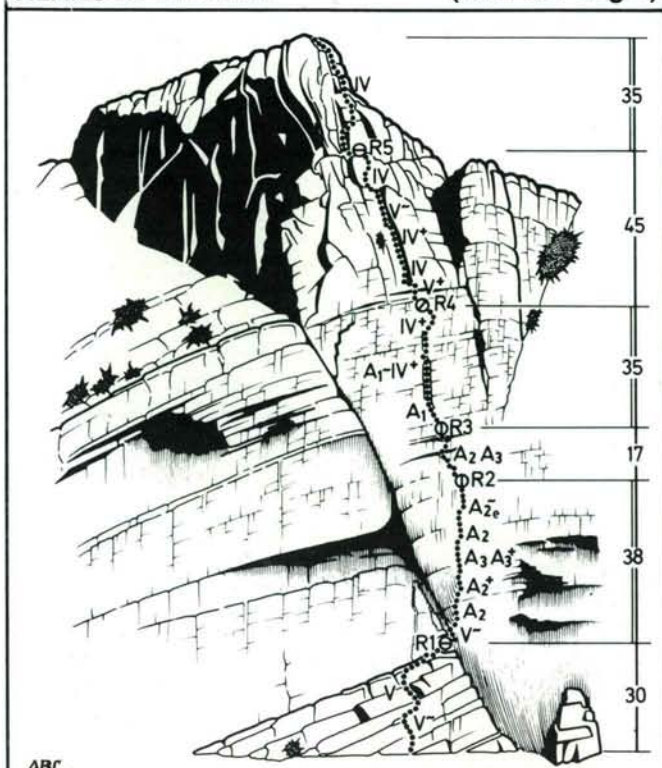
Els assistents, que foren 116, se'ls va obsequiar amb un opuscle i el mapa de la regió recorreguda. Cal destacar que els organitzadors tingueren la pensada de reproduir els goigs de la Mare de Déu de la Foia, que féu editar el qui fou en vida un gran admirador de la nostra entitat i de la seva tasca, el senyor Miquel Vidal i Lecha, conegut com a l'últim ermità del Montsant.

Acabada l'excursió, els muntanyencs es traslladaren a Reus, invitats per la Directiva del Centre de Lectura, a visitar-ne l'estatge social, distingit aquest any per la Generalitat de Catalunya amb la Creu de Sant Jordi en forma de placa.

M.M.

VILANOVA DE MEIÀ

(Pilar del Segre)

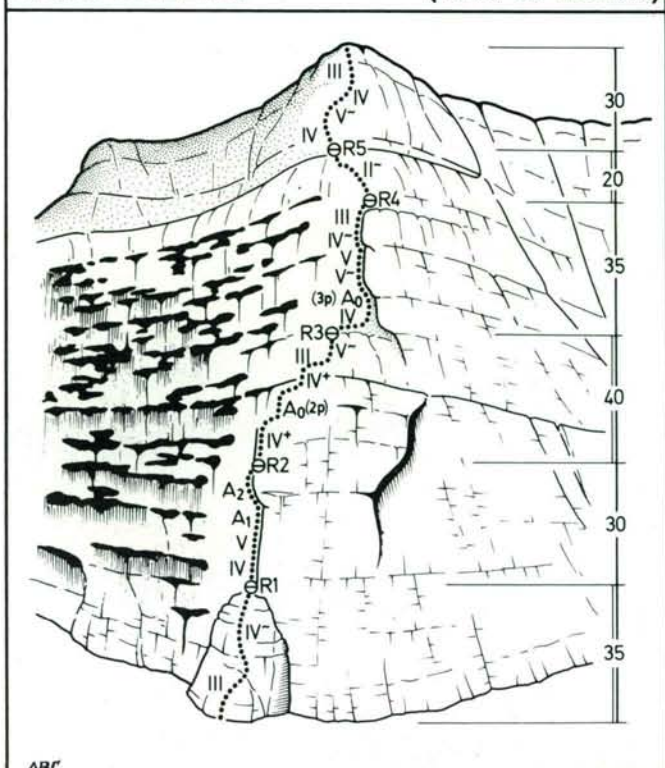

Via «Belle Époque»
200 m. MD+, A₃

1.ª asc.: 7-4-84
Oberta per: Joan Carles Grisú i
Armand Ballart

ROCAS DE BENET

(Paret de l'Embut)

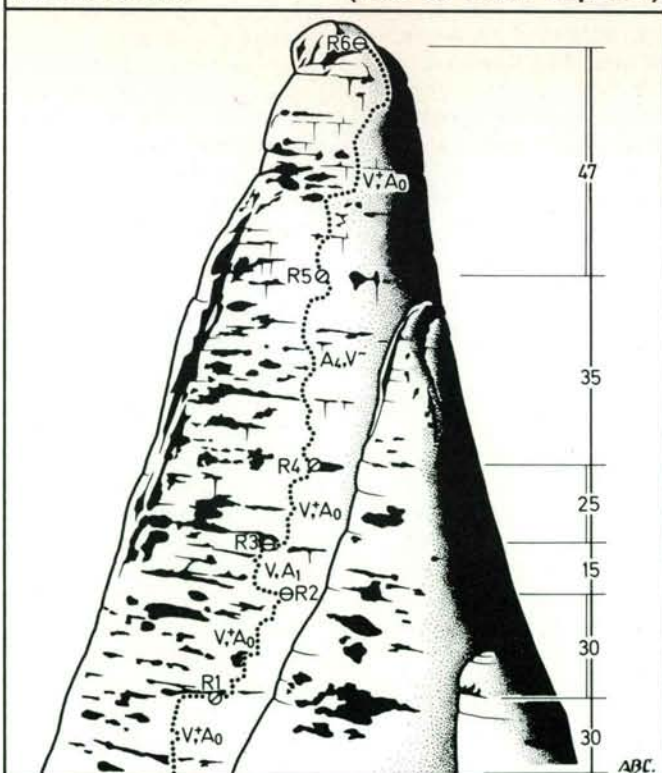

Via «del Miquel»
190 m. MD. A₁

1.ª asc.: 22-1-84
Oberta per: Sebastià Colomé i
Ferran Blanch

MONTSERRAT

(Plec de Llibre Superior)

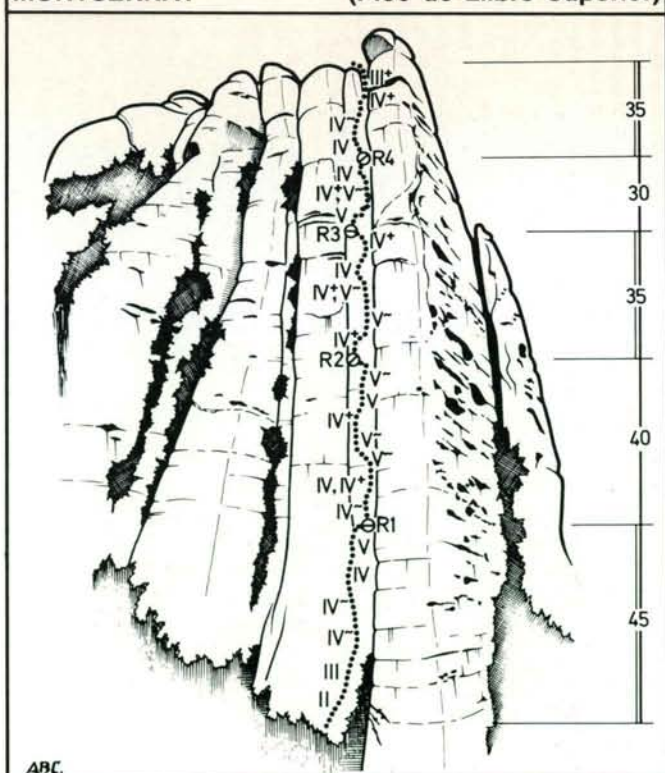

Via «Tai-Chi»
190 m. MD+, A₄

1.ª asc.: 3-11-83
Oberta per: Antoni García Picazo i
Santi Llop

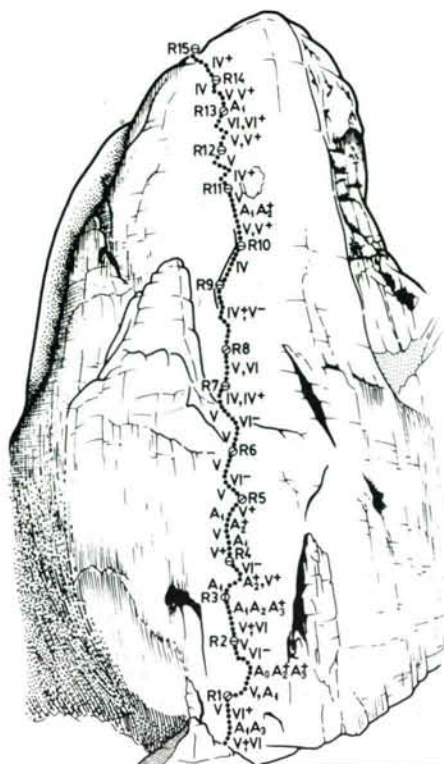
MONTSERRAT

(Plec de Llibre Superior)

Via «Aresta Glups»
180 m. MD-

1.ª asc.: 19-11-83
Oberta per: Joan Jover i
Toni Huguet

ABC.

Via «Ópera Vertical»
550 m. ED+, A₃+

1.ª asc.: 25-9-83
Oberta per: Claudio Sánchez i
Nacho Ortiz

ACTES

VII APLEC EXCURSIONISTA DELS PAÏSOS CATALANS AL PAÍS VALENCIÀ

Per setena vegada consecutiva, els dies 29, 30, 31 d'octubre i 1 de novembre de 1983 s'han reunit els excursionistes dels Països Catalans. La concentració s'ha fet a les Planes del Montgó, terme municipal de Xàbia i comarca de la Marina Alta. L'organització ha anat a cura del Centre Excursionista Pedreguer, conjuntament amb la Secció de Muntanya de l'Ateneu Cultural de Xàbia.

Excursionistes d'arreu dels Països Catalans s'han aplegat, amb llurs tendes, en un indret adient, sota la immensa mola pètria del Montgó, no massa lluny del cap de Sant Antoni.

Un molt dens programa d'actes culturals i esportius han mantingut actius els assistents durant aquests quatre dies, acompanyats d'un temps no gens acollidor, especialment el segon dia, en què una pluja persistent obligà a modificar el programa previst. Malgrat aquest contratemps, es va dur a terme una bona part dels actes previstos.

Divendres, 28.- A l'horabaixa, apareixen els primers grups d'excursionistes.

Dissabte, 29.- A les 10 del matí es fa l'obertura oficial del campament. Tot seguit s'estrenen les activitats, amb una excursió que passa pels molins de Xàbia, per tal d'admirar la magnífica vista sobre la badia de Xàbia, i continua fins a la farola del Cap de Sant Antoni, penya-segat impressionant, d'uns 170 metres d'alçada. De retorn al campament, passem per l'antic monestir dels Geronis. En el curs d'aquesta excursió, els amics del Centre excursionista Pedreguer ens documenten extensament,

amb dades històriques i geogràfiques sobre els llocs visitats. A la tarda, visitem l'església i el museu de Xàbia (on ens acompanya el seu director).

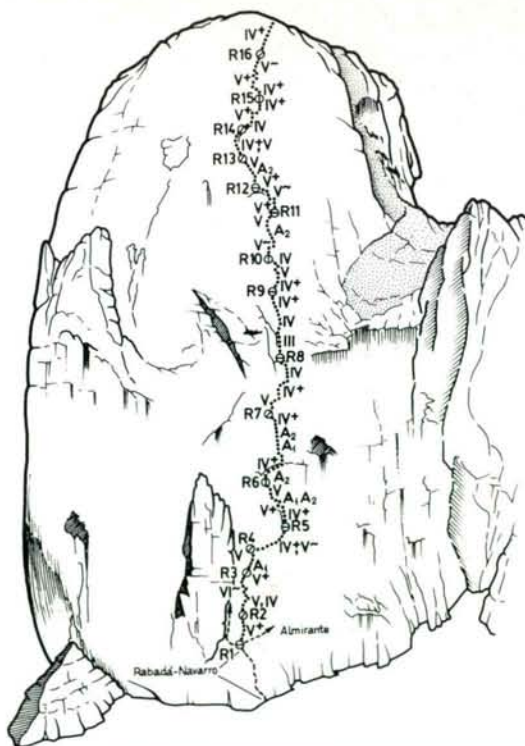
Al vespre, els amics Carles Mulet i Vicent Pitarch ens obsequien amb una xerrada, amb el tema «Aspectes culturals dels Països Catalans», i també s'inaugura una exposició de publicacions de les diverses entitats que participen a la trobada. Un foc de campament ben animat clou aquest primer dia.

Diumenge, 30.- Temps rúfol, que obliga l'organització a modificar el programa previst: suspèn la pujada al cim del Montgó. Els diversos grups es dispersen: uns, visitaran el santuari del Puig, on justament es celebra l'aplec anual, molt concorregut; d'altres, centren l'interès a Dénia, i hi visiten la ciutat, el castell i el museu (on són atesos per l'arqueòleg, senyor Josep Carrasco); un bon nombre d'excursionistes aprofiten la jornada per escampar-se arreu de la comarca, i un nombrós grup va a Tàrbena, on fan un dinar col·lectiu. La pluja persistent no ens ha deixat en tot el dia.

Dilluns, 31.- El dia es presenta esplèndid: les activitats seran moltes. Hom puja a la serra del Montgó, un bell mirador a 753 metres, que ens ofereix un extens panorama: el Penyal d'Illac, la serra de Benitatxell, la de Bèrnia, la de Parcent, la Penya de l'Altar, la Serrella i d'altres indrets que clouen aquesta panoràmica amb l'esguard envers la Mediterrània (situada tan sols a tres quilòmetres), on descobrim la presència de les illes d'Eivissa i Mallorca.

També els espeleòlegs es mouen, i visiten la Cova Ampla del Montgó.

El vespre, el Grup Excursionista de Mlloca ens ofereix una visió de les muntanyes de les Illes, amb diapositives comentades. El Centre Excursionista de Catalunya havia dut el film «EVEREST 82, Primera

ABC.

Via «Excalibur»
600 m. ED+ A₂

1.ª asc.: agost-83
Oberta per: Carlos G. Gallego,
Javier G. Gallego i
Angel Ortiz

Expedició Catalana», però dificultats tècniques no van permetre que gaudíssim d'aquesta projecció.

Dimarts, 1.— Excursió a la cova de l'Aigua, una cavitat de gran bellesa. Visitem també el port de Xàbia, el cap de la Nau, i els pobles de Moraira, Poblenu de Benitatxell, Teulada i Gata de Gorgos.

A migdia es clou el VII Aplec Excursionista dels Països Catalans.

A tots els acampadors fou lliurat el programa, on s'ofereix, a més de la notícia dels actes que es van dur a terme, una visió geogràfico-històrica d'aquest interessant indret. El campament va estar proveït de queviures, tot aprofitant l'aixopluc d'una antiga construcció.

Quatre-cents seixanta-un foren els assistents al setè Aplec. Representaven vint-i-nou entitats excursionistes d'arreu dels Països Catalans. Hi hagué un total de noranta-nou tendes, plantades a les Planes del Montgó, a l'extrem de les Serralades Subbètiques, on aquestes muntanyes entren profundament dins la Mediterrània. Bell lloc, aquest escollit pels organitzadors.

Vagi la nostra cordial felicitació tant al Centre Excursionista Pedreguer com a la Secció de Muntanya de l'Ateneu Cultural de Xàbia per l'acolliment que ens van fer i l'esforç que van esmerçar a organitzar i dur a terme aquest VII Aplec Excursionista, on, una vegada més, ens hem retrobat els excursionistes dels Països Catalans.

Francesc Beato

RELACIÓ D'ENTITATS I GRUPS REPRESENTATS AL VII APLEC EXCURSIONISTA DELS PAÏSOS CATALANS

PAÍS VALENCIÀ

Centre Excursionista Alcoi; Centre Excursionista Margalló; Centre Excursionista Mutxamel; Amics

de la Muntanya de Benigembla; Centre Excursionista Pego; Centre Excursionista Pedreguer; Ateneu Cultural de Xàbia (Secció de Muntanya); Centre Excursionista Contestà-Cocentaina; Centre Excursionista Campello; Associació d'Activitats Culturals de Pego; Centre Excursionista de València; Centre Excursionista Gandia; Centre Excursionista Alberic; Societat Alzirenya de Muntanya; Centre Excursionista Fontinyent, d'Ontinyent; Amics de la Muntanya, de Font de la Figuera; Centre Excursionista Bocairent; Agrupació Excursionista de Vilallonga; Cercle Cultural Ramon Muntaner, de Xirivella; i també grups excursionistes de Teulada, Dénia, Rocafort de Campolivar, el Verger, el Poblenu de Benitatxell, Castelló, Ontinyent, Alacant, Museros, Gata de Gorgos, València, Benimantell, Carcaixent.

PRINCIPAT

Centre Excursionista de Tarragona; Centre Lectura de Reus (Secció Excursionista); Excursionista de Catalunya; Unió Excursionista de Catalunya-Barcelona; Secció Excursionista C.F. Reddis-Reus; Dinàmic Club (Secció Excursionista); Càmpig Caravàning Club de Catalunya; Centre Excursionista Penedès; i també grups excursionistes de Puigpelat i Barcelona.

LES ILLES

Grup Excursionista de Mallorca.

CATALUNYA NORD

Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE «LES MASIES DEL MARESME»

A la Sala Torres García, del Palau de la Generalitat de Catalunya, el dia 10 de novembre s'hi féu la presentació oficial del llibre *Les Masies del Maresme*,

original del nostre consoci, l'arquitecte senyor Lluís Bonet i Garí.

Presidiren l'acte l'honorable vice-president, senyor Miquel Coll i Alentorn, el conseller de Cultura, senyor Max Cahner, el president de la nostra entitat, senyor Lluís puntis, l'autor del llibre i el degà del Col·legi d'Arquitectes, senyor Jordi Vilardaga.

Cada un d'ells va dirigir la paraula al públic que omplia la sala i, una vegada exposades les raons de tan bella edició (una realització conjunta Editorial Martin - C.E.C.) i d'enaltir la tasca meritíssima de l'autor d'aquesta obra que enlaira molt la cultura del nostre país, tothom va poder dialogar amb el senyor Bonet, qui agrai amb un somriure emocionat totes les felicitacions. Uns quants exemplars foren exposats per tal de ser consultats: eren uns volums que encara eren «calents», perquè havien sortit aquella mateixa tarda de la impremta.

Aquest llibre es podrà adquirir a la nostra entitat o bé podrà ser consultat a la Biblioteca del Centre.

Agraïm al senyor Bonet la gentilesa d'haver ofert al C.E.C. el text, els drets d'autor i la possibilitat de l'aparició del llibre. També hem d'agrair a l'Editorial Martin totes les facilitats trobades per a realitzar-lo.

Donem detalls de l'obra a l'apartat «Bibliografia».

M.M.

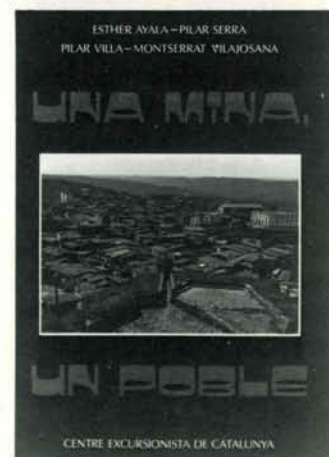
Montblanc-Martin. Barcelona, 1983.

Amb aquest treball, premi literari del CEC 1980, les autores, quatre joves mestres filles de Cardona, ens forneixen un coneixement profund (profund per documentat, i profund per tractar-se de les entranyes de la muntanya de sal de Cardona) del que és la mina de sal i del que són les seves característiques.

És un treball documentat que ens fa conèixer allò que no es veu de la muntanya de sal. La seva geologia, la seva història i, més extensament, l'aprofitament industrial, des de l'arrancada del mineral fins a la seva purificació.

Més que un treball literari, és un treball didàctic i com a tal ha de ser valorat. Tant de bo que l'exemple sigui imitat, i que altres persones ens facin sabedors de tantes riqueses amagades que té el nostre país i que elles, per ser de la terra, coneixen be.

L'enhorabona a les autores!

LA MONTAÑA RESPLANDECIENTE. Dos hombres en la pared oeste del Changabang. Per Peter Boardman. Ed. Juventut. Barcelona, 1982.

Escriure un llibre sobre l'escalada d'una terrible

BIBLIOGRAFIA

UNA MINA, UN POBLE. Esther Ayala, Pilar Serra, Pilar Villa, Montserrat Vilajosana. Centre Excursionista de Catalunya. Ed.

paret de granit d'un cim himalaienc és una tasca difícil. I Peter Boardman, ajudat per Joe Tasker, se n'ha sortit. Des dels preparatius (entre els quals una nit passada dins un magatzem frigorífic per tal de provar els equips) fins a l'aproximació al cim després dels tràmits burocràtics a l'Índia, són pàgines d'agradable lectura.

L'atac a la paret és la part principal del llibre. L'autor ens explica les seves vivències, la seva por, la seva lluita (i la del company) per guanyar metre a metre la llisa muralla. Les nits passades penjats a la paret, dormint en hamaques, mentre brama el vent i cau la neu.

La passió per la muntanya i la formidable preparació tècnica els permeté de vèncer totes les dificultats i guanyar per primera vegada la pare O del Changabang.

Don Whilliams, expert muntanyenc anglès, com ells, els havia animat a intentar l'aventura. «Poden passar tres coses» —els digué—: «que fracasseu, que arribeu a dalt o que no torneu». I arribaren a dalt, i tornaren a baixar per la mateixa paret per on havien pujat.

Boardman ho ha sabut explicar bé. Tot llegint-ho, vius, pateixes i t'alegres amb ells. És un bon llibre de muntanya, per a tots aquells que entenen l'afany de l'impossible.

CERRO TORRE, PARED OESTE. Per Casimiro Ferrari. Ed. R.M. Barcelona, 1983.

És la ressenya de l'expedició italiana, de Lecco que, el 1974, vencé la paret O del Cerro Torre, una muntanya coneguda per alguns escaladors del Centre, que n'intentaren fa anys la conquesta.

Ajudat pel diari d'alguns dels seus companys, Ferrari ens descriu les vicissituds viscudes al llarg de la temptativa que, després d'aferissada lluita, els portaria a vèncer el cim.

Com a bons llatins, el relat es càlid i humà. No hi ha filosofies ni justificacions. Només les peripècies, terriblement arriscades la major part de vegades, d'un avançar i retrocedir per tornar a avançar i guanyar (enmig del vent i de la boira) el cim cobejat.

Les fotografies, moltes d'elles espectaculars, ajuden a seguir amb interès el fil de la narració.

J.M. Sala i Albareda

SIERRA NEVADA INÉDITA. Per Aurelio del Castillo Amaro i Antonio Castillo Rodríguez. Editorial Andalucía de Ediciones Anel, S.A. Granada, 1983. Volum 27x23 cm, 238 pàg., molt il·lustrat.

La Sierra Nevada, la gran serralada andalusa, gaudeix d'un prestigi ben merescut, car en ella hi ha el cim més alt de la península, el Mulhacén, de 3482 m d'altitud.

La bibliografia de la Sierra és extensa. Sota l'aspecte excursionista muntanyenc, hi figuren, entre nosaltres, Ceferi Rocafort —al Mulhacén (1912)— i Antini Barrie —al Veleta (1918)—; però, sobretot, els granadins, arran de la inauguració del tren Granada-Màitena, l'any 1925, són els apòstols que popularitzen Sierra Nevada a través de la inicial «Diez amigos, limited» a l'activa Sociedad Sierra Nevada i altres, aplegades a les federacions de muntanya i d'esquí.

Recentment, Ediciones Anel, S.A. ens ha sorprès amb el seu llibre *Sierra Nevada inédita*, quan encara és admirable l'obra *Sierra Nevada*, de Manuel Ferrer, s.j. de la mateixa editorial, que la publicà l'any 1971 en un gran volum enciclopèdic (635 pàg.) que comprèn des de la morfologia del país a les activitats esportives.

Ara, són Aurelio del Castillo Amaro i Antonio Castillo Rodríguez, experts muntanyencs de Sierra Nevada i de tota la serralada Penibètica, els qui ens ofereixen en el seu bell llibre un conjunt d'itineraris de baixa i alta muntanya, travessies d'esquí i vies d'escalada, amb mapes, vies i fitxes tècniques amb gran detall.

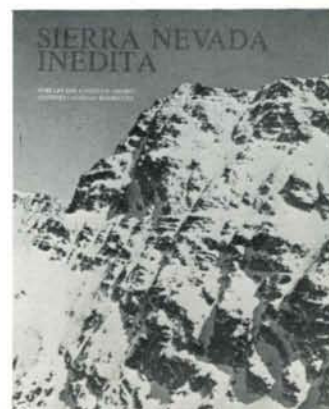
La relació i característiques dels refugis de muntanya i dels pobles més estratègics i típics, junt a l'abundant

il·lustració en color, fan d'aquest llibre una obra atractiva i molt útil per a recórrer la serralada.

Mereix especial atenció el capítol «Destrucció o conservació», on hi ha atinades referències sobre la degradació del medi per la desforestació històrica i per l'especulació anàrquica del terreny.

Heus ací un excel·lent llibre que ens invita a visitar Sierra Nevada, tant l'estiu com l'hivern, on ens espera una muntanya amb uns paisatges molt acollidors i de característiques singulars.

Agustí Jolis

Normes de publicació de MUNTANYA. Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir presents aquestes condicions:

Els articles cal que siguin escrits correctament en català i mecanografiats a triple espai en fulls Din A-4 o foli.

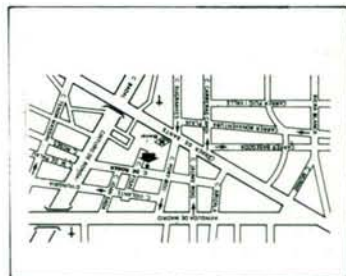
Quan el text haurà de ser escrit en diferents tipus, s'indica de la següent manera: subratllat senzill (*cursiva*), subratllat triple (CAIXA ALTA) i subratllat ondulat (*negreta*).

Els mapes, dibuixos i gràfics es presentaran dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies en blanc i negre, i les diapositives, duran els peus corresponents i el nom de l'autor, escrits en un full a part.

La Redacció podrà acordar la reducció o modificació d'aquells paràgrafs en què la manca d'espai o la reiteració ho facin aconsellable.

**PER A TOT EL QUE
NECESSITEU, ENS
TROBAREU A PARTIR
DE LES 17 HORES**

**ALTA MUNTANYA
ESCALADA
ESQUÍ DE MUNTANYA
ESQUÍ**

OFERTA D'ESCALADA 1984

CONJUNT INICIACIÓ A L'ESCALADA

PEU DE GAT
CORDA (9 x 45)
CASC

} 9.850 ptes.

PEU DE GAT }
CASC }
PEU DE GAT
CASC

3.500 ptes.
3.000 ptes.
750 ptes.

REPARACIÓ I MANTENIMENT D'ESQUÍS I FIXACIONS ● REPARACIÓ DE BOTES ● CANVI
DE SOLES CUITES ALS PEUS DE GAT (1.400 ptes.) ● MENJAR DESHIDRATAT
«MOUNTAIN HOUSE»

JOAN OLIVA

INSTRUCTORS DE L'E.C.A.M. I DEL C.A.D.E.

ROGER, 40 (Sants)
BARCELONA-14

**PER A TOT EL QUE NECESSITEU, ENS TROBAREU
A PARTIR DE LES 17 HORES**

Telefon: (Només de 15 a 16 h.): 253 20 96

GUILLEM ARIAS

PER LA TEVA SEGURETAT

**EXIGEIX
MOTXILLES
AMB**

ARTILOCK

L'ÚNIC DISPOSITIU
AUTOMÀTIC PER
AGAFAR EL MARTELL
O EL PIOLET
SOBRE LA MARXA

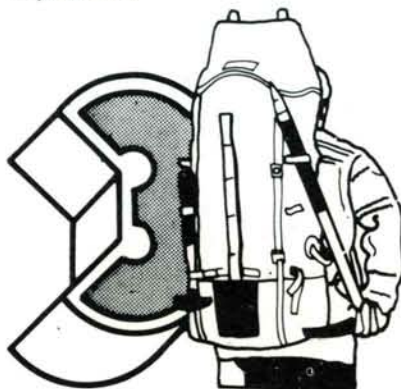
Piolet o martell
en posició de marxa.

Un gest de la mà
cap enrera. Clic...

... i ja ho tens!

ARTILOCK

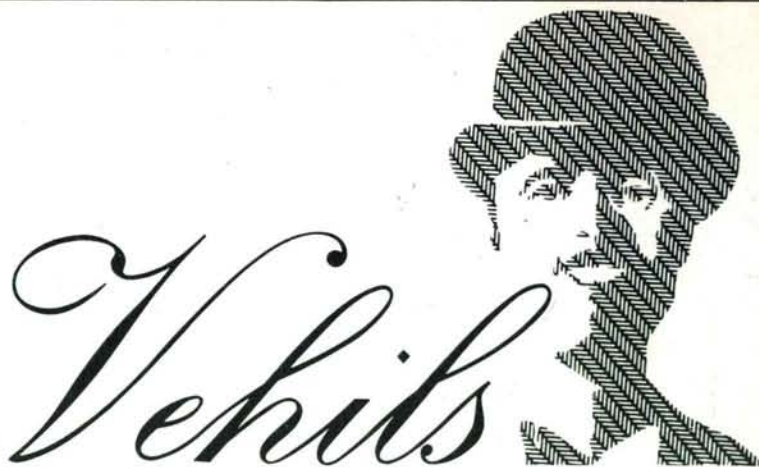
UNA INNOVACIÓ

d'ARTIACH

DEMANEU INFORMACIÓ
ARTIACH

FLORIDA, 1-5 ZARAGOZA - 8

fundat l'any 1908

Plaça Universitat, 7 - Telf. 317.91.86

Parking Plaça Castilla

Portal de l'Àngel, 32-34 - Tels. 317.91.86 - 317.91.90

Parking SABA - Plaça Catalunya

BARCELONA

A/s seus peus
**calçat
infantil**

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139

KATAKROK

«Los «CINCO ESTRELLAS» de las cumbres.»

TENDES D'ATAC

MC.KINLEY * PAMIR * TÚNEL

Una tenda d'atac constitueix la manifestació extrema d'un disseny especialitzat.

Mc. Kinley

La sèrie que us presentem ací és la resposta més avançada al principi que considerem bàsic en el disseny de material per a l'alta muntanya: màxima seguretat i confort, amb el mínim de pes.

La seguretat és el primer punt de la nostra escala de valors. La tenda d'atac ha de ser mecànicament estable, impermeable al cent per cent, a l'aigua i al vent, i resistent al desgast. En això hem anat més enllà que ningú més en exigències. Hem aconseguit que seguretat i pes siguin òptims. Amb l'adopció de geometries d'un elevat coeficient de penetració aerodinàmica, arquitectura elàstica, vents amb tracció directa de l'estructura i robustes corretges d'ancoratge al sòl, garantim un conjunt estable en rufagades de 60 nusos.

Pamir

En una tenda de material sintètic, diferentment del cotó, la impermeabilització s'obté mitjançant una capa de plastificant. Hem seleccionat el millor. El nostre recobriment exclusiu de poliuretà, per la seva superior resistència a l'abrasió i a l'envel·liment, és l'última revolució en la tecnologia de plàstics.

Per aconseguir el nostre objectiu d'una major habitabilitat i un més gran confort hem adoptat geometries cilíndriques o hemisfèriques que proporcionen un volum disponible molt més gran que les triangulars o còniques d'igual altura. L'habitable interior «respira» sense absorbir i, així, suprimeix la condensació. La cambra d'aire aïllant ha estat sobredimensionada per augmentar-ne la capacitat tèrmica i ha estat proveïda de ventilació encreuada regulable per tal de desplaçar el vapor d'aigua abans de la condensació.

Túnel

Un detall important, menyspreuat fins ara, ha centrat el nostre esforç: l'habitabilitat en hores diürnes de repòs sota el fort sol de l'alta muntanya a l'estiu. El nostre recobriment de poliuretà inclou com a novetat original una dispersió coloidal d'alumini. A causa del seu poder de reflexió, l'alumini aconsegueix de mantenir la temperatura interior entre 25-27 graus centígrades, en comparació als 30-33 graus centígrades que s'hi assoleixen en tendes de color convencional.

Unió de dues tendes Pamir

HIDALGO, S.L. CASA ARTIACH

PRIMERA INDÚSTRIA ESPORTIVA ESPANYOLA
FUNDADA EL 1928

Florida, 1-5 - Apartado 610 - Tel. 42 11 00 - Zaragoza-8

DEMANEU-LES AL
COMERÇ ESPECIALITZAT